

Paul Türks

FILIP NERI

Prorok radosti

Paul Türks

FILIP NERI

Prorok radosti

Knjižnica

U PRAVI TRENUTAK
411

Uređuje i odgovara
IVAN ZIRDUM

Izdavač
Karitativni fond UPT
"NE ŽIVI ČOVJEK SAMO O KRUHU"
Đakovo

Tisak
Tipografija d.d. , Đakovo

Paul Türks

Filip Neri

Prorok radosti

Đakovo, 2001.

Naziv izvornika
PHILIPP NERI
Prophet der Freude

Njemački izdavač
VERLAG NEUE STADT
MÜNCHEN - ZÜRICH - WIEN

S njemačkog prevela
INGEBORG GOČEV

Lektorirao i korigirao
IVAN ZIRDUM

ISBN 953-208-019-X

Knjiga se može naručiti na adresu:
Knjižnica
U PRAVI TRENUTAK
31400 Đakovo, pp 51
Tel./fax.: (031) 811-774

Predgovor

Godine 1995. proslavili smo 400-godišnjicu smrti svetog Filipa Nerija. Kad čujemo da ga je na svom glasovitom putovanju po Italiji otkrio za sebe nitko drugi nego Goethe, koji ga je čak nazvao "svojim svecem", tada postajemo dakako radoznalima. To što rimljani štuju Filipa Nerija kao svoga drugog apostola i što se o njemu u čitavom svijetu pričaju nebrojene anegdote - i to daje naslutiti da se radi o neobičnom čovjeku koji nije budio zanimanje samo u svoje doba, već i danas.

Filip Neri živio je u doba preporoda: renesansa je stavila čovjeka u središte svemira. Ponos zbog otkrića i postignuća doveo je do oholosti i samovolje koja je udaljavala čovjeka od Boga. Filip je bio dijete svog doba; u Rimu je sudjelovao u raspoloženju ljudi oko sebe i u njihovoj čežnji za srećom, ali ga sva ta događanja i ta okruženja nisu mogla ispuniti. On je prodirao k istinskom izvoru sreće, doživio nešto što je promijenilo i ubuduće određivalo čitav njegov život. Slično kao Pavla, Franju Asiškog ili Blaisea Pascala, posve ga je ispunio Bog. Kristova ga je ljubav svladala poput vatre koja rasvjetljava i širi se, koja grije i pruža radost. Ona ga je učinila svecem radosti.

Tu vatru Božje ljubavi, koja ga je tako silno obuzela, nije mogao zadržati samo za sebe. Ona ga je tjerala na ulice i uličice Rima, ponajprije k mladeži koju je povlačio za sobom u gomilama. Ljubav ga je tjerala u bolnice k bolesnima i tu je ljubav učinio jedinim "pravilom" koje je vezalo zajednicu njegova oratorija.

Zaraznost tog "proroka radosti" još uvijek djeluje. Duhovni četverokut - poniznost, ljubav, molitva i radost - daje i danas pravac i oslonac čovjeku koji je na putu tražeći istinu i usmjerenje.

Paul Türks

Sadržaj

Kratice

A	Addington
B	Bacci
BF	Bacci
BM	Birgitta Münster
Bou	Bouyer
C	Capecelatro
Ci	Cistellini
D	Dörfler
G	Gallonio
Ge	George
L	Libero
M	Maynard
MR	Massime e Ricordi
MRF	Massime e Ricordi
Mtt	Matthews
N	Newman
P	Pastor
PB	Ponnelle-Bordet (engl. 1979.)
PB(f)	Ponnelle-Bordet (fr. 1928.)
P. P.	Primo Processo
Ri	Ricordi
T	Trevor

Filipova mladost u Firenzi

Rano ujutro 26. svibnja 1595. , dan poslije Tijelova, umro je u Rimu Filip Neri. Više od šezdeset godina ranije došao je u Rim iz Firenze i nikad se nije više vratio u svoj rodni grad. Kad mu je netko predložio da ipak jednom posjeti Firenzu gdje su mu još živjeli neki rođaci, dao je čudan odgovor: "U Firenzi ću biti obješen, a u Rimu vučen ulicama." Na to su zagonetno proročanstvo "svetog šaljivčine" vjerojatno mislili neki kada je 1622. godine, poslije njegova proglašenja svetim, bila ispod kupole crkve Santa Maria del Fiore u Firenzi podignuta svilena zastava sa slikom tog sveca. A 1640. godine ispunila se druga polovica njegovih riječi kada je veliki Filipov kip bio pomoću vitla odvučen od Lungarea u sakristiju crkve Chiesa Nuova. Svakako je činjenica da se Filip - koji je kao mladić došao u Rim - "nije želio više nikad vratiti u svoj rodni grad. A nikad nije išao ni nekamo drugamo, na neko drugo mjesto, u neki drugi grad, u drugi kraj, u neki dvorac ili bilo kamo drugamo na odmor. Ne, ostao je u Rimu do kraja svog života" (P. P. Consolini I. 42 ; IV. 187 ; III. 217).

Filip (Filippo Romolo) Neri bio je rođen 21. srpnja 1515. u Firenzi oko dva sata ujutro, a sljedeći je dan bio kršten u glasovitom baptisteriju San Giovannija. Imao je jednu sestru koja je bila nekoliko godina starija, a njegova je druga sestra Elizabeta došla na svijet tri godine kasnije. Kad je Filipu bilo pet godina rođen je njegov brat Antonio koji je međutim ubrzo zatim umro. I majka je umrla poslije rođenja svog najmlađeg djeteta.

Koliko je težak bio taj gubitak majčine ljubavi, toliko je bila sretna okolnost da je "stara očeva maćeha", Alessandra di Michele Lensi, bila vesele naravi i k tome osobito privržena malom Filipu. Izvješća govore da je poslije Filipova odlaska bila gotovo neutješiva i da je često govorila o njemu, posebno kada je oboljela i bila blizu smrti.

Otac je bio drukčije naravi. On je kao bilježnik pripadao doduše višem staležu i bio ponosan na svoj obiteljski grb s tri zlatne zvijezde na plavoj pozadini. Zato što nije mogao prikupiti veliki imetak postojalo je vjerojatno više razloga. U Firenzi je tada bilo mnogo bilježnika. Kao simpatizer Savonarole nije imao mnogo izgleda pod vladavinom Medicija. Ali pravi je razlog bio dublji: Njegova je skrivena strast bila alkemija. S godinama su se osim toga javile dvojbe koje su mu pomračile život. Kad je umro, ostavio je za sobom bijednu baštinu: nešto kuhinjskog pribora, bakreni sat, nekoliko slika, iznošenu odjeću. Prije nego što je Filip pošao svom stricu na jug, darovao mu je otac list s obiteljskim rodoslovljem. Za Filipa nije ono imalo vrijednosti, te ga je poderao.

Kad mu je bilo pet godina, preselila se obitelj iz središta grada na drugu stranu rijeke Arno, u San Giorgio. Taj se dio grada nalazi na obronku na obali rijeke i pruža svojim stanovnicima jedinstvenu panoramu divnog grada. U jasnom se zraku ispred ljubičasto svjetlucave pozadine Monte Morella uzdiže impozantna kupola Santa Maria del Fiore, golemi toranj Signorie, tornjevi Santa Croce i Bargella. Nemirnu rijeku presvođuju mostovi, među njima Ponte Vecchio sa svojim zlatarnama - pogled koji još uvijek očara posjetitelja Firenze.

Nemamo svjedočanstava o tome kako je ta prekrasna panorama djelovala na mladog Filipa. Ali široki pogled kojim je tada lutao po lijepom gradu ostao mu je svojstven. Kasnije je i u Rimu uvijek iznova tražio široki vidokrug. U San Girolamu i kasnije u Chiesa Nuova uredio je sebi lođu na krovu. Onamo se uvijek povlačio na molitvu, gledao kako sviće zora nad gradom, a na kraju dana promatrao mjesec ili svjetlost zvijezda nad kućama. U Rimu je volio prije svega obronak Janikuluma odakle je preko Tibra mogao promatrati grad, imao pred sobom stari Rim s njegovim crkvama i antičkim ruševinama.

Kad je krenuo u suprotnom pravcu od San Giorgia, ubrzo je kroz gradska vrata ukrašena freskama i kipovima dospio u otvorenu prirodu. Odjednom je bio sâm među vinogradima i maslinicima čije su granice označavali čempresi. Toskana spada u najljepše krajeve Italije i Filipa se duboko dojmila. I kasnije ga je srce uvijek iznova vuklo u prirodu, najprije na dugim putovima k sedam starih crkava Rima, a kasnije s njegovim pratiocima u velike vrtove i parkove grada.

On je ipak bio prije svega čovjek grada i kao što je Sokrat ostao u Ateni, tako je Filip ostao u Rimu. Na njegovim je ulicama i trgovima bio kod kuće. Već ga se u njegovoj mladosti u Firenzi moglo često naći u prostranim dvoranama Santa Crocea s Giottovim freskama ili u Santo Spritu ili katedrali. Ali srce ga je prije svega vuklo u San Marco k dominikancima. Tamo se divio slikama blaženoga fra Angelica. Bile su to slike nadzemaljske ljepote, naslikane vizije. Neke je navodno slikao na koljenima. Nije čudo da su ta umjetnička djela zračila duhovnom snagom autora.

Tamo je bila međutim i jedna druga slika koju nije izradio fra Angelico, već fra Bartolomeo i ona je ostavila na Filipa najsnažniji dojam. Bio je to portret Savanarole, lika koga se Filip čitav svoj život nije oslobodio. Portret prikazuje tog vrsnog propovjednika.

Savonarola je bio spaljen na gradskom trgu u Firenzi sedamnaest godina prije Filipovog rođenja. On je svojim propovijedima kao nitko drugi dizao ljude na pobunu, neumoljivo optuživao zbog strašnih šteta u Crkvi, javno kudio opačine Medicija i pozivao narod na pokoru i obraćenje. Filipu su u San Marcu pokazali njegovu ćeliju i njegovu Bibliju. On je vjerojatno odmah zavolio toga pregaoca i reformatora. Zna se da je u Rimu imao na zidu svoje sobe Savonarolinu sliku i izvješćuje se da je sâm naslikao aureolu oko njegove glave. On je po svoj prilici shvatio koliko je ozbiljna Savonarolina reforma-

torska nakana i koliko je uistinu bila potrebna ta reforma. Savonarola je imao pravo: Reforma Crkve značila je obraćenje i povratak "knjizi", Svetom pismu.

"Knjiga" će igrati važnu ulogu u Filipovom životu i u kasnijem oratoriju. On se i sâm brinuo za obraćenje ljudi. Možda je čuo za kratki dijalog između Savonarole i Lorenza Medicija kad je Lorenzo već bio na samrti: "Moraš se pokajati", rekao je redovnik, a Lorenzo je odgovorio da se kaje. "Moraš Firenzi vratiti slobodu", tražio je Savonarola, na što se Lorenzo okrenuo k zidu i umro bez oprosta. Koliko je drukčiji bio Filip koji nikad nije želio biti reformator, a koji je kasnije u ispovjedaonici pozivao ljude da se vrate Kristu. Obraćenje - to je za Filipa nešto pozitivno, nešto privlačno, okretanje Kristu, okretanje slobodi.

Uza svo štovanje Savonarole - Filip je u svojoj vlastitoj biblioteci imao knjige sa Savonarolinim propovijedima - njih su dvojica bili posve različiti što se tiče humanističkih i estetskih vrijednosti. Savonarola je vidio ono negativno, opasno. Filipov je duh bio otvoren i optimističan. I samouvjereno Savonarolino zadiranje u političke stvari, a osobito njegova neposlušnost prema crkvenom autoritetu, bilo je Filipu nešto posve strano. Koliko je različito reagirao Filip kad mu je kasnije na vrhuncu njegova djelovanja bio - i to nepravedno - zabranjen rad !

On je u starosti priznao nekom dominikancu iz Firenze: "Sve ono dobro što postoji od početka mog života, dobio sam od vaših otaca u San Marcu." Rekavši to nije mislio samo na velik i trajni Savonarolin utjecaj. P. Cistellini je dokazao da neki bitni elementi kasnijeg oratorija potječu od Filipovih iskustava u San Marcu. Tamo se održavao na primjer glasoviti dječji karneval što ga je potpomagao Savonarola. Bilo je tu procesija pri kojima su se pjevale laude, procesija koje su služile tome da se spriječe barbarski ophodi i zabave tadašnjeg doba. Filip je prije svega upoznao laude u San Marcu i tada u Rimu upoznavao s njima

druge. Kasnije su ih preuzeli i kultivirali glazbenici. U Firenzi su se ta pučka pjevanja njegovala već stoljećima i bila veoma omiljena u crkvama manje braće, dakle i u San Marcu. Razmislimo li o tadašnjem političkom stanju-borbi protiv tiranije Medicija, velike kuge, ugroženosti od carske vojske -, tada ćemo razumjeti kako su se prikladno nametnule upravo laude Jacoponea de Todija svojim potresnim pripjevom: "Vanità di vanità-Ogni cosa è vanità" ("Taština nad taštinama - sve je taština").

Bilo je to uistinu loše doba: grad Firenza protjerao je doduše tiranski rod Medicija, ali mu je tada bio nametnut drugi jaram. Kada je Filipu bilo dvanaest godina, prolazila je tim krajem careva vojska, a Firenza se nalazila na njezinom putu. Narod se prestrašio i hitao u crkve. Tada je stigla vijest da će strašna horda plaćenika mimoići Firenzu na putu za Rim. Filip je, tako izvješćuje Gallonio, više puta pričao kako je i on sâm bio među slušateljima glasovitog propovjednika Baldolina. Na vijest da će vojska mimoići Firenzu i tako poštedjeti grad, kratko se sabirao, a zatim pozvao grad da glasno uzvikuje: "Viva Cristo!". Tada je on uzviknuo: "Firenzo, znaj da te Bog u tom trenutku oslobodio!" (P. P. I. 173). Krist je opet proglašen kraljem Firenze. Potom su došli Medici, opkolili grad i naposljetku ga 1532. godine zauzeli. Ubrzo je počelo iseljavanje mnogih koji nisu mogli ili željeli podnositi režim.

Vjerojatno nije slučajno da je tada i Filip otišao iz Firenze i više se nikad nije vratio. Zar je čudo što je u Filipu i dalje djelovalo iskustvo iz tih godina? Iskustvo o republici pod Kristovom vladavinom, sklonost demokratskom poretku zajednice, što je kasnije bilo tako važno i u oratoriju. Ali na prvom je mjestu bilo priznanje Krista kao gospodara njegova života. Ta Filip je sâm rekao: "Tko želi nešto drugo nego Krista, taj ne zna što želi" (MR 45).

Iako je poslije svog odlaska iz Firenze raskinuo gotovo svaku vezu s rodnim gradom, na njemu se do kraja života prepoznavalo njegovo porijeklo iz Firenze. On ga nije ni poricao, već se naprotiv osjećao kod kuće među mnogim emigrantima iz Firenze koji su sebe ponosno nazivali "nacijom". Filip je u Rimu stanovao mnogo godina kod nekog carinika iz Firenze. Firentanci staroga grada pripadali su prvim pratiocima oratorija. A kardinale i biskupe iz Firenze pozivao je da pribivaju najvažnijim etapama izgradnje Chiese Nuove i velikim svečanostima.

Ali prije svega nije on sâm mogao zatajiti tipični šarm i duhovitost ljudi iz Firenze. Ponnelle-Bordet ga je odlično okarakterizirao talijanskom riječju "festività". To znači izvanredno dobru ćud, veselo raspoloženje, srdačnost u pristupu drugima, prirodnost u ophođenju ...., držanje koje je takvo prema svim osobama i stvarima, ali koje se osobito odnosi na obrate u životu. U svagdašnjici je to oslobođenost od briga, ... sposobnost da se ono što ne može izmamiti radost izvrne u šalu. Kao sredstva za to služe dosjetke i vesele, duhovite priče, vješti i duhoviti odgovori kojima se može izvući iz neugodne situacije" (PB 59).

Tom tipično firentinskom šaljivošću obiluje osobito knjiga jednog župnika iz blizine Firenze. Piovano Arlotto bio je župnik u maloj zajednici blizu Firenze, mnogo je putovao i bio prilično potresan od života. Tako je stekao odlično znanje o čovjeku i znao se izrugivati, ali uvijek na dobroćudan način. Redovito je dolazio u Firenzu gdje se oko njega uvijek za čas okupilo mnoštvo prijatelja i simpatizera koji su voljeli njegove šale. Premda je više puta bio ocrnjivan kod biskupa, svetog Antonina, nitko nije mogao o njemu reći nešto uistinu loše. Naprotiv: Osim njegovih šala bila je poznata i njegova posebična dobrota. Davao je sve od sebe da bi ublažio nevolje drugih. Njegov biograf kaže da je "taj čovjek svojom dobrotom i svojim humo-

rom privlačio sve ljude i činio ih svojom braćom, očevima i prijateljima" (Baccini, 295). Poslije njegove smrti bile su njegove šale sabrane u knjizi ("Facetie"). Nije čudo da je ta knjiga postala jednom od Filipovih omiljenih knjiga! Knjižnica Vallicelle čuva još i danas tu knjigu koju je Filip uvijek iznova čitao. Taj humor koji svemu velikom na svijetu daje pravu mjeru i time daruje slobodu i dobro raspoloženje, pokazuje se u natpisu što ga je Arlotto izabrao za svoj nadgrobni spomenik: "Ovdje počiva Piovano Arlotto. Ovaj je nadgrobni spomenik dao podignuti za sebe i sve one koji žele ovamo unutra".

Tko prouči ne baš tako oskudna izvješća o Filipovoj mladosti, ubrzo će prepoznati određene vodeće motive koji su kasnije dali određenje njegovom životu: jednostavnost lauda, republikanski nazor, bogatstvo duha, bolje rečeno: njegova ljubav, neobuzdana vedrina i duhovitost njegova zemljaka Piovana Arlotta. Filip je osim toga nosio u sebi kao kontrapunkt duboku mističnu spiritualnost koju je naučio od Savonarole, a o kojoj će još biti riječi.

Rado bismo imali dakako sliku mladog Filipa iz Firenze. U Rimu, u galeriji Doria, postoji uistinu slika Federica Baroccija koja prikazuje dječaka u dobi od deset ili dvanaest godina- lijepog, elegantnog dječaka koji je odjeven po tadašnjoj modi i doista izgleda kao anđeo" (L 46). Capecelatro kaže da ona prikazuje mladog Filipa, ali ne može navesti dokaze, već samo predaju kao potvrdu toga. Na toj je slici "Pippo buono", kaže predaja i time spominje ime koje je bilo dano Filipu već u njegovoj mladosti. Da je bio dobar opažalo se još više od njegove vedrine. Capecelatro piše da je ime "Pippo buono" bilo poznato posvuda u Firenzi i ponovno oživjelo kada se kasnije pričalo o Filipovom djelovanju u Rimu.

Suvremenici izvješćuju da je on svuda rado viđen i omiljen. Posjedovao je onu iskričavu duhovitost Firentanaca, ali je istodobno bio veoma tankoćutan i prijemljiv za ljepotu. K tome je u

sebi nosio osobito tada rijetku osjetljivost za čistoću i neokaljanost. Do duboke je starosti očuvao nešto od čistoće, jednostavnosti i neposrednosti svog djetinjstva. Neke od njegovih molitava pokazuju tu izravnost dječje pobožnosti: "Dragi Gospode, želio bih znati koji put vodi u nebo." "Što bih mogao učiniti, Isuse moj, da to bude po tvojoj volji?" To nije nešto naučeno ni uzorno sročeno, već neposrednost srca, izravnost djeteta još i u ostarjelom Filipu.

U San Germanu

U godini 1532./33. došlo je do golemog obrata u Filipovu životu: zauvijek je napustio svoj rodni grad Firenzu. Neki se razlozi za to mogu lako pogoditi: Nakon ponovne opsade grada nalazila se obitelj u materijalnim teškoćama. K tome su se pridružili i politički motivi: Medici su bezobzirno iskorištavali svoju obnovljenu moć. Posvuda je bilo progona, akcija odmazde protiv prijašnjih protivnika. Njima je pripadala i Filipova obitelj. Tako su se njegovi roditelji sjetili strica na Jugu koji je živio kao trgovac u San Germanu, između Rima i Napulja, i važio kao veoma bogat. Taj je "stric" bio zapravo očev bratić, a izbliza se pokazalo da je njegovo bogatsvo mnogo manje nego što se pričalo. Ali budući da nije imao djece, nadao se Filipov otac da će njegov sin jednom naslijediti stričev imetak.

Tako je Filip krenuo na put dug barem petsto kilometara. Bilo mu je osamnaest godina i po firentinskom je zakonu bio punoljetan. Otac mu nije mogao dati mnogo da ponese sa sobom, a veza s roditeljskim domom ubrzo se raskinula. Isprave izvješćuju da su mu od kuće povremeno poslali nekoliko košulja, ali je on tada zamolio da obustave te pošiljke. Kasnije je jednoj sestri rekao da ne želi imati drugog zavičaja osim neba. Tek su u dubokoj starosti, kako se čini, bljesnule u njemu uspomene na djetinjstvo u predzadnjem pismu što ga imamo od njega govori o Firenzi kao svom "zavičaju".

San Germano u podnožju Monte Cassina danas je beznačajno mjesto. U ono je doba bio međutim važan kao čvorište spojne ceste od Rima prema Napulju i obližnje luke u Gaeti. Tamo je stric stekao svoj imetak i tamo je Filip trebao započeti svoju karijeru trgovca. Ne znamo točno kako je protjecao njegov svagdašnji život, ali njegovi rani biografi izvješćuju da je često posjećivao različite crkve i samotne kapelice. Zacijelo je posjetio i benediktinsku opatiju Montecassino. Samo je čudno da

povijesna svjedočanstva o tome nisu baš brojna i prije svega potječu iz kasnijeg vremena. Tako piše Caietani 1641. godine: "Filip Neri, osnivač kongregacije oratorija, položio je temelje svoje visoke savršenosti u San Germanu i Montecassinu. Tamo je tri godine stjecao duh svete vrline i pobožnosti, ponajprije pod vodstvom Eusebija od Ebolija, jednog od najpobožnijih redovnika Montecassina i plemića iz Napulja" (Lentini).

Vjerojatno iz tog vremena potječe Filipova ljubav prema liturgiji. Tamo je upoznao i stari oblik života u zajednici i vrijednost "stabilitas loci", stalnog boravišta i vezanosti za vlastitu kuću koja je isto tako igrala veliku ulogu u oratoriju. A izborni slogan benediktinaca: "Nihil amori Christi praeponere" ("Ništa ne pretpostaviti ljubavi prema Kristu") bile su zacijelo riječi po Filipovom srcu.

Taj bi moto mogao osobito dobro uputiti na sadržaj unutarnje krize u kojoj se Filip tada nalazio. Ubrzo mu je postalo jasno da ga zvanje i imetak njegova strica ne mogu zadržati. Njegova kasnija opaska: "Da sam želio imetak, mogao sam postati bogat čovjek", odaje da je bio svjestan svojih koraka.

Ne znamo točno kako je to bilo s tom njegovom odlukom; ali čitav njegov život začudno pokazuje njegovu osobitu ljubav prema samoći. Čak se govorilo o njegovu "isposničkom životu". Ta sklonost samoći bila je uvijek iznova vidljiva upravo tijekom njegova boravka u San Germanu. Poslije rada kod strica posjećivao je zabačene crkve i kapelice toga kraja. (Tu je naviku imao već u Firenzi, a u Rimu se do kraja svog života držao svojih hodočašća do sedam crkava).

U Gaeti postoji mjesto gdje je osobito rado molio. Uz samo more strši uvis litica koja je dvjema dubokim pukotinama rascijepljena do samog tla. Legenda kaže da se to dogodilo na Veliki petak u času Gospodinove smrti. U petnaestom stoljeću srušila se kamena gromada u jednu od pukotina i zaglavila u njezinoj sredini. Na toj je kamenoj gromadi bila podignuta okru-

gla kapelica u slavu raspetog Gospodina. Do te se kapelice moglo dospjeti samo željeznim ljestvama. Filip je to mjesto osobito volio. Tamo je bio sâm, promatrao more, modri lanac Apenina. "Onamo se povlačio da bi molio i meditirao o Gospodinovim mukama. U tim je tihim trenucima sve više i više učio ostavljati za sobom zemaljsko .... i predavati se Bogu i to tako da mu je mogao služiti bez ikakvih zapreka" (BF 8).

Ne znamo što se tada zbivalo u njemu. Neki govore o mističnom doživljaju. Drugi misle da je njegova odluka sazrela u dubokoj molitvi i pod vodstvom Svetog Duha. Filip je sâm povjerio svojim pouzdanicima da je došlo do "obraćenja" u njegovu životu. Ne zna se da li je time mislio neki događaj u kapelici Gaete. On sâm nije to želio otvoreno reći, već je često govorio: "Secretum meum mihi": "Moja tajna ostaje mojom". Vjerojatno je njegov duhovni otac, kardinal Newman u pravu kad njegov boravak u Gaeti naziva drugim stupnjem obrazovanja u njegovu životu.

Filipova odluka u Gaeti dala je njegovu životu jasnoću i jednoznačnost koja je otada određivala čitav njegov život: potpunu predanost Kristu. Pri tome je igrala ulogu i knjiga koja je već rano pripadala njegovu omiljenom štivu i pratila ga čitav njegov život: životopis blaženog Colombinija. Uz laude Jacoponea da Todija i šale Piovana Arlotta pripadao je Colombinijev životopis Filipovoj priručnoj knjižnici.

Colombini je bio bogat trgovac iz Siene koji je tamo živio oko 1350. godine i na neobičan način doživio iznenadno obraćenje. Njegov biograf Belcari (1558. god.). piše kako je Colombini vidio kako posvuda manjka prave ljubavi koju Krist rasplamsava u ljudima. Za njega su postojala tri sredstva da se to promijeni: prvo, ustrajno govoriti o Isusu Kristu, o njegovoj ljubavi i o golemim dobrima duše - što glasnije o tome govorimo, to toplijima postajemo. Drugo, svim stvorovima iskazivati bezgraničnu ljubav i dobrotu, donositi im radost. Treće, naložiti

sebi žrtve koje će nas osloboditi sebične usredo-točenosti na vlastito Ja i tako učiniti posve slobodnima. Njegov je program bio radikalno jednostavan: stalno navješćivati Isusovo ime u svijetu gdje se stalno govori o svemu, ali ne o onom najvažnijem.

Tako je Colombini uvijek govorio o Isusu, bogatima i siromašnima, ne samo u Crkvi, već i na trgovima i ulicama, djeci i učenima: "Živio Isus." "Hvaljen Isus." Tako su Colombini i njegovi pristaše uskoro dobili ime "jezuati".

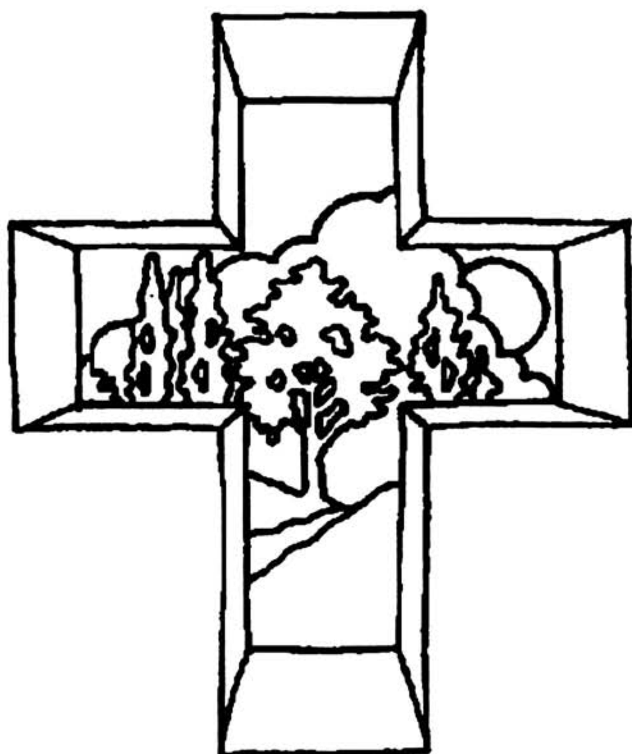
Filip se dao zaraziti Colombinijevim mističnim žarom, ali i dječjom jednostavnošću. U Gaeti je stavio sebe posve na raspolaganje Gospodinu. I on je kasnije u Rimu govorio o Kristu na trgovima i ulicama. Mnoge od njegovih čestih molitava - koje je Franscesco Zazzara podastro pri postupku njegova proglašenja svetim - pokazuju tu duboku povezanost s Kristom i dječju izravnost: "Isuse moj, rado bih te volio!" "Što li bih mogao učiniti da ispunim tvoju volju?"

"Tko žudi za nečim drugim nego za Kristom,
taj ne zna za čim žudi.
Tko želi nešto drugo nego Isusa Krista
taj ne zna što želi.
Tko radi za nešto drugo nego za Isusa Krista,
taj ne zna za što radi."

Filip je jednog dana objasnio svom stricu Romolu da ne može ostati, već odlazi u Rim. Crkveni povjesničar Pastor kaže o toj odluci: "To je korak koji je jednako herojski kao onaj što su ga učinili Benedikt iz Nursije i Franjo Asiški kad su okrenuli leđa svijetu i blistavoj obmani".

O trajanju Filipovog boravka u Gaeti postoje još uvijek podijeljena mišljenja. Njegova sestra kaže da je Filip napustio Firenzu s osamnaest godina, to dakle znači: 1533. godine. Drugi navode 1532. godinu kao vrijeme njegova dolaska u Rim.

Sâm Filip kaže kako je njegova karijera kao trgovca trajala "tek nekoliko dana". Ali ne kaže li Bacci da je njegova odluka "postepeno" sazrijevala? I ne govori li njegovo posjećivanje benediktinaca i zabačenih crkava i kapelica da je to moralo trajati dulje od godine dana?

Filip kao laik u Rimu

Filip se oprostio od svog strica i otišao u Rim. Sa starih slika znamo kako je izgledao Rim u ono doba. Bio je manji od Pariza i Londona. Grad se protezao prije svega uz niže položenu obalu Tibra do Kapitola. Prostrana područja unutar zidina bila su gotovo nenaseljena, a stambene su četvrti bile ispresjecane uskim ulicama. Posvuda je još bilo golemih antičkih ruševina, velikih crkava, zabačenih samostana. Bio je to više deprimirajući prizor. Prije svega poslije strašnog "Sacco di Roma! Nakon što je papa raskinuo veze s carem Karlom V., poslao je taj divlju plaćeničku vojsku pod vodstvom Georga od Frundsberga radi opsade Rima. Dok se papa Klement VII. utvrdio u Anđeoskoj tvrđavi, divlja je soldateska opustošila Rim. Mnoge su crkve, pa tako i Petrova crkva , bile oskvrnute, bolesnici su bacani kroz prozore bolnica, bile su uništene nenadoknadive isprave, knjige i umjetnička blaga. Papa u Anđeoskoj tvrđavi morao se dati otkupiti zlatom i tako se poniziti. Turci su već bili pred Bečom. U Njemačkoj je reformacija osvajala sve više krajeva. Papa je međutim uvijek iznova odgađao prijeko potrebni koncil o reformi. Kada je on umro, izgubila je rimokatolička Crkva čitavu Englesku.

Godine 1534. postao je Alessandro Farnese papom kao Pavao III. i upravljao Crkvom petnaest godina. On je bio tipični papa renesanse: zaštitnik lijepih umjetnosti, ali isto tako i ljubitelj raskošnih svečanosti. On je bio taj koji je 1536. godine ponovno uveo karneval i time dao rimljanima priliku da u neobuzdanoj radosti zaborave traumu pustošenja iz 1527. godine. I on je poput svojih prethodnika bio zapleten u nepotizam učinivši dvojicu svojih nećaka kardinalima kad im je bilo četrnaest i šesnaest godina.

Njemu u korist mora se međutim reći da je bio velik zaštitnik važnih humanista, a prije svega da je nekoliko istaknutih

ljudi reforme stavio u visoke službe. Najznačajniji je među njima bio Venecijanac Contarini koga je učinio kardinalom i koji je bio jedan od najvažnijih ljudi reforme. Ipak ostaje opravdanim sljedeći sud o Pavlu III.: "Imao je karakter bez moralnih zapreka i razum bez mudrosti."

Čudno da je onih petnaest godina njegove vlasti bilo gotovo točno ono razdoblje koje je Filip proveo u Rimu kao laik. On je zacijelo ubrzo nakon svog dolaska u Rim našao smještaj pri čemu su igrale ulogu veze s Firentincima u Rimu. U blizini Panteona stanovao je Galeotto Caccia koji je potjecao iz Firenze i bio zaposlen pri carini. Filip se smjestio kod njega i postao učiteljem obojici njegovih sinova. Kao plaću je dobivao skromnu sobu u kojoj se osim kreveta i stola nalazila još i jedna stolica i polica za knjige. Konopac koji je bio napet poprijeko kroz sobu služio je kao ormar za odjeću. Umjesto novca dobio je Filip vreću žita koju je odnio obližnjem pekaru, a on mu je za to svakodnevno davao mali kruh. Često ga se moglo vidjeti kraj zdenca gdje je jeo: kruh, šaku maslina, katkad malo vina s vodom. Do svoje duboke starosti držao se te sirotinjske ishrane. Svjesno se opredijelio za put nasljedovanja u siromaštvu i bez osobnih potreba.

Čini se da se njegov tadašnji život odvijao na dvije razine. Izvana gledano nije upadao u oči među radinim zemljacima koji su poštovali to vedro lice i otvoreno srce, tu veselu i druželjubivu ćud sirotinjski, ali uvijek čisto odjevenog mladića. Njegovi učenici, sinovi carinskog inspektora, nisu dobro napredovali samo u školi. Obojica su kasnije postali svećenicima, jedan pri kartuzijancima.

Iako je Filip po naravi brzo uspostavljao kontakt s najrazličitijim ljudima, upravo ih privlačio svojom ljubaznošću, živio je zapravo više neupadljivo i povučeno. Uz svoju djelatnost odgajatelja započeo je i vlastiti studij i tako na Sapienzi slušao filozofiju, a u Sant'Agostinu teologiju. Ne zna se točno koliko je dugo tra-

jao studij, po svoj prilici nešto manje od godinu dana. Postoje međutim svjedočanstva da je čitav svoj život čitao Tomu Akvinskog i da je i sâm često s učenima svog doba raspravljao o teškim problemima. Kasnu skolastiku nije cijenio. On sâm kaže o sebi da je tada "mogao malo studirati i malo učiti, jer je bio zaokupljen molitvom i drugim duhovnim vježbama (Zazzara u PB 82).

To upućuje na više skrovit unutarnji život što ga je tada vodio. Tek se kasnije saznalo što ga je dovelo na taj put. U predavaonici Sant'Agostina nalazilo se raspelo koje je zarobilo čitavu njegovu pozornost. Kasnije je priznao nekom pouzdaniku kako je uvijek morao gledati onamo i pritom nije mogao zadržati suze. To je išlo dakako na štetu njegova studija, stoga je studij prekinuo i započeo neobičan "nomadski" život. Postao je isposnikom usred velikog grada Rima.

Kako da to sebi predočimo? Oko 1535. godine bilo je na ulicama Rima neobičnih ljudi: hodočasnika, redovnika, velegradskih eremita. Jedan od njih, brat Matteo iz Umbrije, došao je u Rim, osnovao kapucinski red, bio progonjen od franjevaca i naposljetku od pape protjeran 1534. godine iz grada skupa sa svojim redovnicima. Nizozemac Titelmans odrekao se svoje profesorske službe u Antwerpenu, došao u Rim gdje je njegovao neizlječive bolesnike i ubrzo bio posvuda poznat kao ulični propovjednik.

I Filip je počeo lunjati uokolo, iako je zadržao svoj stan pri Cacciju. Njegov život nije tada imao određeni program, puštao je da ga vodi unutarnji žar Kristovog nasljedovanja. Pri postupku njegovog proglašenja svetim rekao je Tarugi: "Mnogo je godina živio isposnički život, jeo veoma skromno, uglavnom voće i kruh, spavao u svojoj odjeći u ckrvama i na sličnim posvećenim mjestima. Molitva mu je dopala na posve naravni način, tako da bi se točnije moralo reći kako ga je nadahnuo Sveti Duh i nije trebao meditacijom rasplamsati svoj unutarnji

žar" (PB 82). On se ni svojom vanjštinom nije razlikovao od drugih "eremita" u Rimu. Nosio je neku vrstu mantije, a u kapuljači svoj kruh i najčešće knjigu.

Tada je započeo svoja hodočašća k sedam crkava kojima pripadaju najcjenjenije crkve Rima: crkva Sv. Petra, Sv. Pavla pred zidom, Sv. Sebastijana (Via Appia), San Giovannija u Lateranu, crkva Santa Croce u Gerusalemmu, San Lorenza i crkva Santa Maria Maggiore. Može se reći da su sve te crkve "materinske crkve " vjere. Filipov je cilj bio traganje za porijeklom, bliskost s iskonskom Crkvom.

Dok su drugi isposnici kao ulični propovjednici privlačili pozornost, on se sve više povlačio u samoću. Gallonio, njegov prvi biograf, kaže: "Imao je snažnu potrebu za samoćom" (G 9). U samoći i molitvi tražio je svoj put: "Budući da nije bio siguran što Gospodin želi od njega, provodio je čitave noći u molitvi" (Gallonio). Koliko je bila snažna njegova želja za radikalnim nasljedovanjem Krista pokazuje svjedočanstvo njemu dragog učenika Tarugija pri postupku njegovog proglašenja svetim: "Budući da su mu duhovni život i molitva ometali studij koji ipak zahtijeva čitavog čovjeka, prodao je (Filip) sve svoje knjige, kako ne bi više studirao. Bila je to za njega velika žrtva" (P. P. III 379).

Jedan od najvećih Filipovih biografa, kardinal Capecelatro, kaže jednostavno i točno: "Filip je započeo svoj život u Rimu kao siromah u Kristu - to je bilo sve." On se tog vremena svog nasljedovanja sjećao s izvjesnom tugom i pričao o tome svojim pouzdanicima: "Pričao je o svojoj mladosti i kako je mjesečno izlazio na kraj tek s nekoliko sitnih novčića. I kako je noću sam odlazio do sedam crkava, te tamo ostajao i danju, a u kapuljači nosio mali kruh koji mu je bio dovoljan kao hrana. Uz to je uvijek nosio sa sobom knjigu koju je čitao vani u prirodi na mjesečini" (P. P. Tarugi III. 386). Ta sklonost samoći pratila ga je do kraja života. Iako ga se nekoliko godina kasnije moglo

stalno vidjeti među ljudima - prije svega na ulici, u bolnicama, među mnoštvom hodočasnika, u razgovoru s poslovnim ljudima "firentinske nacije" -, uvijek ga je privlačila samoća. I to je razlog zbog koga se nije mogao rastati od svoje sobice u San Girolamu, zbog koga se uvijek iznova povlačio: od gomile dječaka za koje se brinuo, kasnije čak od sastanaka svoje vlastite zajednice. Samoća u kojoj je bio čitav i posve tu za Gospodina, bila mu je osobito draga potkraj života - kad je slavio misu, kad se spremao na noćni počinak. Ali o tome će još biti riječi.

Filipovi Duhovi

Filipa je srce uvijek iznova vuklo u samoću katakomba. Tada su vjerojatno bile poznate samo katakombe St. Sebastiana. Zvali su ih "spiljama", a ulazi su se otvarali tako da su se na određenim mjestima kraj crkve jednostavno odmaknule u stranu grane grmlja. Neki ljudi koji su onamo ušli, stradali su , jer su zalutali u hodnicima ili im se ugasila luč, tako kažu izvješća venecijanskih izaslanika.

Put prema St. Sebastianu imao je za mnoge nešto nelagodno, jezivo, jer je Via Appia ulica grobova. Lijevo i desno nalaze se samo djelomično raspadnuti nadgrobni spomenici poganskih Rimljana, a u Filipovo se vrijeme još vjerovalo da tamo lutaju duhovi mrtvih kao demoni.

Katakombe odnosno grobovi ranih kršćana nisu naprotiv imali u sebi ništa nelagodno. Tamo su ležale kosti mnogih mučenika i tako je za ta mjesta dobro odgovarao naziv "spavaonica" svetaca (lat. "Coemeterium - spavaonica). Kršćani su tamo ležali lijevo i desno u dugim podzemnim hodnicima koji su na nekim mjestima bili prošireni u nišu. I za Filipa je to bilo počivalište ranih kršćana koji su čekali uskrsnuće. Često je odlazio onamo i tamo provodio čitave noći u molitvi. Kasnije je neki dominikanac rekao kako je Filip tamo "živio" deset godina.

U katakombama St. Sebastiana dogodilo se nešto što se s pravom može označiti kao "Filipove Duhove". Bila je to provala božanskog u njegov život. Budući da su godine čekanja i samoće dosegle tim događajem svoj vrhunac, izvješćuje se već tu o tome. Što se to dogodilo 1544. godine u katakombama?

Godine 1544. bio je Filip opet u malom prostoru tih katakomba - gdje još i danas oltar i njegova slika čuvaju uspomenu - i molio kratko pred Duhove s osobitom predanošću, kako nam kaže njegov najstariji biograf Gallonio. "U njegove je navike spadalo i to da se svaki dan posebno molio Svetom Duhu i

zamolio ga pun poniznosti da mu pokloni svoje darove i milosti .... Kad je jednog dana 1544. opet tako predano molio, odjednom je u svom srcu osjetio toliku navalu silno goleme ljubavi Svetog Duha da mu je srce u grudima tako žestoko poskakivalo da se to moglo opaziti čak izvana. Činilo se kao da želi po prirodi teško tijelo odvući gore u nebo" (G 21 f).

Po svjedočanstvima Pietra Conolinija koji je bio osobiti Filipov pouzdanik u posljednjim godinama njegova života, vidio je Filip kako mu iznenada u usta ulijeće plamena kugla, a zatim osjetio kako mu se grudi naglo šire. Osjećaj unutarnje vatre bio je toliko snažan da se bacio na zemlju i uzviknuo: "Dosta, Gospode, dosta; ne mogu više podnijeti!" Capecelatro piše: "Njegova je molitva bila puna ljubavi, ali budući da ljubavi nikad nije dovoljno, molio je za više i za veću ljubav" (C 159). Ta je molitva bila uslišana. "Ljubav prema Bogu tekla je iz njegove duše u njegovo tijelo i tako mu žestoko pokrenula krv prema srcu da je čitava njegova pojava sjala i žarila se. Oči, usta, čelo.... sve je na njemu svijetlilo i blistalo." Pri tom ga je doživljaju obuzela nezimjerna radost, "radost koja dolazi posve i samo iz ljubavi prema Bogu" (C 160).

Crkveni povjesničar von Pastor piše o tom događaju: "Mistična stanja koja su ga pratila čitav njegov život dostigla su vrhunac na Duhove 1544. u događaju koji se može usporediti sa znamenjem svetog Franje Asiškog" (P IX. 20). To znamenje koje je sveti Franjo primio 1224. god. (dvije godine prije svoje smrti) u Alvernškim brdima, nazvao je Dante "najuzvišenijim pečatom" pobožnosti prema Kristu. I Filipa je Bog obilježio na jedinstven način kao nikog inače.

To je vjerojatno jedan od razloga zašto je taj događaj toliko malo poznat. Glavni je razlog bio međutim u samom Filipu. Zbog svoga zaziranja od svake vrste oholosti i veličanja sama sebe šutio je ustrajno o tome skoro do kraja svog života. Zacijelo je katkad natuknuo nešto u vezi s tim, ali je uvijek sebe

prekinuo onom za njega tako tipičnom rečenicom: "Secretum meum mihi".

I vjerojatno je upravo ta karakterna osobina, da skriva ono najosobnije, kriva što je Pietro Consolini - koji mu je bio osobito blizak i može se nazvati njegovim duhovnim nasljednikom - tek kratko pred svoju vlastitu smrt (1643. god.) priopćio svom subratu Sozziniju što mu je Filip povjerio. Consolini je toliko duboko poštovao Filipovu ljubav prema poniznosti da je odbijao dati svoj iskaz pred komisijom procesa za njegovu kanonizaciju. Stoga su morali otići po njega i dovesti ga. On isto tako nije bio sporazuman da kongregacija oratorija sudjeluje u procesu i rekao je kako to sâm Filip nije nikad želio.

Od onog događaja na Duhove postojale su i vanjske činjenice koje ni Filip nije mogao sakriti, zbog čega mu je često bilo neugodno. To je prije svega bilo drhtanje čitavog tijela koje se prenosilo i na stolicu ili na klupu gdje je klečao. Suvremenici izvješćuju da se žestoko lupanje njegovog srca odražavalo i na predmetima oko njega. Kad je slavio svetu misu, postojala je opasnost da će prevrnuti kalež i proliti vino, te se zbog toga morao laktovima poduprijeti na oltaru. Bilo je jasno da se to žestoko lupanje srca uvijek javljalo onda kad je "njegov duh bio upravljen na božanske stvari i opet se smirilo kad je svoj duh posvetio drugom", kako je rekao njegov liječnik Andrea Cesalpino.

Filipovim je suvremenicima bila poznata jedna druga njegova neobična osobina: unutarnji žar treba shvatiti posve doslovno i tjelesno.[1] Zbog te je unutarnje vrućine nosio sutanu i

---

1 U životopisu blaženog Giovannija Colombinija autora Belicara kaže se da je Colombini poslije svog obraćenja "bio grijan božanskom vatrom...." i to tako da je ljubav koja je plamtjela u njegovim grudima bila tako snažna da je svoju siromašku odjeću nosio otkopčanu ... Kad ga je neki tuđinac upitao: "Nije li ti hladno, Giovanni?".... on je primio njegovu ruku i stavio je na svoje grudi ...., tako da je tuđinac rekao: "Ti imaš toliko mnogo topline da ne mogu tamo držati ruku" (37).

zimi otkopčanu. Prozori njegove sobe bili su i zimi otvoreni. U svojoj je lođi na krovu provodio čitave noći tako reći na otvorenom i molio. O toj toplini kojom je zračilo njegovo srce postoje mnoga svjedočanstva, prije svega ljudi koji su se kasnije kod njega ispovijedali i koje je katkad privinuo na svoje srce. Liječnici koji su se brinuli o njegovom zdravlju u starosti, čudili su se i sami tom uistinu neobičnom fenomenu.

Još su se više čudili međutim jednoj drugoj fizičkoj osobitosti. On je imao naime povrh srca oteklinu veličine šake, tako reći tumor koji se od onog događaja u katakombama nije više nikad promijenio. Iako su se o njegovom zdravlju brinuli neki od najpoznatijih liječnika onog doba, nisu to mogli objasniti. Tek poslije njegove smrti ustanovljen je obdukcijom uzrok. Obdukciju je među ostalima obavio Andrea Ceslpino i evo nekoliko rečenica iz njegovog izvješća: "Godine 1593. bio sam pozvan, jer je pater Filip obolio. U tog sam patra ustanovio snažno lupanje srca, ali sam čuo da je to bila stara stvar, da je to imao već od svoje mladosti. Kada sam tražio uzrok i pregledao grudi, otkrio sam da su veoma povećane i da se u njima nalazi tumor i to tamo gdje su mala rebra na lijevoj strani, blizu srca. Na opip sam opazio da su rebra bila tamo ponešto nadignuta. Ta se stvar razjasnila poslije njegove smrti. Kad su se otvorile grudi otkrilo se da su rebra na tom mjestu bila slomljena i to kosti odvojene od hrskavice. Na taj je način bilo moguće kucanje srca, da se ono može dizati i spuštati. Zaključio sam da to mora biti nešto nadnaravno ... Bilo je to Božje sredstvo da se srce pri svom žestokom lupanju ne bi ozlijedilo udarajući o tvrda rebra. Tako je pater Filip mogao doživjeti duboku starost" (P. P. I. 235).

To je neobično stanje bilo za Filipa prije svega duševno opterećenje. Čitav je svoj život izbjegavao sve što je moglo izgledati kao nadnaravni dar i što bi moglo izazvati radoznalost, ali i štovanje od strane drugih. Jednom je primjetio: "Svi oni koji

žude za vizijama i ekstazama, uopće ne znaju za čim žude." On je sâm bio neumoljivo strog kad je netko vjerovao da ima vizije i čuje nebeske glasove. Poznato je kakvom je teškom ispitu podvrgnuo sestru Ursulu Benincasu koja mu je bila poslana da bi prosudio istinitost njezinih mističnih stanja. U Chiesa Nouva se jednom dogodilo da se popeo na propovjedaonicu, kako bi propovijedao, ali ga je tako žestoko nadvladalo drhtavo lupanje srca i plač da nije mogao izustiti ni riječi, te je posve iscrpljen opet sišao.

Ali upravo su takvi događaji otkrivali narodu ono što je Filip želio skriti: plamen Svetog Duha što je obuzeo mladog Firentinca usred tog posvjetovnjačenog Rima i učinio ga svojim oruđem. Kardinal Federigo Borromeo posvjedočio je na godišnjicu Filipove smrti: "Filip mi je kazao da se još dok je bio laik molio Svetom Duhu, ponudio za pomoć i zamolio ga za njegove darove. Izgovorio je nekoliko molitava Svetom Duhu, a tada osjetio to potresanje. Kad sam ga upitao osjeća li boli, odgovorio je 'Ne'" (L 499). To je točno; nije imao tjelesnih boli. Ali vatra što ga je čitavog obuzela nije ga više nikada napustila. Jednom se, tako se izvješćuje, bacio na zemlju i molio: "Ne mogu toliko mnogo podnijeti, moj Bože, ne mogu toliko izdržati. Ta gledaj, ovako ću propasti." Potom se smanjila jakost tog potresanja. A u starosti je jednom rekao: "Kad sâm bio mlad, imao sam više vatre nego sada."

I tom je opaskom doveo neke u zabludu. Govorio je o vatri i duhu, kako ne bi rekao da je Sveti Duh uzdrmao njegov život i vladao čitavim njegovim životom. Ali vatra i ljubav ne mogu se sakriti. Oni zrače i djeluju zarazno. Pavao kaže: Kristova nas ljubav pokreće.

A katkad su Filipovi pratioci koji su mu bili najbliži čuli i neke njegove nezaboravne riječi: "Ja sam ranjen ljubavlju." Iako je kratko pred svoju smrt spalio sva svoja pisma i pjesme, otkriveni su neki ostaci koji su preostali, među njima sonet koji

isprva zvuči poput sentimentalne ljubavne pjesme, zatim bi se mogao učiniti kao jedna od mnogih Filipovih parodija i šala, ali zapravo se odnosi na najdublje iskustvo njegova života: susret s Božjom ljubavlju. "Koliko bih rado od tebe saznao kako je načinjena ona mreža ljubavi koja toliko uhvati" (MR 50).

Početak apostolata

Filip je oko 1534. godine došao u Rim, a 1551. bio je zaređen. Čitavo je to vrijeme zadržao svoj stan kod Caccie u rimskom starom gradu. S pravom se može reći da je prije svega prve godine poslije napuštanja svoga studija živio kao "isposnik". Uvijek se iznova povlačio, posve predan molitvi. Vrhunac toga vremena bio je mistični doživljaj Božje ljubavi.

Taj ga je doživljaj Božje ljubavi uskoro sve više tjerao k ljudima. Tako vidimo osobito tih godina kako su Filipa upravo pozivale nevolje njegovog doba, a on je davao brz i odgovarajući odgovor kršćanske ljubavi. On je sâm prakticirao ono što je uvijek iznova nalagao svojim pratiocima: "ostavljati Krista radi Krista" odnosno od molitve ići k djelima ljubavi prema bližnjemu.

Filip nije zacijelo bio sâm sa svojom brigom za tijelo i dušu bližnjega. Da, o Filipovoj veličini govori i to da se neupadljivo svrstavao u različite skupine "reformatora" i "spirtualaca", a kasnije se povlačio da bi slijedio svoj osobiti poziv.

Blagoslov tadašnjeg vremena bio je u tome što je "reforma" bila posvuda pokrenuta. "Sacco di Roma" slomio je kičmu vladavini renesanse u Rimu.

Od te je katastrofe prošlo već deset godina. Još je osam godina prošlo prije nego što je bio sazvan reformatorski koncil u Trientu. Ali 1537. godina bila je u svakom slučaju godina "konzilijuma o ckrvenoj obnovi". Tko je pomno pratio zbivanja mogao je primjetiti kako se u različitim skupinama već pokazivala obnova. Filip je bio povezan s raznim od tih skupina; druge je sâm pomagao oblikovati. Kažimo nešto o onim najvažnijim.

Tu je ponajprije Ignacije Loyolski sa svojim prvim pristašama, "ubogim svećenicima hodočasnicima", kako su sami sebe nazivali. Oni su prije svega propovijedali u Santa Maria di

Monserrato. Spomen ploča u obližnjem San Girolamu pokazuje još danas koliko su se dobro poznavali Filip i Ignacije, a Germanico Fedeli svjedoči da je Ignacije nadasve želio vidjeti Filipa u svojoj novoj redovničkoj zajednici. Čak postoji isprava o tome da je Filip sâm molio da bude primljen k isusovcima. On se međutim osobito dobro poznavao s Franjom Ksaverskim i s njim se poslije Uskrsa 1538. god. više put sastao. Dugogodišnji Filipov ispovjednik, Franco Masurppini, pripadao je isusovcima, napustio ih i pridružio se Filipovom krugu.

Važnija od veze s krugom isusovaca bila je za Filipa "Compagnia del Divino Amore", zvana i "Oratorij k božanskoj ljubavi. To bratstvo osnovao je krajem petnaestog stoljeća Ettore Vernaccia u Genovi; 1515. godine došlo je u Rim i malo svoje središte u San Dorotei u Trastevereu. 1527. propalo je to rimsko utemeljenje, ali je duhovno dalje živjelo u bolnici Svetog Jakova. Iza tog je utemeljenja isto tako stajalo mistično iskustvo: nadahnula ga je sveta Katarina iz Genove. Njegova je svrha bila: "posijati ljubav u naša srca i njegovati istinsku poniznost u braći". Bratstvo nije vidjelo svoj zadatak jednostavno u postizanju vlastite svetosti, već i u odlučnom apostolatu ljubavi prema bližnjemu, ponajprije među siročadi, zarobljenicima, siromašnima i bolesnima.

Osobito je tipično ono novo što je zacijelo privuklo Filipa: članstvo je bilo ograničeno na 36 laika i 4 svećenika. Bilo je to dakle prije svega bratstvo laika. K tome je bilo propisano čuvanje u tajnosti članova i programa, vjerojatno u nakani da se može djelovati u svim slojevima. Skrovitost i poniznost bile su im važne u doba kada je renesansni čovjek još uvijek ponosno stavljao sebe u prvi plan.

Bratstvo se proširilo po čitavoj Italiji i živjelo u malim zajednicama koje su bile autonomne. Te su male skupine živjele iz duboke osobne pobožnosti koja je po obliku bila pučka pobožnost i laička duhovnost. Ona je bila pozitivno usmjerena i

dokazivala svoju istinitost u veoma odlučnom apostolatu upravo tamo gdje su vladale najnepovoljnije prilike. Bile su to dakle male zajednice iz kojih nisu proistjecale kritika i svađa s onima koji su bili drukčijih nazora, već su tamo bili okupljeni pobožni laici koji nisu mogli gledati jad i bijedu oko sebe, koji su se veoma ozbiljno prihvatili posla, jer su se osjetili pozvani Božjom ljubavlju. Nije li i velika Filipova suvremenica, sveta Terezija Avilska rekla da je istinska ljubav uvijek učinkovita na tisuću raznih načina?

Budući da su socijalne nevolje tadašnjeg doba bile najuočljivije u bolnicama, razumljivo je da je rimska skupina "Divino Amore" svojim djelovanjem dalje živjela u bolnici Svetog Jakova. Filip je bio član te skupine, kako pokazuje lista: "Filip Neri od svetog Ludviga iz Firenze". (Ta adresa pokazuje da je još stanovao pri Cacciu.)

Bolnica Svetog Jakova bila je već stara i papa ju je 1515. godine potvrdio kao "bolnicu za siromašne i neizlječive bolesnike. Zvali su je jednostavno "K svetom Jakovu od neizlječivih." Za mnoge je to bilo posljednje utočište. Mnogi bolesni, prije svega oni koji su oboljeli od zaraznih bolesti, nisu bili nigdje prihvaćeni i tako su ležali na ulicama. Tek što je prošla oštra zima 1538./39., već su stanovnike Rima zadesili poskupljenje i zarazne bolesti.

Ta je bolnica imala veliko značenje u Filipovu životu. On je sâm tamo njegovao bolesnike, a kasnije onamo slao svoje pratioce. Tamo je sreo važne osobe crkvene obnove, kao što su Ignacije Loyolski i Kamillo de Lellis.

Danas uopće ne možemo sebi dovoljno stvarno predočiti službu u bolnici tadašnjeg doba. Tamo se nije radilo o prijateljskom posjećivanju bolesnika uz nekoliko pobožnih i ohrabrujućih riječi. Prilike su bile neopisive: higijena je bila nepoznata, a mnogi od bolničara nisu bili samo probisvijeti, već dosta često kriminalci koji su se željeli obogatiti. Bolesnik kome nije poma-

gala obitelj bio je često bespomoćna žrtva. Služba za bolesne značila je tada najprije: održavati čistoću, mesti bolesničku dvoranu, prati posuđe, prati bolesnike, hraniti one najjadnije i pružati im posvetu koju treba svatko tko je bespomoćan.

Filip je od svojih prvih dana u Rimu osobno obavljao tu službu i do duboke starosti odlazio sa svojom braćom u bolnice. Često je sâm priskakao u pomoć kada je vidio kako neki od tih napuštenih bolesnika bespomoćno leži negdje na ulici. Tako se izvješćuje kako je jednom kasnije od nekog od svojih mladih pratilaca koji je potjecao iz otmjene rimske obitelji i bio elegantno odjeven, tražio da jednog od tih bolesnika kraj ceste uzme na leđa i odnese u bolnicu. Tada se pokazalo da je taj bolesnik bio nekadašnji sluga u kući mladog gospodina.

Prilike u bolnicama popravile su se međutim još za Filipova života, između ostalog i zbog toga što je Kamillo, jedan od mnogih koji su kasnije dolazili Filipu na ispovijed, osnovao red koji se posve posvetio službi za bolesne. Na jednoj staroj slici u San Girolamu vidi se još danas kako Kamillo donosi Filipu propise svog reda i moli ga za savjet. Kamillo je čitav svoj život posvetio brizi za bolesnike. Njegove posljednje riječi upućene braći pokazuju još jednom motiv koji ga je pokrenuo i vodio: "Ljubav, ljubav. Ništa drugo ne znam činiti, ništa drugo ne znam kazivati."[2]

Sredinom stoljeća nastala je jedna skupina koja je imala velik utjecaj na reformu Rima. I ona je stvorena od različitih "spiritualaca", znači muškaraca kojima je mnogo stalo do onog

---

[2] Kamillo de Lellis osnovao je 1582. godine "Društvo pobožnih i dobrih muškaraca" "koji nisu služili bolesnima radi novca, već dragovoljno i iz čiste ljubavi. To su obavljali s onom ljubavlju i dobrotom kakvu majka gaji prema svojoj vlastitoj djeci" (Vauti: S. Giacomo, Rim 1938.) Kamilijanci koji su i u ratovima pomagali u sanitetskoj službi nosili su na svojoj redovničkoj odjeći velik crveni križ. Oni su još mnogo prije Henri Dunanta koristili crveni križ kao znak praktične ljubavi prema bližnjem.

duhovnog ili bolje rečeno: koji su puštali da ih vodi Duh. Ta se skupina zvala "Bratstvo Presvetog Trojstva za hodočasnike i oporavljenike". Već samo ime kaže da se tu davao odgovor na veoma stvarnu potrebu. U Rim je dolazilo sve više hodočasnika, prije svega u Svetoj godini 1550. Mnogi su od njih bili posve bez sredstava, dosta često bolesni i posve izgubljeni. Bratstvo se brinulo za njih. Onih godina kad je bilo manje hodočasnika brinulo se za bolesnike koji su bili otpušteni iz bolnica, često nisu imali doma nikakve njege i ubrzo doživjeli recidiv. O ulozi koju je Filip imao u tom bratstvu izvješćuju nas dobro spisi procesa njegovog proglašenja svetim. Grb bratstva predstavlja jedan od poznatih prikaza Trojstva: Oca na prijestolju, Sina na križu, a između njih dvojice Svetog Duha u obličju golubice. Pred Trojstvom kleči Filip u svećeničkoj odjeći.

I to je veoma aktivno i praktično orijentirano bratstvo imalo duhovni korijen: duboko štovanje svete euharistije i muka Gospodnjih. Ta upravo su članovi tog bratstva uveli u Rimu pobožnost Četrdesetosatne molitve. Taj je oblik pobožnosti nastao u Milanu. Svake prve nedjelje u mjesecu okupljali su se članovi - unatoč sve većem poslu - radi molitve pred Presvetim sakramentom. Filip koji je još bio laik održao je obično mali duhovni govor. Kada je vrijeme molitve bilo završeno, upozorio je: "Hajde braćo, vrijeme molitve je završilo, ali vrijeme da se čini dobro nije još završilo". Bila je to jedna od tipičnih i nezaboravnih rečenica. O tome da je on sâm ostajao u crkvi još dugo poslije te molitve bit će još isto tako govora.

Filip je uz to za njega veoma važno vrijeme otkrio još jednu drugu skupinu koja je presudno utjecala na njegov daljnji život i gurnula u pozadinu njegovu vezu s drugim skupinama. Bila je to "Confraternità della Carità". Ona je bila osnovana 1524. , kanonski uređena kao bratstvo. I ona vuče idejne korijene iz bratstva "Divino Amore". Da bi mogla udovoljiti potrebama tog vremena i ublažiti postojeće nevolje, proširila je područje svojih

zadataka: brinula se za siromašne, bolesne, za kažnjenike, siročad, udovice, ali osobito i za one bojažljive, stidljive siromahe i za njihove pokope. Tom su bratstvu bile povjerene crkva i kuća Svetog Jeronima na uglu Piazze Farnese i zbog toga je dobilo naziv "San Girolamo della Carità" koji nosi još i danas. San Girolamo della Carità je mjesto gdje je Filip prema postojećim izvješćima našao svoj dom. Bio je toliko vezan uz tu kuću da je nije nikad želio napustiti. Onamo je odselio već na prvi papin mig i zadržao ključeve te kuće dokle god je to bilo moguće.

On je doduše tek 1558. godine postao formalno članom tog bratstva, ali mu je i kao laik bio veoma odan i doveo mu veoma važne članove (npr. Enrica Pietru iz Piacenze koji je sa svojim istomišljenikom iz Milana osnovao "Društvo za kršćanski nauk" pri kome je surađivao i Filip). Članove bratstva moglo se prepoznati po posebnoj slikovitoj nošnji kakvu su tada nosili članovi Rote i kakva se vidi još na starim slikama.

Još su dvije osobe bile osobito usko vezane uz San Girolamo, a one su imale veliko značenje i u Filipovu životu. Bili su to Buonsignore Cacciaguerra i Persiano Rosa. O obojici moramo nešto reći.

Buonsignore Cacciaguerra bio je samovoljna osoba. Potjecao je iz Siene, kao trgovac došao u Palermo i stekao veliki imetak. To ga je učinilo veoma zadovoljnim čovjekom koji se predao uživanju života, sve dok ga nije snašlo zlo. Neki mu je protivnik ozlijedio lice i zbog tog je unakaženja još samo snovao osvetu. Ali zbog nesreće i prijevara izgubio je svoje bogatstvo i tada se pokazala druga strana karaktera.

Kao siromašni hodočasnik otišao je u Santiago de Campostela, nekoliko puta završio u zatvoru i naposljetku u Rimu upoznao Filipa. Bilo je to oko 1538. godine. Vjerojatno na Filipov poticaj naučio je njegovati bolesnike i radio u bolnicama. Zahvaljujući Filipu upoznao je i Persiana Rosu, Filipovog ispo-

vjednika, i on ga je doveo do svećeničkog poziva. Poslije svog pustolovnog života dospio je u San Girolamo, bilo mu je već pedeset godina i bio je boležljiv.

Dokumenti pokazuju da je Cacciaguerra bio tjeran žestokom strašću - u zlu, ali i u dobru. U San Girolamu se s velikom revnošću zauzimao za češće primanje pričesti, budući da se pričest tada primala u pravilu samo na Uskrs ili možda još jednom u godini. Oko Cacciaguerre se veoma brzo okupio krug ljudi čiji je on bio duhovni vođa.

Često se pisalo o prijateljstvu između Cacciaguerre i Filipa. Njih su dvojica radili zajedno u bolnicama, a budući da su obojica stekli duboka mistična iskustva, vjerojatno su učili jedan od drugog. Ali njih su dvojica bili i posve različiti: Cacciaguerra bizaran, sveti vagabund s odbojno ružno unakaženim licem, a Filip osjećajni Firentinac koji je živio asketski i veoma mnogo držao do čistoće duše. Iako siromaški odjeven bio je posve različit od ekstravagantnog skitnice.

Filipu je bila mnogo bliža druga značajna osoba koju je tada sreo i koja je postala njegovom sudbinom: Persiano Rosa. On je jedan od prvih došao u San Girolamo, kad su ga 1536. godine napustili franjevci. Persiano Rosa bio je Filipov ispovjednik i jedan od njegovih najbližih prijatelja. Rosa i Filip su 16. kolovoza 1548. zajedno osnovali "bratstvo Presvetog trojstva za hodočasnike i oporavljenike". Može biti da je snažno djelovanje na golemo mnoštvo hodočasnika u Svetoj godini 1550. lakše Filipa uvjerilo u to da bi mogao biti korisniji kao svećenik. Tako mu je u svakom slučaju uvijek govorio njegov ispovjednik i duhovni vođa Persiano Rosa. Filip bi vjerojatno bez tog savjeta ostao zauvijek laikom poput ostalih značajnijih "spiritualaca" tadašnjeg doba, poput onih Duhom vođenih ljudi crkvene obnove. U vezi s tim su iskazi u procesu Filipove kanonizacije veoma jasni: "Silom je postao svećenik", tako kažu iskazi subraće iz San Girolama: Cacciaguerre, Pietre i Raspe (PB 98). Oni su više

put čuli kao je Filip sâm rekao da je "želio služiti Bogu kao laik, a ne postati svećenik i ispovjednik" (PB 98). Ali ta nova odluka nije bila lom u njegovom životu. "Malo ljudi ima od početka do duboke starosti takvu pravocrtnost, takvu vjernost samom sebi kao Filip", kaže s pravom Capecelatro.

Filip je iz svog čitanja starih redovničkih otaca znao koliko je važna riječ ispovjednika, duhovnog vođe u životu čovjeka koji je krenuo putem Kristovog nasljedovanja. On je sâm čitav svoj život upozoravao na značenje osobnog vođenja u duhovnom životu. Tu važnu ulogu u njegovom životu igrao je Persiano Rosa. Filip se po njegovu naputku opredijelio za svećenički poziv. Po tadašnjem je shvaćanju bio već "veoma star" kada je s trideset sedam godina bio zaređen u San Tommasu u Parioneu koji danas pripada župi Chiesa Nuova.

Persiano Rosa uveo je Filipa i u San Girolamo koji je uskoro postao njegovim novim domom i to toliko da se tek na odlučni papin zahtjev preselio nakon trideset dvije godine u Chiesa Nuova. Tek kada je Persiano Rose 1558. godine umro, postao je Filip članom "bratstva della Carità". On je bio nazočan u trenucima kada je njegov bliski i očinski prijatelj umirao. Njih su dvojica bili srodni po svojoj otvorenosti i vedrini. Filipov poticajni uzvik: "Allegramente! Allegramente!" ("Uvijek samo veselo!") potječe od Persiana Rose.

Prije nego što bacimo pogled u kuću i zajednicu San Girolama pokušajmo steći predodžbu o Filipovom liku u to vrijeme. Tu nam ne pomaže suvremena slika, a opisi koji su bili prikupljeni za proces njegovog proglašenja svetim prikazuju pretežno Filipa Nerija kasnijih godina. Nekoliko nam oskudnih podataka pomaže da dospijemo nešto dalje: oko 1534. godine došao je Filip u Rim, 1551. bio je zaređen. Oko 1537. prekinuo je studij i naredne godine proveo u samoći i molitvi.

On je po Bacciju započeo svoj nedostiživ apostolat već 1538. godine među građanima Rima, ponajprije među svojim firen-

tinskim sugrađanima. "Odlazio je na trgove, u trgovine, škole, a katkad i u banke i s najrazličitijim ljudima razgovarao na dopadljiv način o duhovnim stvarima. Osobito je mlade ljude u robnim kućama znao ljubazno poticati: ' Pa dragi prijatelji, kad ćemo početi biti dobri?'"

Dok je još uvijek bio na putu k različitim crkvama i još se uvijek zadubljivao u molitvu, već je postajalo vidljivijim njegovo pravo životno djelo. Iako se ne može govoriti o nekoj metodi, sve su vidljiviji bili njegov tipični način dijaloga i njegov dopadljivi osobni šarm. Bacci to naziva "njegovom prirodnom dolcezzom, njegovom čudesnom privlačnošću" kojom je pridobivao ljude za sebe i za Boga. U tom razdoblju njegovog života o kome upravo govorimo ne bi se još trebalo tragati za njegovim tipičnim bizarnim šalama koje se pričaju u mnogim anegdotama o njegovom životu. Bolje je govoriti o tome kako je na najnaravniji način uspostavljao kontakt s ljudima, negdje sudjelovao u nekoj igri, drugdje se uključio u razgovor, ali nikad nije gubio iz vida svoje pravo usmjerenje - pridobivati ljude za Boga.

Iz tog vremena potječe i priča koja se zbila pri jednoj Četrdesetsatnoj molitvi. Pročulo se da će Filip tamo održati kratak govor što je bilo neobično vladanje za laika. Neki su ga željeli osramotiti i narugati mu se i tako je na tu pobožnost došla čitava skupina mladih ljudi da bi ga nasamarili. Dogodilo se međutim posve drukčije: On ih je pridobio svojim jednostavnim, ali izravnim nastupom tako da su promijenili svoj način života. Persiano Rosa je imao pravo tjerajući Filipa da postane svećenikom.

A u San Girolamu našao je Filip točno onaj način suživota koji mu je odgovarao kao tipičnom individualistu. Redovnici nisu bili primani, već samo svjetovni svećenici "Koji su bili obvezani slaviti mise i obavljati određene dužnosti. Nije bilo strogih pravila, ni hijerarhijskog poretka. Nije se zajednički jelo,

svatko se mora sâm brinuti za sebe, a od bratstva je dobivao tek malu stipendiju. Filip se odrekao svoje stipendije "uz ponudu da bi želio celebrirati po svom slobodnom nahođenju".

On je sad imao stalno boravište, ali u zajednici koja je imala posebnu strukturu. Tko točno promatra, prepoznaje već nekoliko linija koje će kasnije biti opet vidljive u "oratoriju" što ga je osnovao Filip. Postavljeni su isto tako i temelji njegovog genijalnog apostolata: njegova neprestana molitva kao odgovor na osobitu spoznaju Božje blizine u njegovom doživljaju na Duhove i silna, učinkovita ljubav prema bližnjem koji je u nevolji. U njemu se sastalo oboje: poziv na kontemplaciju i poriv za apostolatom. Što je moglo biti važnije za Crkvu u doba reformacije?

Iako je sad Filip imao stalno boravište i premda se dao vezati svojim svećeničkim pozivom, sačuvao je izvjesnu nezavisnost. Osjećao je "stalno protivljenje svojoj eventualnoj pripadnosti nekom redu" (Capecelatro) i "atavističku ljubav prema slobodi svojih sredstava" (Ci 3, 13). "Sve je ostavio iza sebe da bi se posve predao Bogu i to u oblicima koji su odgovarali njegovoj osobi i vanjskim okolnostima" (Ci 3, 12).

San Girolamo je pod Filipom postao "majkom duha" kako je to neki oratorijanac rekao Vallicelli. Sveti Ivan Leonardi kaže kao je to bio "izvor i porijeklo duha u Italiji i sjemenište mnogih ljudi koji su značajni zbog svoje svetosti i svog života. (Ci 3, 21). Tamo je oko Filipa nastala zajednica koja je mogla skladno živjeti bez prethodnog plana. Nije bilo vezanosti slične redovničkoj i upravo je ta sloboda omogućila da su njihovo osobno nadahnuće ili njihova zajednička bratska planiranja doveli do nastanka različitih osobnih oblika apostolata. Tu se vidi kolijevka oratorija i koga bi onda moglo čuditi što su oratorijanci dugo vrijeme nosili još i naziv "svećenici San Girolama" ili "Girolamini", kao još i danas u Napulju.

Prve svećeničke godine

U vrijeme kad je Filip postao svećenikom zasjedao je tridentski koncil već šest godina. Jedan je od njegovih glavnih zada-taka bila reforma svećenstva. Pučki misionari isusovaca donijeli su sa sobom sablažnjiva izvješća o svojim iskustvima u Italiji. Bilo je svećenika koji su svoju službu kupili nekim poklonom za biskupa i tada pred oltarom umjesto na latinskom mumljali na nekom nerazumljivom jeziku. U čitavoj su se Europi rugali moralu rimskih svećenika. Svećenici u Rimu gotovo nisu nosili svećeničku odjeću, već su se s elegantno odjevenim laicima nadmetali oko najnovije i najupadljivije mode. Koncil je naredio da u Rimu svi kandidati za svećenike moraju polagati ispit.

Za Filipa nije bilo problema. Persiano Rose nadgledao je njegovu pripremu. U San Girolamu je postojao besplatni smještaj; nije se plaćao, a bilo je mnogo slobode, točno ono što je Filip trebao.

Sad je on svakodnevno slavio svetu misu i već je ta celebracija bila neobična čak i u San Girolamu. Upravo mogućnost da može slaviti misu i već samo ta povlastica navela ga je da postane svećenikom, ali mu i ulijevala strah. U San Giloramu je zamolio da on slavi posljednju svetu misu, dakle celebrirao je oko podneva. To je imalo dublji razlog od same želje da mu jutro bude slobodno za mnoge ispovijedi koje su ubrzo trebale postati njegovim glavnim apostolatom. Pravi je razlog bila njegova želja da euharistiju slavi bez mnogo ljudi, to znači po mogućnosti sâm. Tad je mogao celebrirati i za glavnim oltarom gdje mu nitko nije mogao vidjeti lice. To čudno držanje upućuje na nešto intimno osobno što je Filip uvijek želio skriti, ali što je odredilo čitav njegov život - njegovo duboko štovanje euharistije, njegovu ljubav prema Gospodinu pod prilikom kruha. To se pokazalo već pri Četrdesetosatnoj molitvi pred Gospodinom

u monstranci. To se isto tako pokazalo u širenju česte, čak svakodnevne pričesti za koju su se zauzimali Cacciaguerra i Filip. U procesu Filipovog proglašenja svetim postoje mnoga svjedočanstva koliko mu je mnogo značila euharistija. Tko je jednom doživio Filipa pri slavlju mise, nikad to nije zaboravio. To što je Tijelovo bilo posljednji dan njegova života smatrali su njegovi najbliži pouzdanici usudom. (Kad je kardinal Bérulle, utemeljitelj "francuskog oratorija", učinio euharistiju i svećeništvo glavnim dijelovima svoje duhovnosti, učinio je dvije duboke Filipove težnje temeljem svoje zajednice.)

Za Filipa su euharistija i štovanje euharistijskog kruha bili posvećivanje Kristu. Ta posveta Kristu bila je u njegovo vrijeme znak napretka ckrvene obnove i reforme. Susret s Kristom i opredjeljenje za njega bili su u središtu "egzercicija" Ignacija Loyolskog. Predan Kristu - to je poučavao i to je živio novi red koji je nastao u Sjevernoj Italiji, a tada je počeo djelovati u Rimu: teatinci, somaski i barnabiti.

Filip je želio međutim na osobni način opet dovesti ljude Kristu. On je bio apostol ispovijedi. To je započelo kao nešto samo po sebi razumljivo, piše Bacci, nakon što je izvijestio o Filipovu ređenju: "On preuzima službu slušanja ispovijedi." Ta djelatnost slušanja ispovijedi, duhovnog vođenja, svakako je karakteristična za njegovu svećeničku aktivnost i to doslovno do posljednjeg dana njegova života.

Bacci piše da je Filip rano ujutro, čim se crkva otvorila, išao u svoju ispovjedaonicu. S vremenom na vrijeme je ustao, otišao u crkvu ili pred crkvu, molio svoju krunicu, čitao iz neke knjige i bio smjesta spreman ako ga je netko trebao. K njemu je dolazilo sve više ljudi i već je uskoro "u ranu zoru, još prije svitanja, saslušao u svojoj sobi izvjesni broj ispovijedi." Da ne bi gubio vrijeme, ostavljao je ključ izvana blizu vrata i tko se želio ispovjediti rano ujutro bio je s tim upoznat, te sâm otključao vrata. Filipova su subraća bila kasnije katkad zabrinuta, jer nisu

mogla vjerovati da on može toliko dugo izdržati u ispovjedaonici. Ali on je brzo našao odgovor na njihove prigovore: "Slušanje ispovijedi nije za mene nikakav napor", rekao je tada, "naprotiv, to je za mene odmor." O danu njegove smrti izvješćuje se da je "25. svibnja 1595., na blagdan Tijelova, poslije slušanja ispovijedi i jutarnje svete mise opet navečer slušao ispovijedi, među ostalima ispovijed kardinala Cusana i mnogih drugih. Poslije večere saslušao je ispovijedi otaca koji su sljedeći dan imali prve mise" (L 144). Zatim je umro u prvim satima novog dana.

Da bi se shvatilo značenje tog jedinstvenog apostolata, moramo se prisjetiti da se s renesansom i humanizmom upravo propagiralo poganstvo, a narod se sve više odvraćao od Crkve. Učenje poganskih filozofa, a prije svega predanost životnim užicima, prodrli su sve do najviših crkvenih krugova. Tako je na primjer Cellini mogao reći o papi Pavlu III.: "On nije vjerovao ni u Boga ni u išta drugo." Nije dakle bilo čudo da su crkve bile sve praznije, a većina se vjernika pričestila u najboljem slučaju samo na Uskrs.

Takvo je bilo stanje kad je Filip na svoj način počeo svoje suvremenike vraćati Kristu. Nije to činio zahtjevom pokore, već ispovijedima. Tamo se ponovno ostvarivala radosna vijest obraćenja po pozivu Ivana Krstitelja: "Obratite se, jer blizu je kraljevstvo Božje." Tim je pozivom na buđenje započeo Isus vrijeme spasenja. - I unatoč čitavom ispraznom posvjetljenju, činilo se da je ispovijed kao obraćenje pojedinca odgovarala nekoj crti tadašnjeg vremena. Čovjek renesanse postao je naime svjestan svoje individualnosti. Otkrio je vlastito Ja, zanimo se za samog sebe. Ignacije sa svojim egzercicijama i Filip sa svojim apostolatom ispovjedaonice dali su na svoj vlastiti način odgovor na traganja i čežnje ljudi svog doba.

Spisi procesa o Filipovom proglašenju svetim daju nam dobar uvid u njegov način djelovanja. Mnogo toga zvuči anegdot-

ski i brzo se pamti. No pri dubljem se razmatranju pokazuje i nešto od njegove metode koja izaziva čuđenje i divljenje. On je zacijelo imao osobitu karizmu za taj apostolat. Ali i njegovo ga je dugo iskustvo učinilo izvanrednim poznavateljem čovjeka. Uz to postoji velik neobjašnjivi dio koji izvješćuje o njegovim upravo vidovnjačkim sposobnostima - izvješća koja se trebaju uzeti posve ozbiljno.

Ono što je ljude privlačilo Filipu i pomoglo im da povjere i svoje najtajnije i najgore grijehe i pogreške, bila je vjerojatno njegova neumorna, strpljiva dobrota. S tim se drugi svećenici nisu nikako slagali. Oni su ga rigorozniji kritizirali i vjerojatno bili ljubomorni što su ljudi ostavljali njih i odlazili njemu.

On je umjesto strogosti pokazivao prema onima koji su mu priznali svoje grijehe, izvanrednu dobrotu. "Milosrđe prema onima koji su pogriješili najbolje je sredstvo da sami ne padnemo", rekao je i vjerovao da je on sâm zbog toga sačuvan.

Za njega je ispovijed bila prije svega susret s Kristom, s Kristovom ljubavlju. Znao je da ta ljubav i Gospodinovo milosrđe mijenjaju ljude. Nije držao mnogo do toga da se mijenja ono izvanjsko, prilike. Za njega je ono bitno srce. U tom je njegova etika bila posve biblijska. Dok su farizeji željeli okrenuti čovjeka zakonima, propisima i običajima, Isusu je bilo važno čovjekovo srce, središte osobe. Filip je slično postupao. Bogatašu koji je ponudio da će činiti svakovrsna djela pokore, rekao je: "Ne, moj gospodine, radije dajte milostinju!" A kad je kardinal Federigo Borromeo želio ukloniti svoju stolnu srebrninu, odvratio ga je od toga objasnivši kako je važno da čovjek bude dobar i u sredini bogatstva i kulture. Radi tog se razloga nije Filipa nikada čulo da drži oštru propovijed protiv često divljih izroda mode. Nekoj gospođi koja je nosila cipele s visokim potpeticama i koja ga je zamolila za savjet, rekao je jednostavno: "Čuvajte se samo da ne padnete."

Uvijek se iznova izvješćuje kako je njegova dobrota bila ta koja je tako privlačila ljude. Kao što je Isusu postalo vidljivim Očevo milosrđe, tako je u Filipu zasjala Isusova samilost. Ponnelle Bordet kaže: "On jednostavno nije mogao biti miran dok nije nagovorio ljude da idu na ispovijed, učine prvi korak za promjenu svog života" (PB 114). U spisima procesa za njegovo proglašenje svetim nalazi se i sljedeće svjedočanstvo: "Marcello je vidio kako je Filip ukočeno gledao nekog grešnika koji nije želio popustiti i pritom je Filip drhtao čitavim tijelom" (PB 115).

Njegova dobrota i ljubaznost imala je istodobno nešto što je zračilo i privlačilo. U spisima procesa kaže se: "Privlačio je ljude kao magnet željezo" (PB 136), a Fabrizio Massimo, plemić iz jedne od najuglednijih obitelji Rima, izvijestio je isto tako u procesu: "On me primio na tako divan način - con tanto bel modo - da ga više nisam mogao ostaviti. Moram reći da mi od prvog puta kad sam ga upoznao nije nikad palo na um da se odijelim od njega. Bio je toliko pun ljubavi da je sve pridobivao za sebe, a time za Boga. Imao je nezamislivo dobar pristup ljudima. Privlačio je sve, velike i male, muškarce i žene, grešnike i ljude koji su živjeli gotovo sveto, prelate, kneževe, otmjenu gospodu, obrtnike i uistinu sve vrste ljudi. Taj je sveti pater imao osobitu Božju milost kojom je pridobivao ljudska srca. Iako je prema sebi bio nadasve strog, za druge je imao samo ljubav, razumijevanje i utjehu" (L 145).

Uvijek iznova izaziva čuđenje i divljenje s kakvim je poštovanjem primao tako različite osobe i tipove ljudi. Njemu nisu trebale zabrane, niti je koga grdio; a ipak je znao učiniti te različite i često površne ljude osjetljivima za ono vjersko i sveto. Jednom mu je došao na ispovijed netko tko baš nije dospio daleko u smislu pokajanja. Filip nije izgovorio ni riječi prigovora, samo je dotičnom uz ispriku rekao neka ga časak pričeka, je mora još nešto obaviti. Još je dodao neka u među-

vremenu malo pogleda raspelo koje mu je dao. Izvješćuje se kako je taj čovjek najprije pogledao raspelo tek onako površno, ali je bio posve promijenjen kad se Filip vratio. Filip je jednom gotovo vragolasto rekao nekom mladiću koji je nosio velik naboran čipkast ovratnik, k tome još jako uštirkan: "Rado bih te češće privinuo na svoje grudi, ali se bojim da bih se ozlijedio."

Filip je bio odličan poznavatelj duša i posjedovao rijetki dar diskrecije. Čime se tada mislila vrlina prave mjere. Nije držao na primjer mnogo do pretjeranog oduševljenja poslije doživljaja obraćenja, već je jednostavno konstatirao: "U četiri se dana ne postaje svecem." Nekom drugom tko je odmah želio činiti velika djela pokore, rekao je: "Želite li bezuvjetno u nečemu pretjerivati, tada pretjerujte u tome da budete osobito blagi, strpljivi, ponizni i ljubazni, jer sve je to samo po sebi dobro."

Za mnoge koji su došli k njemu mučeni grizodušjem, dvojbama i depresijama, imao je neobična pomoćna sredstva. Od nekog je svog subrata koga je često obuzimala tuga, tražio jednom bez oklijevanja da se utrkuje s njim za okladu. Govorio je da je ljudima vesele ćudi lakše biti dobrima. On je sâm zračio radošću i dobrotom, što potvrđuju spisi procesa. Depresije su u njegovoj blizini često same od sebe nestajale.

On koga nazivaju drugim apostolom Rima promijenio je Rim svojim apostolatom ispovijedi. To je čudno, jer se pri ispovijedi radi o pojedinačnom susretu. Dok je Ignacije svojim egzercicijama doveo ljude intezivnim tečajem vjerske izobrazbe i iskustvom do toga da su se jednom zauvijek opredijelili za Krista, Filip je postupao posve drukčije. Za njega nije čovjekov duhovni put brzo, jednokratno i konačno opredjeljenje, već postupno duhovno napredovanje koje se događa u svagdašnjici. Otuda i njegov stalni poziv da se smjesta ponovno pojavi ako sagriješi, da uopće uvijek iznova dolazi i često se ispovijeda. On je čak preporučao svakodnevnu ispovijed, a u starim propisima oratorija bila je ispovijed predviđena triput tjedno. Ispovijed je

bila za njega toliko važna da je više isticao čestu ispovijed nego čestu pričest. Onima koji su često dolazili na ispovijed, rekao je: "Bolje je žedan hitati k izvoru".

Budući da je Filip toliko mnogo isticao potrebu za čestom ispovijedi nastala je sama od sebe veoma uska i veoma osobna povezanost između njega i ljudi koji su dolazili k njemu na ispovijed. On je često bio nemiran ako neke od njih nije svakodnevno viđao. Maynard s pravom kaže: "Odnosi između Filipa i njegovih učenika bili su vjerojatno najosobniji i najdublji koji su se mogli naći u crkvenoj povijesti" (M 70). Postoje brojna svjedočanstva o tome kako je poticajno i plodonosno djelovala ta veza na duhovni život njegovih učenika.

Iz tih je susreta u ispovijedi izraslo međutim kao samo od sebe pravo i specifično Filipovo djelo - oratorij. On je znao da su mnogi grijesi imali uzrok u besposlici i lagodnom životu tadašnjeg doba. A budući da su se poslije ispovijedi mnogi od ljudi koje je ispovjedao opet potucali ulicama, dosjetio se da bi se oni, prije svega mnoštvo mladih ljudi, trebali držati na okupu, jednostavno se nečim zaposliti. Tako je počeo s njima održavati sastanke s nekom vrstom duhovnih razgovora, što je bio zapravo nastavak i sažetak ispovijedi. O onom za što nije ostalo vremena u pojedinačnoj ispovijedi razgovarao je u svojoj sobi. A da bi se mala skupina držala na okupu došlo je tada na naravni i može se reći improvizirani način do vježbi koje su postale tipičnima za oratorij. Navečer se odlazilo i van, na primjer do sedam crkava ili dominikancima u Minervi na večernju službu ili nekom poznatom propovjedniku.

Ali to je novo i intezivno Filipovo djelovanje imalo i drugih posljedica: Već su se tada pokazale teškoće - zavist, sumnjičenja, čak tako reći progon. O tome će sada biti riječi.

Prve teškoće

Život Filipa Nerija odredio je prije svega vatreni susret s Božjom ljubavlju. To je iskustvo dalo njegovom životu rijetku jasnoću i jednoznačnost. On je puštao da ga uvijek vodi Sveti Duh koji ga je obilježio.

U njegovom je životu bilo isto tako i vanjskih teškoća i unutarnjih kriza - vremena traganja u tami, trenutaka kušnje, tuđih klevetanja i tako reći progona. Čujmo što izvješćuju najstariji biografi o tom njegovom životnom razdoblju - o njegovim godinama kao laika i prvim svećeničkim godinama.

Ne treba čuditi što se više puta spominju Filipova iskušenja s obzirom na čistoću tijela i duše ako se sjetimo lošeg moralnog stanja u Rimu u doba renesanse. Tako se izvješćuje kako su ga jednom vrebala dvojica mladića želeći ga potkupiti. On je počeo međutim s njima razgovarati i uspio ih uvjeriti u svoj nazor. Taj je doživljaj dalje djelovao u čitavom njegovom životu: privlačna moć njegove riječi i mirno samopouzdanje među teškim, problematičnim mladićima. - A jednom mu je druga skupina mladih ljudi željela napakostiti. Uveli su ga naime u neku sobu, zatim doveli nekoliko sumnjivih žena, zaključali vrata i promatrali što će se dogoditi. Gallonio nastavlja: "Gospodin mu je pomogao svladati i to iskušenje, tako da je on bio pobjednik, žene zadivljene, a đavlu pomršen plan" (G 21).

Opasniji je bio jedan drugi susret koji se dogodio u prvim godinama njegova svećeništva. On je već bio poznat kao čestit i revni ispovjednik i upravo zbog toga trebao biti uhvaćen u zamku. Neka mlada žena imenom Cesarea koja je posjedovala tri kuće u Via Giulia blizu San Girolama, hvalila se da joj Filip neće moći odoljeti. Dala ga je pozvati k sebi navodeći da je nasmrt bolesna i još bi se željela ispovjediti. Filip je mislio dakako da joj mora pomoći. Kad je došao onamo i vidio neprikladnu odjeću u kojoj ga je primila, shvatio je da se radi o

prijevari, nije prozborio ni riječi, već je navrat nanos pohitao niz stube. Još trenutak ranije tako sigurna žena odjednom je toliko pobješnjela da je zgrabila najbližu stolicu i bacila je za njim. On je kasnije često govorio: "U borbi za čistoću izvojište pobjedu kukavice, dakle oni koji pobjegnu". Protiv tadašnjih učestalih poroka te vrste uvijek je ponavljao: "Mladi se ljudi moraju čuvati tjelesnih grijeha, a stari škrtosti" (MRF 450/6).

Filipu je u posljednjim godinama njegova života kao laika prijetila druga vrsta iskušenja. To je morala biti duboka kriza njegovog poziva. O tome postoje izvješća u gotovo svim njegovim životopisima, ali ipak je teško shvatiti stvarno stanje stvari. On je kao laik živio u svijetu, ali je živio strogo "nesvjetovni" život. Unatoč tome nije želio pristupiti nekom redu. Gdje je sada bilo njegovo pravo mjesto? Gdje ga je želio imati Bog? U toj se njegovoj krizi izvješćuje o ukazanjima što ih je imao, a o kojima je i sâm pričao. Poznato je da je on tijekom čitavog svog života gajio nepovjerenje prema svakoj vrsti izuzetnih pojava kao što su vizije i ekstaze. Polazeći od toga osobito je važno kad sâm Filip izvješćuje kardinala Federiga Borromea o ukazanju Ivana Krstitelja. To i jedno drugo ukazanje doživio je u vrijeme svoje naporne aktivnosti u bratstvima i ujedno u vrijeme unutarnjeg traganja. Ta su ukazanja imala duboko djelovanje na njegov život: njegovu se životu opet vratila ona mirna jasnoća.

Što se zapravo dogodilo? "Rano ujutro ukazao mu se neki svetac, osoba slična Ivanu Krstitelju i odjednom ga je spopala snažna drhtavica i osjetio je prodor Duha; slika je iščeznula i on je shvatio što je Bog želio od njega" (PB 123). Ivan Krstitelj bio je zaštitnik Firenze i odjeven kao asket. Filip je zahvaljujući nekom unutarnjem svjetlu shvatio da bi i njegovo mjesto trebala biti stroga samoća i siromaštvo pustinje. Ali njegova je pustinja trebala biti usred Rima.

Slična je bila druga vizija: dvije "duše" iz drugog svijeta odjevene u bijelo. Jedna je držala pred njim komadić tvrdog

kruha. On je shvatio: njegov je život trebao usred vreve i raskoši Rima i renesanse biti krajnje siromaški - post i pokora. Druga mu je "duša" rekla da je njegova pustinja Rim gdje treba voditi samotni život. Kasnije je postojalo sve očitijim: Filip je istodobno bio najpristupačniji i najodjeljeniji od svijeta.

Najčešće se zaboravlja da je on iza svoje vedrine i svojih nenadmašivih šala, štoviše uza svu bliskost s umjetnicima, kardinalima i papama, osobno vodio život u strogom siromaštvu i uzdržljivosti. Ali upravo ta činjenica potvrđuje istinitost tih ukazanja. Tko pozorno razmatra prije svega kasniji Filipov život, taj shvaća da je on uistinu usred Rima imao svoju pustinju: svoju sobu, a ponajprije lođu na krovu. Kad ga je jednom kasnije kardinal Federigo Borromeo zatekao pri čitanju pustinjskih oca, Filip je jednostvno rekao: "Čitam o ljudima koji su živjeli kao ja."

Nema smisla nagađati o onom kako pri tim ukazanjima: koliko su ona bila "stvarna" - stvarne slikovite poruke s neba. Nova Filipova biografija autora Meriola Trevora daje moderno tumačenje: "Ona dolaze iz najveće dubine Filipove duše, izražavaju na vanjski način obličje njegovog života, kako se oblikovao pod vodstvom Svetog Duha" (T 64).

Nešto slično se dogodilo kasnije u Filipovu životu kada je već bio svećenik i njegovo dušobrižništvo posvuda pokazivalo plodove. Opet se radilo o njegovom putu; ali sada o pitanju boljeg puta, veće žrtve. I ta se nesigurnost i kriza razvila gotovo kao slučajno. Na sastancima malih skupina u Filipovoj sobi čitala su se pisma isusovačkih misionara koji su otišli djelovati na Daleki Istok, ponajprije pisma Franje Ksaverskog. Ona su imala neslućeni učinak, budila u slušateljima uznemireno oduševljenje da oni odu u Indiju kao misionari. Koliko se ozbiljno moglo uzeti to oduševljenje pokazuje velik broj od dvadesetero mladića koji su izrazili spremnost da s Filipom pođu u Indiju, makar to bio i put mučeništva.

Filip je čeznuo za jasnoćom o Božjoj volji i molio se da dobije bolji uvid. Osim toga otišao je benediktincima u Sv. Pavlu pred zidom i zamolio jednog patra za savjet. Taj ga je uputio Vincenzu Ghettiniju, prioru cistercita od Tre Fontane o kome se pričalo da mu se ukazivao Ivan Krstitelj. Redovnik je zamolio Filipa da ponovno dođe za nekoliko dana. Kad se vratio, dobio je odgovor kako se redovniku ukazao Ivan Krstitelj i dao naputak: "Tvoja Indija je Rim. "Time je postao jasnim Filipov put. Kao Sokrat u Ateni, tako je Filip do kraja svog života ostao u Rimu.

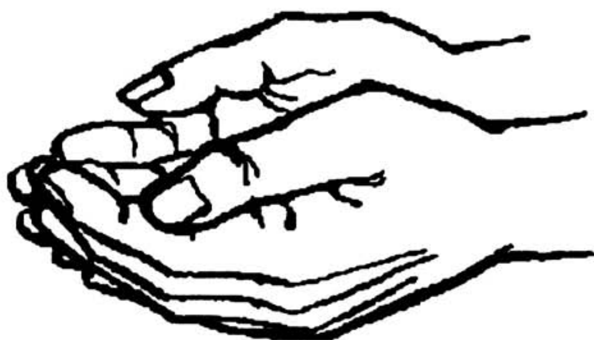
Možda se na to iskustvo mogu nadovezati njegove riječi koje osim dubokog poznavanja čovjeka sadrži važnu istinu duhovnog života: "Kada se radi o tome da se iz lošeg stanja prelazi u dobro, tada nije potreban savjet. Ali kada se želi iz dobrog stanja prijeći u bolje, tada su veoma potrebni vrijeme, savjet i molitva prije nego što se odluči."

Iako je izvanredan način na koji su bile rješavane Filipove teškoće, ne smije se previdjeti koliko je on mnogo nailazio na svjetovne teškoće poput zlobe, zavisti, klevetanja, čak pomno smišljenih pakosnih djela. Nije bio dakle pošteđen ni tih podmuklih mučenja. Za njega je bilo osobito bolno to što se jedno od najgorih takvih neprijateljskih aktivnosti događalo upravo u crkvi San Girolama.

Tada je upravljanje sakristijom bilo povjereno dvojici svećenika koji su napustili svoj red. Oni su svoju službu iskorištavali da bi Filipa toliko ljutili da je naposljetku želio ostaviti sve i otići. Za njega su pripremali najgoru i najprljaviju misnu odjeću, slali ga od jednog do drugog oltara, treskom mu zatvarali vrata, skrivali ključeve, čak i kalež, te bezobzirno vikali na njega. Prisjetimo li se što je za njega značila misa i koliko je držao do čestitosti duše, možemo shvatiti koliko je bolan bio za njega takav postupak.

On nije imao nikoga kome se mogao obratiti. Da, jedan od odgovornih laika zajednice San Girolama, Vincenzo Teccosi, snovao je kao upravitelj sve te pakosti. Jedini kome se Filip obratio bio je Gospodin na križu pred kojim je celebrirao. Izvješćuje se da mu se molio: "Dobri Isuse, zašto me ne čuješ? Toliko sam te mnogo i toliko dugo molio za strpljivost. Zašto me ne čuješ?" Tada je navodno čuo odgovor: "Moliš me za strpljivost? Svakako ću ti dati strpljivost, ali upravo je to put na kome je trebaš imati." Tako se Filip učio strpljivosti i naposljetku se zloća njegovih protivnika slomila. Molili su ga za oproštenje i vratili se u svoj samostan. Taccosi ga je javno zamolio da mu oprosti i poslije toga postao toliko odanim njegovim sljedbenikom da se izvješćuje kako je stalno bio uz njega kao pas uz svog gospodara.

Mračne sjene - teškoće, tuđa klevetanja i zloća - pripadaju isto tako Filipovom životu, a način kako ih je podnosio dio je sjajne slike njegove osobe. Vjerojatno je najopasnija kušnja u njegovom životu bilo potkazivanje pred sudom inkvizicije, o čemu će kasnije biti riječi.

Nastajanje oratorija

U San Girolamu gdje je Filip započeo svoj apostolat ispovijedi i duševnog vođenja, gdje se u prvim godinama svoga svećeništva na tako gorak način naučio strpljivosti - tamo u San Girolamu započelo je njegovo jedinstveno djelo: oratorij. Za Filipa je već bilo tipično i ovo: Ne može se točno ustanoviti datum nastanka oratorija; povjesničari još uvijek navode različite godine.

Većina stvari u njegovom životu nije se događala dramatično i bučno. Gotovo se sve razvijalo tako reći diskretno, tiho kao samo po sebi razumljivo. Jednostavno je odjednom bilo tu i teško se može opisati kako je tekao razvoj stvari i prepoznati stupnjevi tog razvoja. Svakako je točno kad se kaže da Filip nije bio organizator, ali je zato bio genijalan improvizator. Tajna njegovog djelovanja treba se međutim tražiti dublje. On je najčešće činio upravo ono najpotrebnije, davao odgovore na najhitnija i najbitnija pitanja. Zapravo je dobivao nadahnuće od Boga, činio Božju volju. Tajna njegovog djelovanja možda se otkriva u njegovoj lijepoj, kratkoj molitvi: "Gospode, kako znaš i kako želiš, tako čini sa mnom. "Posve je poslušno puštao da ga vodi Sveti Duh. Osjećao je da je to upravo Sveti Duh i nikad nije u to posumnjao. Ta sigurnost ujedno objašnjava njegovu katkad začuđujuće sigurnu odluku, ali i njegovo neshvatljivo oklijevanje kad je čekao na jasnoću unutarnjeg svjetla. Na taj je način nastao i oratorij. Filip je više puta rekao da oratorij nije osnovao on, već "najdobrostiviji Bog i najbolji vođa i najsavršeniji Otac". Te su njegove riječi bile usvojene u prvim konstitucijama i još se uvijek prenose dalje.

Pogledajmo najprije pobliže mjesto gdje je nastao oratorij. Usred rimskog starog grada, blizu Campo dei Fiori i na uglu Piazze Farnese nalazi se mala crkva San Girolamo sa svojim samostanom. Tu je po staroj predaji bila prvobitno kuća svete

Paule koja je obratila svetoga Jeronima (Girolama). Tamo je stanovao i sâm Jeronim. U njegovoj blizini, današnjoj Cancelleriji, stanovao je papa Damaz i izgradio papinski arhiv. Crkva San Girolama imala je prvobitno tri lađe. Franjevci koji su tamo stanovali prije bratstva Carità uredili su tamo čak bolnicu. Kardinal Julije de Medici, kasniji papa Klement VII., povjerio je San Girolamo već 1519. godine novoutemeljenom bratstvu. Ali bratstvo se moglo onamo useliti tek 1536. godine, poslije odlaska franjevaca. Godine 1607. doživjela je crkva velike promjene: ulaz je bio premješten, a tri lađe spojene u jednu crkvenu lađu. Ipak su ostale još neke vrijedne uspomene na Filipa.

Tamo u San Girolamu započeo je Filip svoj apostolat. Već je od početka zračila iz njega neobična privlačna snaga. Tko je jednom došao k njemu, uvijek mu se iznova vraćao. On se opet čitavim svojim srcem brinuo za ljude koji su mu dolazili na ispovijed. Uvjeravao ih je da trebaju ponovno doći i ne oklijevati ako iznova zgriješe. Budući da je poznavao besposlicu i iskušenja na velikim trgovima i ulicama Rima, predložio je mladićima da se popodne sastaju u njegovoj sobi u San Girolamu. Već se uskoro tamo redovito sastajala skupina od osmero do desetero mladih ljudi i ubrzo je u sobi postalo tijesno da se Filip povukao na svoj krevet i odande vodio poučni sastanak.

Točnije bi se moralo reći: Filip je pokretao dijalog. Jer bio je običaj da ne govori samo jedan, već su sudjelovali u razgovoru, slušali, iznosili svoje mišljenje. To se nazivalo "ragionamento", najčešće o nekoj temi vezanoj uz vjersko i moralno uzdizanje. Tako je "Filip govorio o kraljevstvu Božjem i to svim srcem i s mnogo ljubavi, ali i na toliko jednostavan i dopadljiv način da su nazočni bili oduševljeni" kako piše Capecelatro (C 227). Obje su navedene riječi veoma važne: jednostavno" i "svim srcem". Gallonio kaže u najstarijem životopisu da je Filip osobito rado govorio o oslobađanju od svijeta i od plaće za dobrotu (G 47).

Gallonio kaže još jasnije: "Riječju Bog zapalio je Filip na čudesni način ljubav prema Kristu i pritom se prije svega trudio da u ljudima zapali i želju za molitvom, za čestim primanjem sakramenata i za djelima ljubavi prema bližnjemu" (G 64). Bile su to dakle uobičajene teme askeze. Ali način kako je Filip govorio ostao je nezaboravnim. Nije čudo što se uvijek vraćala slika vatre, topline i zračenja. Nazočnima je bilo jasno da se radilo o prenošenju iskustva, susreta s Bogom. Suvremenici izvješćuju da je Filipovo srce počelo lupati poput udaraca čekića i da je od toga sve u sobi podrhtavalo.

Iako ti sastanci, prije svega na početku, nisu bili ograničeni nekim pravilima, ipak je bilo nekoliko težišnih točaka. Središte je uvijek bila "knjiga", a razgovor se nazivao "ragionamento sopra ili Libro". "Knjiga" - to je prije svega bilo Sveto pismo, a osobito Evanđelje po Ivanu. Ali veliku su ulogu igrale i druge knjige, ponajprije mističara poput Gersona, viktorinaca, Cassiana koji su davali građu za razgovor, ali isto tako i poticali duh. Upravo su za to bile izvanredno prikladne dvije knjige koje su Filipu bile osobito drage još od njegove mladosti: život blaženog Colombinija i laude Jacoponea da Todija.

Način na koji se govorilo "o knjizi" bio je karakterističan i posve nov. Svatko je govorio onako kako se osjećao potaknutim iznutra, dakle improvizirano ili bolje rečeno: kako ga je nadahnuo Sveti Duh. Filip je uvjeren da je pri tim sastancima upravo Sveti Duh bio istinski pokretač i vođa. Tako je knjiga "postala oruđem Svetog Duha, kao što je Filip posve otvoreno rekao i taj mu je način razgovora uvijek ostao stvar srca" (PB 203). Koliko mu je dragocjena bila ta metoda oratorija na njegovom početku pokazuje pismo iz 1588. godine u kome se veoma dirnut sjeća početaka.

Filipa su izvjestili da je Tarugi u novom oratoriju u Napulju govorio "na obiteljski način o knjizi". "I činilo mi se da opet vidim oratorij u onoj jednostavnosti i čistoći koju je imao nekad

u San Girolamu." Na to je Gigli odgovorio po Filipovu nalogu koliko je Filip bio sretan kad je čuo da se govorilo o knjizi i to "po starom običaju oratorija, kao da se to još čini *in spiritu et veritate et in simplicitate cordis,* kao da se još ostavlja prostora Svetom Duhu da stavlja svoju snagu u usta govornika. Dakle još bez dubokih, učenih analiza različitih autora... Kad mi kažu kako danas nije više vrijeme za takvu jednostavnost i kako se to danas mora obavljati na mnogo dotjeraniji način, tada nemam odgovora ... Možda će mi to dokazati ... Ali ono što mogu reći je sljedeće: oni dani jednostavnosti nisu po mome mišljenju urodili slabijim plodovima, ako mogu tako reći, nego naše današnje doba. Mislim da je tada bilo u govornika više vatre, strasti, oduševljenja i zbog toga mnogo obraćenja .... Što dakle trebamo? Vatru, vjeru i željezo: vatru da zapalimo srce govornika, vjeru da će onaj koji je poticao duh i danas poticati duh, i željezo da oblikujemo svoju volju i predamo se svetoj poslušnosti prema onom koji nas je vodio iz godine u godinu. Zamolimo stoga Gospodina da nas u budućnosti vodi u jedinstvu Svetog Duha. Amen" (PB 203).

Osjeća se s kolikom se sjetom Filip prisjeća vremena početaka. U ono vrijeme kad je broj članova još bio malen, svatko je pridonosio kako ga je tjerao duh. Kasnije se silom prilika morala organizirati čvršća struktura. Ali za Filipa je uvijek ostala mjerodavnom rečenica: "u duhu, u istini i u jednostavnosti srca". To je bila svjesna opreka načinu propovijedi tadašnjeg doba, budući da su tada govornici prije svega samodopadljivo pokazivali same sebe, na sve moguće načine nastojali biti zabavni i otvoreno pokazivali svoju taštinu. Filip je naprotiv nepokolebivo ostao pri jednostavnom, obiteljskom stilu oratorija i taj je novi način propovijedi širio svoj blagotvorni utjecaj i daleko izvan Rima. Dokazano je da su ga preuzeli Franjo Saleški i Vinko Paulski.

Filip je već tada pazio na to da se u oratoriju govori i o konkretnom, iskustvima, na primjer iskustvima u životu svetaca, u povijesti Crkve. Tako je bilo posve prirodno da se katkad poslije tih sastanaka odlazilo u neku od bolnica ili u neku crkvu ili u prirodu.

Taj je prvi kružok bio zapravo duhovna obitelj, a Filip njezin duhovni otac. Kad su se vratili iz šetnje obično je jedna mala skupina još ostala skupa radi zajedničke molitve. Grazzini je o tome rekao: "Otac je molio i vidjeli smo koliko je uzbuđen. Tresao se čitavim tijelom, a osobito je drhtao kad je razgovarao s Bogom. Iako je molitva trajala gotovo jedan sat, činila nam se veoma kratkom i najradije bismo ostali čitavu noć, toliko je veliko bilo unutarnje blaženstvo što smo ga osjećali. On nam je rekao: 'To je mlijeko što ga Gospodin daje onima koji stupe u njegovu službu.' Svjetlo je toliko prigušio da smo jedva mogli vidjeti" (PB 171).

Ta se večernja molitva svakodnevno molila. Triput tjedno provodila se "discplina" (šibanje). Filipova je soba već ubrzo postala premalom. Zbog toga su uzeli još jednu sobu u susjedstvu, dok nije Filip kasnije dao urediti mali spremnik - nešto poput tavana - iznad jedne bočne crkvene lađe. Tu je prostoriju koja je vjerojatno nastala 1557. godine zatekao Baronio već 1558. Filip ju je tada nazvao "oratorijem".

Capecelatro piše o tome: "Filip je uredio tu prostoriju i dao joj skromni naziv oratorij. Tim se nazivom koji vjerojatno potječe iz šestog stoljeća misli prije svega mala crkva bez kapelice za krštenje, kakva je postojala blizu katakomba. Taj je naziv bio Filipu drag radi mnogo razloga. Tu ga je prvi put koristio, ali je on kasnije označavao njegov institut.

A taj je naziv osim toga, kako se pokazalo, označavao njegovu osobitost i njegov cillj. To je bilo ime stare ustanove koju je Filip međutim u svoje doba pomladio i oživio. Tu se vidi i

to da je taj svetac u svojim mislima o reformi Crkve upravio svoj pogled i svoje srce na pradoba kršćanstva" (C 284)[3].

Sastanci oratorija dobili su u većem prostoru silom prilika čvršću strukturu. Umjesto slobodnog dijaloga bila su uvedena predavanja, izlaganja. O tome postoji sljedeće Baroniovo izvješće: Popodne su se najprije okupljali na tihu molitvu, zatim je slijedilo glasno pobožno čitanje što ga je Filip najčešće tumačio uplitanjem primjedaba. Katkad je bio zamoljen i netko od nazočnih da iznese svoje mišljenje. Taj se razgovor vodio otprilike jedan sat. Potom su slijedila tri polusatna izlaganja, a sastanak je završavao pjevanjem i kratkom molitvom. Navečer se pri zvonjenju Angelusa kao prije pola sata molilo uz razmatranje. Daljnjih je pola sata služio za ponovno čitanje neke knjige i obavljanje različitih molitava."

Mi danas točno znamo tko su bili prvi posjetitelji oratorija: mladi Toskanci, zlatari, jedan pletač čarapa, takozvani "Ferrarese" koji je imao ukazanja Majke Božje, "čuo pjevati anđele", te i sâm glasno pjevao laude na svom narječju. K tome su sve češće dolazili plemići, elegantni dvorani iz papinskog dvora ili dvora kardinala. Veliki se individualist Filip zacijelo radovao svim tim ljudima različitih nadarenosti. Uskoro su se pojavili novi govornici, kao što su bili Tarugi, Modio, kasnije Baronio, Bordini i Fucci. Filip je zadržao doduše vodstvo, ali se držao u pozadini; ostao je veliki pokretač. On sâm nije držao veća predavanja, ali je otkrivao darovite i potpomagao ih. Bilo je neobično da su svi - , pa i govornici - bili laici. Oratoriju su i uvijek kasnije pripadali laici i svećenici. Capecelatro piše o tome prije sto

---

[3] "Oratorij koji je tako bio prvi put nazvan po novom mjestu sastajanja, započeo je po PB-u svojim radom 1554. godine, "najkasnije sljedeće godine". Kao dokaz za to citira Baronia. PB spominje i razne druge datume što su ih navodili suvremenici. Činjenicu da još danas spomen ploča navodi 1558. godinu objašnjava konačnim preuzimanjem prostora (172).

godina s divljenjem: "Filipu je uspjelo učiniti laike čak službenim slugama Riječi" (C 286). Kada je Filip otkrio u nekoga redovnički poziv, tada je dotičnoga uputio dalje, najčešće dominikancima. Ni na trenutak mu nije palo na um da je zapravo već sâm postavljao temelje za novu kongregaciju.

Sa sve većim brojem zainteresiranih raslo je u mladom oratoriju i kvalitativno nešto novo: glazba. I to se razvijalo kao samo od sebe, jer u oratorij su počeli dolaziti pjevači i glazbenici papinskog zbora. Veliki skladatelji Animuccia i Palestrina dolazili su Filipu da bi se ispovjedili, a Filip je pomagao Animucciju na samrti.

Kad je Animuccia dolazio u oratorij uvijek je sa sobom dovodio nekoliko pjevača i glazbenika papinskog zbora, tako su sastanci oratorija mogli završiti nekim motetom ili polifoničnom izvedbom.[4] Da Animuccia je skladao tri zbirke lauda koje su bile sastavljene i skladane izričito za oratorij. I on se, kako je sâm tvrdio, držao oratorijskog ideala jednostavnosti: "Držao sam se, koliko god sam mogao, podalje od zamršenih fuga i drugih izuma, kako ne bi ništa pomrsilo značenje riječi" (M 98). Najveća glazbena ljepota uz savršenu jasnoću pjevanog teksta - to je bio i ideal Palestrine čije su glavno djelo svakako njegove mise. U oratoriju su se međutim osobito rado izvodili i njegovi madrigali i moteti, prije svega oni Marijine pohvale.

Ta glazba najbolje kakvoće privlačila je naravno sve više svijet kulture i umjetnika. Glazba je igrala isto tako važnu ulogu pri sastancima oratorija na otvorenom i pri hodočašćima do sedam crkava.

---

[4] Glazbeni se oratorij sa svojim lirskim, epskim i dramskim dijelom razvio tek u prvoj polovici 17. stoljeća. U 16. stoljeću još nije bio poznat. Umjesto molitava, litanija pojavile su se tada biblijske priče popraćene glazbom u obliku recitativa. Polifonije (moteti, madrigali) su bile potisnute na drugo mjesto (PB 265). Spoj glazbe i epa (tipično talijanska tvorevina) koji je karakterističan za glazbeni oratorij ima svoje početke u Filipovu oratoriju.

Sastanci na otvorenom održavali su se uglavnom nedjeljom i blagdanom. Kad je popustila dnevna žega, polazilo se na večernu Božju službu u San Girolamo. Filip je hodao na čelu zaogrnut svojim grubim "Gubbio - ogrtačem" i sa šeširom na glavi. Obično bi se zaustavio negdje unutar gradskih zidina: na obronku Janikuluma, u vrtovima teatinaca ili u hladu Panteona, pri Dioklecijanovim termama obraslima bujnim zelenilom. Tamo bi tada bio "Galaoratorij, kako ga je nazvao Ponelle - Bordet. Izvodila su se naime prekrasna glazbena djela i priređivala neka od tipičnih Filipovih iznenađenja. Tako je na primjer često puštao da nastupi neki dječak koji je ozbiljnog lica držao zgodnu ispovijed u kićenom stilu. A na tim su se putovima i pri tim sastancima događale neke od Filipovih paprenih šala: Baronio je bio poslan da kupi vina, a usput je skoro bio pretučen; Tarugi je morao nositi malog psa kardinala Santa Fiore. Nije čudo da su ti izleti oratorija postali poznati u cijelom gradu i nije čudo da su Filipovi neprijatelji željeli njemu nauditi i zbog tih ophodnja.

Filip se tim sastancima oratorija na otvorenom držao svog cilja: donijeti ljudima radost u ljepoti prirode i uz divne napjeve velikih glazbenika. Poklanjati istinsku radost koja dolazi iz mira s Bogom, to je bila i Filipova nakana kad je započeo hodočašća do sedam crkava. Sjećamo se koliko je on sâm volio put. 1553. godine počeo je posve svjesno, skupa sa svojim sljedbenicima, sve više činiti taj put pravim putom hodočašća. Na papinskom je prijestolju bio Julije III. (1550. - 1555.) koji je tada silno pretjerivao u nekim stvarima. Zvali su ga posljednjim papom renesanse. Bio je veliki ljubitelj umjetnosti, ali i sklon pretjeranom uživanju života. U njegovo je vrijeme bio rimski karneval osobito raskalašen. Već se izdaleka čula buka s utrka svinja i bivola.

Filip je opet reagirao na svoj vlastiti, jedinstveni način. Nije držao kaznenu propovijed, već je okupio oko sebe svoje pra-

tioce i krenuo s njima putem što je vodio do sedam crkava. Posvuda se osjećao skori dolazak proljeća, a u starim je crkvama bilo doba prvih kršćana nekako bliže i molitva lakša. Usput su pjevali laude dojmljiva pripjeva:

"Vanità di vanità - Ogni cosa è vanità
Tutto il mondo e ciò che ha - Ogni cosa è vanità.

Taština nad taštinom - Sve je taština
Čitav svijet i sve što on ima - sve je taština."

Ali to nije bilo samo hodočašće puno duhovnog sabiranja, već i puno vedrine. Vjera, kultura i priroda našle su vedri sklad, što se u Filipa često događalo.

U tome je na početku, kako se izvješćuje, sudjelovalo tridesetak ljudi, ali ih je uskoro bilo na stotine, pa i tisuće, tako da su morali sa sobom voditi magarca s hranom. U podne bi se zaustavili i odmarali u jednom od velikih vrtova; jeli su skromni obrok i istodobno slušali glazbenike ili malog dječjeg propovjednika. To se ponavljalo svake godine i uskoro je hodočašće k sedam crkvava bila jedna od najpoznatijih i najomiljenijih vježbi oratorija. To je postalo običajem što ga rimski oratorij još i danas časno čuva. U predvečerje su započeli u Sv. Petru, zatim su se sljedećeg dana rano ujutro sastali u Sv. Pavlu i naposljetku umorni završili dan u Santa Maria Maggiore.

Iako je i taj Filipov "pronalazak" iza sve one radosti imao zapravo duhovni razlog, prije svega da ljude koji su mu se dolazili ispovjediti očuva od novih grijeha, ipak je i to hodočašće postalo povodom za klevetanja upravljena protiv njega. Ali prije nego što budemo govorili o tome upoznajmo neke od njegovih najznačajnijih pratilaca.

Pravi Filipovi sljedbenici

Oratorij u Rimu je u iznenađujuće kratkom vremenu upravo "ušao u modu". Razlog za to bio je sâm Filip koji je privlačio ljude poput magneta.

Tko su bili ti ljudi?

Isprave su navodile mnoga imena, zbog čega ćemo se ograničiti na nekoliko važnih imena prvih Filipovih sljedbenika koji su ušli u povijest. Ali oratorij nije prihvaćao samo elitu tadašnjeg društva. Ne, oratoriju su pripadali i mali, obični ljudi od kojih su neki čak bili nepismeni ili osobenjaci poznati u čitavom gradu. Bilo je tu obrtnika koji su stanovali u blizini, pa i "jedan koji je imao krave", zatim postolar Stefano koga su se ljudi prije bojali zbog njegove neobuzdanosti, ali ga je Filip ukrotio i učinio velikim moliteljem. A tu je bio i Sicilijanac Tomaso kome se napokon ispunila najveća želja kad je bio primljen za čistača u crkvi Sv. Petra. Otada nije nikad - čak ni noću - napuštao to sveto mjesto, osim kad se išao Filipu ispovjediti.

Uz te su obične ljude pripadale oratoriju i osobe koje su bile poznate u čitavom Rimu i ne uvijek zbog svoje pobožnosti. Među njima su bili plemići, učenjaci, umjetnici koji su našli put k Filipu ili izravno ili zahvaljujući prijateljima i sada nisu više željeli otići od njega. Upoznajmo neke od najznačajnijih.

Liječnik i pisac Modio napisao je još prije kratkog vremena dosta dvosmislenu knjigu u stilu renesansnog doba, a tada ga je Filip obratio. Kasnije je Modio izdao glasovite laude Jacoponoea da Todija - jednu od najvažnijih knjiga u oratoriju.

U Rimu su svi govorili o obraćenju kneza Salviatija. On je bio bratić Katarine Medici i u bliskom srodstvu s obiteljima Massimo i Colonna; brat mu je bio kardinal. Kad je Salviati prolazio Rimom odmah je svraćao na sebe pozornost zbog velike pratnje dvoranika i sluga i zbog svoje elegantne odjeće.

Tek što ga je Filip obratio, već mu je prijetilo da ode u drugu krajnost, jer je želio nositi još samo otrcanu, sirotinjsku odjeću. Ali Filip je bio drukčijeg mišljenja: i na dvoru i usred bogatstva i kulture može se živjeti kao dobar kršćanin. Smatrao je mnogo važnijima ustrajnost u molitvi i primanje sakramenata i službu za bližnjega. Salviati je to shvatio toliko ozbiljno da je jednom u bolnici došlo do neobične prepirke kad je nekom bolesniku želio namjestiti krevet, a taj, zapravo nekadašnji sluga Salviatijevih, mislio da se njegov gazda želi narugati.

Tih je godina našao put k Filipu jedan od njegovih najvećih duhovnih sinova - Tarugi. Taj Francesco Maria Tarugi potjecao je iz jedne od najbogatijih plemičkih obitelji i bio nećak dvojice papa. Svi su cijenili njegovu visoku inteligenciju, ali još više njegovu tako privlačnu ljubaznost i ugodne oblike ophođenja. Može se reći da je Filip bio osobito naklonjen Tarugiju čitav svoj život. To nije čudo budući da je Tarugi posvuda privlačio pozornost i njegovo mu je zanimljivo i dopadljivo biće priskrbilo uvijek nove prijatelje. Tako je bilo samo po sebi razumljivo da je pred njim bila sjajna karijera. On se želio zapravo opredijeliti za vojno zvanje. Tada je još stanovao pri kardinalu Ranucciu Farneseu blizu San Girolama i to je zapravo bila njegova sreća, kao što će se pokazati.

Neki mu je prijatelj pričao o Filipu i on ga je želio upoznati. Poslije toga nije ga više mogao napustiti, već je uvijek iznova dolazio k njemu i želio se u njega ispovjediti. Iako je Tarugi volio velik otmjen svijet i sanjao o slavi i ugledu, ipak nije baš bio proročan. Osjećao je naklonost prema Filipu i oratoriju, ali je tu postojala još jedna teškoća. Filip koji je često znao čitati iz srca, rekao mu je: "Ne zabrinjavaj se, teškoće će nestati još prije nego što prođe mjesec dana." Tako je i bilo. Veza koje se Tarugi nije morao osloboditi bila je okončana smrću.

Njegovi su prijatelji smatrali njegovo obraćanje nemogućim, jer je ipak bio "assai, assai, assai mondano" ("preko svake mjere

svjetovan"), kako je rekao mladi liječnik Saraceni. Ali kad ga je Filip pozvao da s njim moli, dogodilo se Tarugijevo obra-ćenje. On je pri procesu rekao: "Tijekom posljednjih godina vlasti Julija III. počeo sam odlaziti na ispovijed tom svetom ocu (Filipu) i otada je u mom srcu neprestano plamtjela živa vatra. Grijeh je nije mogao ugušiti. Ona me nije prestajala grijati, sve dok se naposljetku nisam posve predao u njegove ruke. To se dogodilo u prvoj i drugoj godini vlasti Pavla IV. (P. P. III. 377).

Tarugi je tek petnaest godina kasnije postao svećenikom i do kraja svog života nazivao sebe Filipovim novakom, iako je bi samo deset godina mlađi od njega. Ubrzo je postao jednim od najomiljenijih govornika u oratoriju. Baroniu mu je dao nadimak "Dux verbi" ("vladar riječi"), jer je bio majstor riječi i sjajni govornik. Filip se ipak i u Tarugija brinuo za to da njime ne ovladavaju taština i oholost. Nakon što je jednom mali pas kardinala Sforze di Santa Fiora pobjegao Filipu i nije se više želio odvajati od njega, povjerio je obično Filip malog bijelog psa "Capriccia" nekom od svojih pratilaca da ga nosi tijekom zajedničkih ophodnji. Kad je Capriccio ostario i udebljao se, morao ga je većinom nositi Tarugi. A poslije Capricciove smrti napisao je Tarugi sonet, toliko je bio sretan što je oslobođen.

Tarugi je čitav svoj život ostao osobito usko povezan s Filipom. Uskoro je otišao u Napulj i utemeljio tamošnji oratorij. Kasnije ga je papa slao kao svog poslanika u Francusku, Španjolsku i Portugal i postao je nadbiskupom Avignona. Odande se vratio u Italiju kao nadbiskup Siene. Postao je kardinalom i naposljetku opet došao - oslobođen svih službi - u Chiesa Nuova gdje je završio svoj život.

Tarugi je jednom potpisao pismo Filipu posvetom: "Vaš veoma neposlušni sin". To je formulacija koja odgovara njegovom karakteru: veoma nadaren, ali samovoljan, nadasve vješt u ophođenju s čuvstvenim riječima i umiljatim argumentima, čestit u svojoj odanosti, ali ipak ne uvijek posve otvoren.

Koliko je bio drukčiji Cesare Baronio koji se isto tako mora ubrajati među bliske Filipove pratioce i smatrati jednim od stupova oratorija. Capecelatro odlično kaže da je Filip "želio obojicu - Tarugija i Baronia zadržati čitav svoj život kao svoje ruke" (C 349).

Baronio se rodio 1538. godine u Sori u Aburuzzima. Bio je jedino dijete svojih roditelja, veoma nadaren i velikodušne prirode. U Napulju je studirao pravo, ali je zbog ratnih nemira došao u Rim. To mu je bila sudbina, kako sâm kaže: "Iako je Rim bio za neke opasan, meni je postao blagom i blaženstvom. Primio me kao obijesnog mladića koji je lutao naokolo i pod Kristovim me okriljem učinio sljedbenikom."

Prvi susret s Filipom ima gotovo biblijske crte. Neki Marko, isto tako iz Sore, prijatelj obitelji, doveo je Cesarea Filipu. "Filip je primio mladića s toliko radosti, ljubavi i prijateljstva da je taj od prvog dana bio obuzet ljubavlju. Od tog dana je bila njegova prva misao upućena Filipu. Otada je uvijek iznova odlazio onamo" (C 346). Širokogrudan i spreman na žrtvu, kakav je bio po naravi, želio je prekinuti studij, posvetiti se nekom redu, kako bi se posve stavio na raspolaganje Bogu.

Filip koji je prepoznao njegov talent vodio ga je sigurnim autoritetom, a Baronio, "barbarin", kako ga je Filip zvao, bio je više od svih drugih poput djeteta u njegovim rukama. Pustio ga je da dalje studira, slao ga je u bolnice i premda mu je bilo tek dvadeset godina i još je bio laik, morao je govoriti u oratoriju. Pritom se pokazalo da je osjećao sklonost za mračne teme, te uvijek govorio o smrti. Posljednjem sudu i paklu. Filip je to jednom zauvijek promijenio: Naložio mu je da govori o povijesti Crkve i ništa drugo. Iako se to Baroniu uopće nije svidjelo, poslušao je zbog ljubavi prema Filipu. Tako je postao jednim od najvećih crkvenih povjesničara.

S vremenom je sedam puta držao u oratoriju predavanja o povijesti Crkve. Sve se više s velikom savjesnošću zadubljivao u proučavanja dokumenata.

Tako su naposljetku nastali njegovi glasoviti "Ljetopisi", upravo na vrijeme, jer je protestantizam koji je jačao u Njemačkoj, pokušao u takozvanim "Magderburger Centurien" prikazati povijest rimske Crkve kao krivotvorinu, a reformaciju kao jedinu pravu tradiciju.

Kako sve veća slava ne bi Baroniu udarila u glavu, slao ga je Filip redovito bolesnicima. Kad se jedne nedjelje želio u Filipa ispovijedati, taj mu je rekao: "Pođi odmah u bolnicu Svetog Duha. Potom ću saslušati tvoju ispovijed." Baronio je mislio kako tamo trenutačno nema posla za njega. Filip je međutim ustrajao: "Smjesta pođi! Učini što ti kažem i odmah kreni!" Baronio je među bolesnicima našao jednog kraj koga je već stajala svjetiljka sa zapaljenom svijećom i raspelo uz glavu, znak da će uskoro umrijeti. Baronio je tada shvatio zašto ga je Filip tako tjerao da požuri. Kad ga je kasnije izvjestio o tome, taj je samo rekao: "Uči iz toga da bez protivljenja poslušaš kad ti nešto kažem." Bila je to lekcija koje se Baronio kasnije često sjetio, ali koja je samo još pojačala njegovu ljubav. Filip je od njega tražio svakovrsnu odanost i poslušnost. Kad je pri nekom vjenčanju tražio od njega da intonira "Miserere", on je to odlično i ozbiljno obavio.

Nešto od stroge Filipove škole, ali i njegova duboka ljubav, postaju na gotovo dirljiv način vidljivima u Baroniovom predgovoru za osmi svezak njegovih ljetopisa koje je "kao dar zahvalnosti posvetio blaženom Filipu Neriju, utemeljitelju oratorija". Bila je to gesta na koju se smio odvažiti tek poslije Filipove smrti. On tamo piše s mnogo učenih aluzija: "Blaženi je Filip bio taj koji mi je po Božjem nadahnuću dao nalog da započnem tim radom ... Tako sam se upustio u taj pothvat posve protiv svoje vlastite volje i premda sam sumnjao u svoje sposobnosti za ostvarenje takvog djela. Ali on je opetovao svoje zapovijedi unatoč svim mojim prosvjedima. Tako sam u poslušnosti prema Bogu otpočeo s tim radom, a Filip me tjerao

da dalje radim kad sam posve svladan teretom na kratko vrijeme prekidao rad. On me tada uvijek oštrim prijekorom primorao da odmah preuzmem svoj zadatak." A zatim nastavlja: "Ti su uvijek bio uz mene, uvijek me poticao svojom nazočnošću, riječima me tjerao naprijed, uvijek bio strogi zahtjevatelj (oprosti mi što tako kažem) svakodnevnog rada što si ga tražio od mene ... Od mene su se zahtijevale još mnoge druge stvari. Osim teškog rada na ljetopisima bili su tu i dušobrižništvo, propovijedi, upravljanje kućom i mnogi drugi poslovi koji su mi bili svakodnevno natovareni, sad od ovog, sad od onog."

Filip je sigurno bio ponosan na svog voljenog Baronia koji je tijekom trideset godina odano radio na svom velikom djelu. Brinuo se međutim i za to da se Baronio ne uzoholi ni uza sve pohvale koje su dolazile na njegov račun posvuda u Europi. Kad bi predočio novi svezak svojih ljetopisa, nije mu Filip uputio ni riječi pohvale, naprotiv: morao je služiti trideset misa.

Tako je Baronio sačuvao svoju jednostavnost i poniznu slobodu. Kad se govorilo o tome da će on postati kardinalom, napisao je Ancini: "Molim te, ne vjeruj da magarci mogu letjeti samo zato što su zauzdani zvijezdama i blistavom zapregom." (PB 214). Poslije Filipove smrti ipak je postao kardinalom, i on, Baronio koji je pored elegantnog i uglađenog Tarugija uvijek djelovao nezgrapno i priprosto, bio je osim toga dvaput blizu tome da bude izabran za papu. Ali jedan je francuski kardinal napisao kralju: Baronio se "rukama i nogama hvatao za stupove i dovratke vičući iz sveg grla: Ne želim postati papom. Učinite papom nekog drugog koji zaslužuje Svetu stolicu" (PB 215).

Koliko god bili Tarugi i Baronio različiti u obojice je Filip bio taj koji ih je nadahnjivao i pokretao. On je znao čuvati njihovu slobodu, iznijeti na vidjelo njihove velike talente i pomoći da zablistaju. Plamteća ljubav prema Bogu i duboka privrženost Filipu dale su određenje čitavom životu obojice velikih Filipovih

sinova. Obojica počivaju jedan uz drugog u grobnici od Chiesa Nuova. Samo se o Baroniu prikupljaju svjedočanstva za njegovu kanonizaciju. A papa Pavao IV. nije imao krivo kad je kratko pred svoju smrt rekao da bi se Baronio mogao proglasiti svetim već radi toga što je Filip toliko često činio šale na njegov račun koje je on međutim strpljivo podnosio, upravo zato što su dolazile od njegovog svetog oca Filipa.

Filipovo djelovanje u Rimu

U to vrijeme u Rimu dosta se pričalo o oratoriju. Ljudi su prije svega poznavali Filipa. I kako su ga poznavali! Iz tog vremena potječe izvješće očevica, mladog Domenica Saracenija koji je kasnije postao liječnikom i bio veoma dobar promatrač. On se više od dvanaest godina sretao s Filipom barem jedanput tjedno.

To je bio događaj, kad je Filip poslije oratorija prolazio gradom sa svojim sljedbenicima. "Ecco Filippone!" uzvikivali su oduševljeno rimski dječaci skitnice. ("Ecco Filippone" - "Evo Filopetine!") On je nosio široki ogrtač dugih rukava od grube gubbio - tkanine" i teške bijele cipele, pri čemu se "bijelim" vjerojatno mislila neobojena koža. Filip ih je vjerojatno nosio, jer nisu mnogo stajale, a gledatelji su mislili zbog toga, jer su komično izgledale. Pri njegovim je ophodnjama bilo zapravo uvijek nečeg komičnog čemu su se svi mogli smijati.

Jednom je poslao ozbiljnog i savjesnog Baronia trgovcu vinom, a sa sobom je morao ponijeti veliku bocu. Najprije ju je morao veoma pomno oprati, zatim kušati sve vrste vina, da bi naposljetku dao napuniti samo pola litre. Ljutitom je trgovcu još platio jednim zlatnikom, tako da je taj jedva uspio prikupiti novac da ga razmijeni i uzvrati ostatak. Baronio je zbog toga za dlaku izbjegao batine (Calenzio 29). - Tada je ipak bilo bolje Tarugiju koji je morao nositi debelog Capriccia! - Jednom je Filip sa svojom skupinom sreo brata kapucina Feliksa od Cantalicea koji je bio u gradu poznat osobenjak. Prosjačio je za svoj red, svakom se obraćao i za svakoga je imao neki savjet, bilo za princa, prelata, kardinala ili običan puk. Postavljao im je razna pitanja: "Jesi li dobar? Kad si se ispovjedio? Slušaš li svoju majku? "S Filipom se teatralno pozdravio. Izmjenili su svoja pokrivala za glavu i Filip, kome se gadila nečistoća i prljavo posuđe, pio je iz boce brata Feliksa kao da mu to čini osobito zadovoljstvo.

Sve se odigravalo u doba lagodnog crkvenog života. Svećenici su bili pompozno odjeveni po najnovijoj modi, a kad je Sveta stolica dekretom zahtijevala jednostavnost, rugali su se cinici kako će sada svećenici ostavljati svoje baršunaste čizme vani pred ulazom u crkvu Sv. Petra. Filip nije držao ništa do dekreta, a nije ni kritizirao. Puštao je da mlada gospoda dolaze u oratorij odjeveni po posljednjoj modi, ali je vidio da su svi sve više shvaćali kako je nevažno i nekorisno svraćati na sebe pozornost upadljivom odjećom. - Filip je od svojih mladih sljedbenika zahtijevao službu u bolnicama, a nedjeljom ih je vidio kako s drugim prosjacima stoje na ulazima crkava prikupljajući pomoć za siromašne - koliko god bili elegantno odjeveni i visokog roda.

Rimljani su sve to vidjeli i vjerojatno shvaćali da se iza Filipovih lakrdija krije dublji razlog. Uvijek mu je iznova uspijevalo - poput starog Sokrata - tako reći povesti ljude sa sobom do dubljih razloga stvari. Jednog dana pričao mu je neki mladić o svojim maštanjima o budućnosti i planovima o karijeri: sada je studirao i nadao se da će ubrzo završiti studij. "A zatim?" pitao ga je Filip. "Zatim ću postati odvjetnikom." "A zatim?" "Zatim ću zarađivati mnogo novca i steći ugled." "A zatim?" "Zatim ću se oženiti i imati obitelj." "A zatim?" Tada su odgovori dolazili sporije i uz zapinjanje, jer će zatim dakako doći kraj. Filip ga je privukao k sebi i jedva čujno upitao: "A zatim?" Tko se upustio u kontakt s Filipom, taj nije mogao ostati kakav je bio.

Tu je postojala još jedna strana o kojoj je malo ljudi znalo pobliže, a koja je postala stvarno vidljivom pri procesu poslije njegove smrti. Da, Filipa su viđali kako odlazi u bolnice i znalo se o njegovoj skrbi upravo za bolesne i njegovoj golemoj ljubavi prema njima. On je međutim brzo i praktično pomagao i onda kad je na primjer umro hranitelj neke obitelji, kao što se dogodilo u obitelji glazbenika Animuccia. Pružao je pomoć i djevojkama koje su se željele udati, ali nisu imale miraza. Pri

postupku njegove kanonizacije izišle su na vidjelo mnoge potpore što ih je on davao. Kad je kardinal Bellarmin trebao načiniti svoje izvješće, rekao je poslije čitanja spisa iz procesa sa čuđenjem: "Taj je Filip drugi sveti Ivan Milosrdni!" (L 439).

Odakle Filipu novac? Za njega nije novac nikada bio problem, upravo zato što za njega samog nije imao vrijednosti i zato što je škrtost smatrao "kugom duše". Što je tada bilo prirodnije nego da bogati iz njegove sredine donose uvijek iznova novac takvom svećeniku!

Filip je uvijek pomagao konkretno, brzo i šutke. Tako je donio kruh kad je jedna od prvih žena koje su mu se došle ispovjediti - Fiora Ragni - bila 1557. godine zatočena u svojoj kući zbog visokog vodostaja Tibra. A kad je umro jedan od najstarijih prijatelja iz bratstva, francuski minijaturist Vincenzo, tada je Filip bio smjesta na licu mjesta i rekao njegovoj udovici sa šestero male djece: "No dubitate!" (Ne zabrinjavajte se!) "Vaš muž je na nebu." I odmah je nastavio: "Vaš mi je muž povjerio vas i vašu djecu", a zatim još dodao svoju tipičnu rečenicu: "Budite dobre volje" ("state de bona voglia"). Potom je izvadio kruh, brašno, ulje i novac. Kasnije je poslao krojača koji je djeci uzeo mjeru i pobrinuo se za odjeću. Kad je jedna od djevojčica stupala u neki red, Filip se pobrinuo za opremu, "do svijeće u ruci", kako je posvjedočila majka.

Koliko je on nastojao skrivati od javnosti tu vrstu pomoći, toliko je poznatom postala njegova dobrota prema bolesnima. Bio je pozivan da dođe, da moli i položi na njih ruke. Biografi više puta izvješćuju kako su ljudi dolazili po njega ako je predstojao neki težak porod. I veoma se brzo spoznalo s kakvom je suosjećajnom ljubavlju pomogao umirućima. Postoje iscrpna izvješća o posljednjim satima Persiana Rose, Filipova ispovjednika. Kad se njegov život bližio kraju, obuzeli su ga strahovi i pričino mu se "veliki crni pas" u kome je vidio opakog neprijatelja. Kad je Filip došao k njemu, smirio se. "Hvala Bogu,

pas bježi. Gle, već je na vratima!" Capecelatro je isto tako izvijestio o tome, a zatim zamišljeno nastavio: "Ni u jednom trenutku svog života nisam se činio sebi toliko malenim, toliko jadnim i toliko nesposobnim kao u onom trenutku kad sam se sreo s tom mračnom tajnom smrti .... Ali Filipov će primjer živo ostati u mojim mislima i u mome srcu" (C 338).

Upravo su se u vezi s njegovim posjetima bolesnicima već uskoro pripovijedale divne i stvarne priče. On je tijekom svoga života malo govorio o tim događajima koji podsjećaju na čudo. Tek se pri postupku njegove kanonizacije čulo koliko su oni bili česti. "Filip je skrivao taj dar što mu ga je dao Bog toliko brižljivo skrivao da smo o tome malo znali čak i mi koji smo stalno bili uz njega" (PB 145). Kad je na primjer stari Filipov prijatelj, doktor Modio, bio na samrti i više nije mogao govoriti, došli su mnogi prijatelji. Filip koji je isto tako bio pozvan, molio je u susjednoj sobi. Nakon nekog vremena došao je i objavio:"Naš Giovanni Battista nije više bolestan; izliječen je. "Tako je i bilo: Bolesnik je počeo razgovarati s Filipom i uskoro se posve oporavio.

Pri postupku Filipove kanonizacije bilo je brojnih izvješća i dokumenata o izlječenjima. Spomenimo samo dva ponešto neobična. Neka mu je redovnica priznala u ispovijedi da je izgubljena. "Ne", rekao je Filip, "kažem ti da si određena za raj i to ću ti dokazati. Kaži mi, za koga je umro Krist?" - "Za grešnike". - "Točno. A što si ti?" - "Grešnica." "Tada", zaključio je on, "tada je za tebe raj, jer si se pokajala zbog svojih grijeha. Time je tu sestru posve oslobodio njezine depresije.

O sljedećemu se događaju izvješćuje više puta. Tu ćemo se poslužiti izvješćem kvalificiranog svjedoka: Francesca Nerija. Radilo se o izlječenju ruku Klementa VIII. koje su teško oboljele od uloga, zbog čega je on osjećao jake boli. Francesco izvješćuje: "Bio sam kod patra (Filipa) koji mi je rekao da je posjetio nekog veoma značajnog čovjeka koji je trpio boli u

jednoj ruci. On ga je izliječio i oslobodio ga boli." Francesco nije uopće pomišljao na čudo, već je ovako izrazio svoje mišljenje o tome: "Ta se osoba zacijelo toliko razveselila Vašem posjetu da joj se učinilo kako su boli nestale." Ali Filip je rekao: "Ne, uistinu sam ga oslobodio boli, jer takve osobe moraju činiti veoma važne stvari i lako zapadaju u predrasude ako ih muče boli. I zbog toga je potrebno da ozdrave" (L 241).

U vezi s 1558. godinom koja je bila sudbinski teška za Filipa i oratorij, izvješćuje se o još jednom neobičnom događaju o kome se uskoro pročulo u gradu i koji je osvjetlao Filipov lik. Jedan od njegovih prvih obraćenika, mladić imenom Gabriele Tana, obolio je od teške sušice i bio na samrti. On se - po dobivenim izvješćima očevidaca - mučio tijekom najrazličitijih faza procesa umiranja. Od početnog je pouzdanja pao u beskrajno očajanje. Žalio se kako su mu postali mrskima svi religiozni osjećaji i sve molitve i kako više ne može izgovoriti Isusovo ime. Grčevito se hvatao ostatka svoga života. Nazočni su iza slabosti njegove volje vidjeli djelovanje đavolskih sila. Bio je pozvan Filip i on je s njim razgovarao. Odjedanput je nestalo očajanja i na licu tog mladog čovjeka pojavio se spokojni osmijeh. Crni pas koga je i on vidio i koji ga je ispunio strahom, povukao se i bolesnik je uzviknuo: Sada, sada odlazi! Pobijedio sam, pobijedio sam!" Kad je on tada izgrdio đavolskog psa, rekao je Filip: "Pusti ga, sine, pusti na miru tog bijednika, taj žalosni lik ('quel tristo'), tog lašca. Govoreći o njemu iskazujemo mu preveliku čast. Potom je Tana u miru umro.

Znamo da se nazočne podsjetilo na koncil u Tridntu. 25. ožujka 1552. godine umro je tamo kardinalov poslanik Crescenzi koji je noću radio na nekom izvješću za papu, a pritom ga je zastrašivao strašni crni pas, kako je potvrdila njegova okolina (Merkle II. 496). - Tako je razumljivo da su Filipovi suvremenici vidjeli pri Taninu umiranju više nego samo Filipovu karizmu da umirućem donese spokoj. Za suvremenike se Filip u onim trenucima borio i sa silama tame i pobijedio.

Ta pretpostavka nije uopće bila tako neobična za onoga koji je tada točnije promatrao vremenski slijed. A za oratorij i Filipa uistinu je kucnuo čas najgore kušnje. Ali pogledajmo najprije ukratko cjelokupnu sliku onih godina.

1555. godine postao je papom Marcel II. U dobi od pedeset tri godine. On je bio doduše humanist, prijatelj mnogih umjetnika i učenjaka, pa i sâm učenjak, ali isto tako i član koncila u Tridntu i slao onamo važne priloge o Svetom pismu i tradiciji. Zbog toga su prijatelji crkvene reforme bili osobito zadovoljni njegovim izborom. On sâm je bio besprijekorni pobožni svećenik kome je bila mrska primjena sile. Nije volio mačeve, kako je rekao. Zauzimao se za reformu kurije, bio je protivnik pompoznih krunidbenih svečanosti i umjesto toga davao novac siromašnima. Kad je postao papom bio je već bolestan čovjek i umro već poslije dvadeset dva dana u toj službi. Na njega nas sjeća jedna od najljepših Palestrininih misa: "Missa papae Marcelli".

Poslije njega došao je na papinsko prijestolje Carafa kao Pavao IV.. Njemu je već bilo sedamdeset devet godina, ali je još bio u punoj snazi. Trevor kaže o njemu kratko i točno: "Čitav je svoj život reformirao moral. Teološki je bio konzervativan, politički autokrat i domoljub. Točno je znao što želi. Želio je sâm izravno djelovati. Želio je vladati pomoću dekreta. Tako je započela vladavina svetog terora" (T 102).

Novi je papa odlučno i bezobzirno provodio svoju volju: biskupi koji su na papinskom dvoru vodili lijeni život morali su se vratiti u svoju biskupiju; kardinali su jednostavno bili zatvarani. Nanovo je bila ustrojena inkvizicija i dobila šira ovlaštenja, a to znači da papa nije izostao ni na jednoj sjednici. 1558. godine bio je objavljen popis zabranjenih knjiga. Tada je bilo spaljivano veliko mnoštvo knjiga, samo u Veneciji deset tisuća. Protiv židova u Rimu izdao je papa stroge dekrete, oduzeo im pravnu zaštitu i čak ih primoravao da slušaju propovijedi.

On je unatoč svojoj težnji za reformom i velikoj revnosti u vezi s tim, doveo dvojicu svojih nećaka na visoke crkvenopolitičke položaje. Budući da je sâm živio povučeno, prekasno je uočio da su oni bezobzirno zlorabili svoju moć. Prije svega njegov nećak Carlo Carafa koji je prije bio vojnik, a sada kardinal i provodio vrijeme priređujući svečanosti i u lovu. Bestidno je i dalje ostao vezan za svoje prijašnje poroke. Kad je papa naposljetku saznao istinu, postupio je sa svojim rođacima isto tako neumoljivo strogo kao s njemu tuđim osobama. Smjesta ih je lišio službi i časti, te ih otjerao iz Rima.

Ali je ta sramota u vlastitoj obitelji slomila starog čovjeka i ubrzala njegovu smrt. Još dok je on bio na samrti, srušio je rimski puk njegov kip, skinuo mu glavu, stavio na nju židovsku kapicu i takvu je tri dana kotrljao ulicama Rima prije nego što ju je naposljetku bacio u Tibar.

Ljudi u kojima se dugo gomilala mržnja i koji su morali trpjeti papin teror, sada su iskaljivali svoj bijes. Ipak se mora reći da je pod Pavlom IV. napredovala crkvena reforma. Upravo su njegova strogost i bezobzirnost ušutkale protivne glasove ili čak uništile protivnike. Koliko god ga povijest osuđuje, ipak kaže da bi se Crkva bez njegove strogosti teško oslobodila svoje potkupljivosti.

Oratorij je u takvo vrijeme bio prirodno mjesto mira i istinske reforme koja je sezala do izvora postanka. Ponelle - Bordet je odlično rekao: "Oratorij je pod strogim papom postao sâm od sebe većim i mješovitijim. Kad se Pavao IV. popeo na prijestolje, postao je Filip kao njegova suprotnost veoma tražen čovjek" (PB 192). On i njegov oratorij morali su međutim proći tešku kušnju.

Kušnje

Papa Pavao IV. je pokušao slomiti moć Španjolske, ali je pritom precijenio vlastitu snagu. Rat je već bio pred vratima Rima. Tijekom jedne noći došuljale su se trupe vojvode od Albe do gradskih zidina. Kad su htjeli prisloniti jurišne ljestve, začulo se udaranje u bubnjeve i bile zapaljene luči. Doušnici su javili o napadu i Španjolci su morali odustati od svoje nakane. Poslije pregovora bio je u rujnu 1557. godine zaključen sporazum i opsjedatelji su se morali definitivno povući.

Posvuda su se još osjećale posljedice velike poplave Tibra: širile su se bolest i glad. Ali mnoge su još više mučile druge nevolje. Papa je vladao željeznom rukom. Dominikanca Michelea Ghislierija (kasnijega papu Pia V.) postavio je za velikog inkvizitora i to doživotno. Za Filipa se proglašenje Virgila Rosaria kardinalom Spoleta i glavnim vikarom Rima pokazalo sudbonosnim. Rosario je doduše vodio besprijekoran život, ali je bio tipični upravitelj: uskog vidokruga i nadasve voljan strogo provoditi sve odredbe. I Filip je dospio u njegovu mrežu.

Prvi je povod za to bilo razilaženje oko Savonarole. Radilo se zapravo o pitanju da li bi Savonarolina pisana djela trebala biti na popisu zabranjenih knjiga ili ne. Isusovci i augustinci su se trudili da se one zabrane i podsjećali na to da je on konačno bio u Firenzi spaljen kao heretik.

Već je bilo rečeno koliko je Filip cijenio tog velikog reformatora. To nije bio tek lokalni patriotizam - ljubav prema zajedničkom rodnom gradu Firenzi, - već su postojali dublji razlozi. (Bilo bi zanimljivo i korisno pobliže se pozabaviti sličnošću i različitošću tih velikih reformatora, Savonarole i Filipa: njihovim karakterom, njihovim nadahnućem i različnošću njihova osobnog opredjeljenja.)

Već je bilo spomenuto i Filipovo usko prijateljstvo s dominikancima u Minervi. On je često vodio onamo svoje pratioce na propovijed ili molitvu. Dušobrižništvo patra prizvalo je u

sjećanje prijašnja vremena u Firenzi. Bio je postavljen veliki kip Bogorodice, a u vrijeme posta 1558. godine veliko raspelo, da bi im se ljudi klanjali i pred njima se molili. A prior Ercolani je uistinu znao dovesti mase do vjerskog oduševljenja. Teolozi su svakoga četvrtka raspravljali o Savonarolinim pisanim djelima i svakog su se četvrtka okupljali prijatelji dominikanaca pred raspelom. I Filip je bio sa svojim pratiocima na molitvi u Minervi. Odjednom su nazočni primjetili da se u njega događa neka promjena. Poblijedio je poput krede, posve se ukočio, pogled mu je bio odsutan, ali lice "puno radosti". Bio je u ekstazi i takvog su ga odnijeli u susjednu prostoriju gdje je ostao neko vrijeme kao mrtav. Kad je opet došao k sebi "bio je prepun radosti i žara" (PB 122). Prve su mu riječi bile: "Pobjeda! Pobjeda! Naša je molitva uslišana" (C 324). Tada se pokazalo kako je u tim trenucima bilo odlučeno da se Savonarolina djela ne stave na popis zabranjenih knjiga, s iznimkom nekoliko propovijedi koje nisu doduše bile heretičke, ali zato neobuzdane.

Filipov stav prema Savonaroli skrenuo je na njega pozornost inkvizicije i učinio ga sumnjivim. Masovne demonstracije što ih je organizirao Ercolani bile su zapravo opetovanje onih kojima je Savonarola pokrenuo puk u Firenzi. Rosario, kardinalov zamjenik vjerojatno se prestrašio i proglasio ta religiozna slavlja "praznovjernima". Rim se zbog političke situacije nalazio u nekoj vrsti opsadnog stanja. Papa je bio kao omamljen od strašnog razočaranja što su mu ga priredili njegovi nećaci, a k tome još i bolestan. Sva je zapovjedna vlast bila u rukama Rosaria čije su se bezobzirne strogosti svi bojali. U takvoj je situaciji bio svaki pučki pokret odmah sumnjiv. Nije čudo da je Filip bio pozvan Rosariu. (U Filipovom su životu bile stalno iznošene potvore i sumnjičenja na njegov račun.) Pavao IV. je naložio Svetom oficiju da provede tajnu istragu protiv Filipa koja nije međutim ništa donijela. Rosario je tada postupio strože

po vlastitom nahođenju. U spisima iz postupka za Filipovu kanonizaciju postoje točna izvješća o tom "progonu".

U svibnju 1559. godine sreo je Marcello Ferro na Petrovu trgu Filipa - Filipa posve samog. Filip ga je upitao kamo se uputio i kad je čuo da je ovaj pošao na večernju službu, zamolio ga je da moli za njega, jer je "kardinal Spoleta rekao kako ne želi da odlazimo k sedam crkava i držimo oratorij. Moli Boga da sve činim samo Njemu na slavu i za spas duša i ne gledam na samog sebe" (T 132).

Filip je mjesecima bio promatran i često saslušavan. Ali on je govorio samo o jednoj jedinoj brizi koju ima: "Njegova (Božja) slava, spas duša i ništa što se tiče mene". Njegovo je djelo bilo tako reći jednim udarcem zabranjeno. Ispovijedi, najosobnije, najdraže oruđe njegova dušobrižništva, bile su mu zabranjene za razdoblje od petnaest dana. Sâm mu je kardinal uvredljivim riječima predbacio da ide novim putovima, da je stvorio novu sektu, da je pun častoljublja i oholosti, da je sebe učinio velikim čovjekom i da ni o čemu ne izvješćuje svoje pretpostavljene. Iza tih se prigovora krila zabrinutost da bi njegov način djelovanja mogao dovesti do pobuna. Prigovaralo mu se da skriva svoje častoljublje, a zapravo voli užitke, kao što se može vidjeti i po hrani i piću što su ih on i njegovi sljedbenici nosili sa sobom na svojim hodočašćima. Isto su mu tako predbacivali da je uveo toliko mnogo novosti: na primjer da su laici propovijedali u crkvama i da su se on i njegovi istomišljenici okupljali u crkvama i vani ispred grada. Ta su se njihova okupljanja držala čudnim i sumnjivim.

Filip se branio neustrašivo, ali jednostavnim, jasnim riječima: "Zapovijedima svojih nadređenih davao sam uvijek prednost ispred svega drugog i drago mi je biti poslušan.". Ali kad mu je kardinal prigovorio da osniva sektu, odgovorio je mirno i otvoreno: okrenuo se velikom križu na zidu i rekao: "Gospodine, ti znaš činim li ja ono što činim samo da bih osnovao neku sektu." Zatim je otišao (L 215).

Filip koji je morao ostati spreman za daljnje prizive i kome je kardinal prijetio tamnicom u slučaju postupaka protivnih zabrani ili zapovijedi, podnosio je sve s dostojanstvom. Tarugi izvješćuje: "Molio je bez prestanka i plakao pun sažaljenja zbog zablude onih koji su ga i progonili i zbog svoje nesposobnosti da ih uvjeri" (PB 230). Njegovi su sljedbenici bili dakako uvijek uz njega i čekali ga kad bi došao sa saslušanja. A kad ih je zamolio da ga ne prate kao obično, išli su za njim na izvjesnoj razdaljini. On nije trpio njihove prosvjede i kritike na tuđi račun, čak ni onda kad je kardinala Rosaria na putu k papi udarila kap u njegovu predsoblju, te se srušio. Umro je još prije nego što su ga uspjeli unijeti u stan. Kad je tada jedan od Filipovih prijatelja smatrao da se tu vidi ruka Božja, Filip mu je prijekorno rekao: "Ušuti!"

On je i u tome mračnom vremenu sačuvao svoj unutarnji mir i već na početku progona rekao: "Taj progon nije upravljen protiv vas, već protiv mene. Bog me želi učiniti poniznim i strpljivim. Znajte da će progon prestati kad bude donio plod što ga želi Bog" (L 216). Tako je bilo i tako je navijestio tajanstveni posjetitelj koji se iznenada pojavio kad Filipovi prijatelji nisu više znali drugoga izlaza osim molitve. Taj svećenik u smeđoj mantiji, oko koje je bio opasan užetom, rekao je da ga šalju redovnici koji mole za progonjene i da je važno držati se četrdesetosatne molitve, tada će progon prestati.

Tako je i bilo: Zabrane su bile ukinute. Papa je čak dao da se Filipu donesu dvije svijeće od Svijećnice i poručio mu da mu je žao što sâm ne može sudjelovati u hodočašću do sedam crkava, ali neka ga se sjeti u svojoj molitvi. Ovog je puta bila neobična i neugodna činjenica da se nije kao dotada radilo o otvorenom razračunavanju, već o nekoj vrsti zavjere i mračnog manevra. K tome je bila druga i teško objašnjiva činjenica da su obojica protivnika bili sveci: Pio V. i Filip Neri. Jednom je već bilo odlučeno da se ukine rad oratorija, ali je kardinal Karlo Boromejski

uspio spasiti Filipovo djelo. - Nastavimo s našim izvješćem i pogledajmo okolnosti te nove teške prijetnje.

Za izbor velikog inkvizitora Ghislierija, pa čak i za njegovo ime Pijo V., bio je isto tako najvećim dijelom odgovoran kardinal Karlo Boromejski. Taj je papa doživotno ostao pobožni dominikanski redovnik i ispod svojih raskošnih paramenata nosio običnu odjeću od grube tkanine. Svoju je moć nepotkupljivo koristio za jačanje morala i prave vjere. Pod njim je Sveti Oficij postigao veliku moć. Filip je morao pod Pijom V. izdržati neke od svojih najtežih kušnji. To je još vidljivo u jednom pismu Karla Boromejskog monsignoru Spezianu, obnašatelju njegovih poslova u Rimu, koga moli da se na pravim mjestima zauzme za Filipa. Ne znamo što je bio sadržaj tih teškoća, ali zavist, govorkanja i kritika visokih ličnosti bile su u to doba u Rimu uvijek opasne. Svakako znamo da je poznati pisac Annibale Caro pisao protiv Filipa da je "brbljavi nametljivac". Nije samo Caro pokušao Filipa izvrći smijehu. I neki su ugledni kardinali pričali šale o njemu, kako je posvjedočio Marcello Ferro poslije Filipove smrti. I "veliki kardinal" Alessandro Farnese, jedan od najmoćnijih ljudi u konklavi, obrazovan crkveni dostojanstvenik koji je bio ljubitelj raskoši, pripadao je isto tako Filipovim protivnicima (T 166).

Filip je znao za sve kritike, ali nije se žalio i ustrajao je u svom radu. Uporno je nastavljao i hodočašće do sedam crkava, iako se upravo ono zavidno kritiziralo. On je osim toga bezbrižno posjećivao one koji su došli u sukob s inkvizicijom i dospjeli u zatvor. Tako je tamo posjetio korizmenog propovjednika godine 1566. u San Giovanniju dei Fiorentini, koji je bio osuđen zbog hereze. Drugima koji su bili osuđeni pružao je podršku u zatvoru ili pri njihovu pogubljenju.

Tako nije bilo nikakvo iznenađenje što je papa 1569. godine poslao dvojicu dominikanaca u oratorij, kako bi slušali propovijedi i izvješćivali ga o njima. Obojica tih doušnika došli su

srećom iz Minerve. Neobično je ono što se tada dogodilo: obojici su se te "poučljive propovijedi" toliko svidjele da su kasnje dragovoljno uvijek iznova odlazili onamo.

Premda ne znamo točno kakve su teškoće morali tih šezdeset godina svladati Filip i njegovi sljedbenici, ipak postoji izvješće koje otkriva Filipovu unutarnju nevolju. Giacomo Crescenzi je zabilježio što je izvjestio G. A. Lucci: Jednog dana - ne znamo točan datum, ali bilo je ljeti i u podne poslije ručka - došao je Filip iznenada Lucciju koji je stanovao u San Giovanniju i rekao: "Pođi sa mnom!" Tako su krenuli van, Filip toliko brzo ("tanto in furia") da je Lucci jedva mogao držati korak s njim. Otišli su u crkvu Sv. Petra i Filip je tamo kleknuo pred slikom "Svetog lica", dakle sjećanjem na Gospodinove muke. Počeo je toliko žestoko drhtati da se tresla čitava klupa na kojoj je klečao. Lucci je to promatrao pun straha. Na povratku ga je Filip poveo sa sobom u staru crkvu Santa Maria u Transpontini i tamo mu se ispričao što ga muči. Kao što je već rečeno ne znamo sadržaj, ali koliko je Filip morao trpjeti u to vrijeme, da je tada on koji je inače toliko mnogo volio samoću, tražio čovjeka s kojim bi mogao razgovarati. (Poznato je da je u Lucciju sve više vidio prijatelja nego učenika.) I kako tu postaje vidljivim nešto što uopće ne pristaje u kliše o šaljivčini Filipu Neriju.

Vrijeme vladavine Pija V. moralo je za Filipa biti uistinu teško. Čak se oko 1569. godine bavio mišlju da napusti Rim i ode u Milano. Nijedna ga opasnost nije međutim odvratila od toga da se zauzima za pravo progonjenih i potlačenih. Tako se zauzimao i za Cigane. Tada je bilo uobičajeno da se veslači na galijama flote protiv Turaka jednostavno regrutiraju iz zatvora i okovima prikuju za veslačke klupe. Budući da se u zatvorima nije našlo dovoljno kriminalaca, jednostavno se bili hvatani i zatvarani Cigani. Ulicama se orila vriska ciganskih žena i djece. Skupina uglednih propovjednika, među njima i Filip, uputila je

papi molbu za zaštitu Cigana. Ona je imala uspjeha: Cigane nisu više slali na galije. Ali svi koji su potpisali molbu bili su poslani u progonstvo - svi osim Filipa. On je rekao međutim kako mu ne bi smetalo da su ga prognali, jer bi se tada mogao povući u samoću. Za njom je u to vrijeme osobito čeznuo.

Crkva Firentinaca

1563. godine bila je prekretnica u Filipovom životu. On je toliko obolio da je načinio oporuku i primio sakrament umirućih. K njemu je došao Tarugi, spavao u susjednoj sobi i brinuo se za njega. Kasnije se sjećao kako mu je Filip tada rekao da ovaj put još neće umrijeti. Ercolani, Filipov prijatelj iz Minerve, napisao je nekoj redovnici: "Čujem da se njegovo stanje opet pogoršalo. Mislim da će otići od nas. Molite za njega."

Ali Filip se oporavio. Potkraj godine ili početkom 1564. došlo je k njemu izaslanstvo iz Firenze s molbom da preuzme kao rektor njihovu nacionalnu crkvu "San Giovanni dei Fiorentini". Iako se to izaslanstvo sastojalo od utjecajnih ljudi, ipak je Filip uzeo sebi vremena da bi donio odluku. Nije baš bio spreman preuzeti toliku odgovornost. Vješti su Firentinci znali što im je činiti. Otišli su papi i pridobili ga za svoju zamisao da Filipa obavijesti kako je to i njegova želja. Filip je pokorno poslušao, ali kad je napokon pristao, pogodio se da on sâm smije i dalje stanovati u San Girolamu, a svoju mladu braću šalje kao kapelane. Pretpostavlja se da je on prihvatio molbu samo zato što ga je zamolio Cirilo, ravnatelj bolnice Svetoga Duha, koga je poznavao budući da je pomagao bolesnicima.

Crkva Svetog Ivana uzdiže se uz obalu Tibra, blizu anđeoskog mosta, a bila je sagrađena po Michelangelovim nacrtima . 1519. godine dao ju je podići Lav X., papa iz Firenze, za svoje zemljake u Rimu. Kolonija Firentinaca naselila se prije svega u toj gradskoj četvrti, inteligentni, živahni i marljivi kakvi su bili, bavili su se većinom trgovinom ili su bili zaposleni u bankama. U vrijeme Medici - papa nazvali su sebe veoma savjesno "firentinskom nacijom". Lav X. dopustio im je da pri San Giovanniju sagrade svećenički konkvikt za oko desetoricu svećenika. I taj pretjerano veliki broj bio je znak visoke samosvijesti

Firentinaca u Rimu. Budući da je i Filip bio Firentinac i postojao sve poznatijim, željelo se njegovim postavljanjem na mjesto rektora dati novi sjaj crkvi i svećeničkoj kući.

Filip je ostao dakle u San Girolamu, zadržao svoju voljenu slobodu i mogao se brinuti za oratorij koji mu je bio na srcu više od svega drugog. Morao se međutim sam pobrinuti i za to da neki od njegovih sljedbenika budu uskoro zaređeni, jer su trebali preuzeti dušobrižništvo u San Giovanniju. Tako su 1564. godine otišli onamo kao novozaređeni svećenici njegov dragi Baronio, Fedeli i Bordini. Njima za potporu slijedili su ih trojica drugih koji nisu doduše pripadali oratoriju, među njima neki Španjolac Tarugi i Velli otišli su u San Giovanni 1565. godine, tako da je zajednica bila potpuna. Obojica su još bila međutim laici.

Boravak u San Giovanniju trajao je deset godina i tamo je bila uređena posebna zajednica oratorija. Pogledajmo stoga nešto pobliže život te skupine. Bio je to strogi život; mnogo se radilo - duhovno, duševno, ali i tjelesno. Bio je običaj da se tijekom više oskudnih obroka naglas čitalo, a zatim stavljalo na raspravu neko pitanje iz Svetog pisma, moralne ili pastoralne teologije. Subotom su izostajali običaji, crkvena su se vrata širom otvarala, čistila se crkva i isprašivali tepisi. Pri kuhanju su se redom izmjenjivali, ali je taj zadatak zbog nekog razloga osobito često dopao Baroniu, tako da se još u prošlom stoljeću mogao iznad kuhinjskog ognjišta pročitati očajnički uzdah: "Baronius coquus perpetuus" (Baronio - vječni kuhar). On je po svoj prilici pokazao vještinu i pri tom zadatku našao u njemu zadovoljstvo, jer znamo da je goste često dočekivao s kuhinjskom pregačom. Bilo je i drugih napora; mlada su subraća morala triput dnevno prijeći put preko Via Giulia do San Girolama: Rano ujutro odlazili su Filipu na ispovijed, popodne u oratorij, a navečer na molitvu u manjoj skupini prijatelja. Nedjeljom su posjećivali različite crkve, na primjer u Minervi ili

Rotondi, kako su tada nazivali Panteon. Filip koji je često boravio u San Giovanniju slao je subraću i u rubna područja grada da tamo podučavaju katekizam.

Baronio je upravo ostvario svoj doktorat iz crkvenog i svjetovnog prava i napisao u jednom pismu kako mu je konačno pao veliki teret s pleća. Što je smatrao o toj svojoj novoj časti vidi se najbolje po tome što je svoju lijepu doktorsku diplomu razrezao na uske vrpce od kojih je načinio signature za svoj brevijar. K njima su došla još dvojica mlade braće: Germanico Padeli koji je postao dobrim oratorijancem i Ottavio Paravicino koji je kasnije postao kardinalom, ali je i tada često dolazio Filipu i u njegovoj mu bolesti pomagao kao bolničar.

Godine u San Giovanniju imaju veliko značenje u povijesti oratorija. Tu se obistinio pravi život zajednice. Tu se opet pokazala Filipova genijalnost. U toj zajednici nije bilo govora o odredbama koje bi sve u tančine sređivale. Bilo je veoma malo i to praktičnih odredaba. Većinom se radilo o odredbama za refektorij, gotovo bi se moglo reći: o pravilima pristojnosti. Osim toga postojalo je karakteristično opće pravilo: " Neka nitko ne bude toliko drzak da se usudi pod nekim izgovorom služiti nekom kardinalu ili drugim velikim ljudima. Neka svi misle na to kako su tu samo da služe Bogu i Crkvi." To su pravila koja su bila napisana po iskustvu. Libero odlično kaže: "Njihovo je glavno pravilo bilo Filipovo duhovno vođenje, njegov primjer. Umjesto zavjeta vrijedile su vrline siromaštva, čistoće i poslušnosti kojih su se svi držali kao da su se svečano zavjetovali" (L 309). Filip je sâm rekao: "Želiš li da te slušaju, ne daji mnogo zapovijedi."

15. travnja 1574. godine prestala su svakodnevna pješačenja do San Girolama. Firentinci su naime na vlastiti trošak tako uredili malu crkvu Santa Orsola nasuprot San Giovanniju, da se oratorij mogao iz San Girolama preseliti onamo.

Ali s tim je olakšanjem došla nova kriza koja je opet sve pokrenula i promijenila. Članom zajednice postao je netko tko

nije onamo pripadao. Filip ga je više puta pozvao na odgovornost, ali budući da se taj nije želio promijeniti, bio je isključen. Osvetoljubiv kakav je bio počeo je širiti klevete protiv Filipa i zajednice. Čak mu je uspjelo toliko povući na svoju stranu odgovorne za crkvu San Giovanni da su Filipu i njegovim svećenicima otkazali njihovu službu i željeli crkvu predati drugima. Samo se jedan jedini među odgovornima protivio toj odluci i nepokolebivo ostao na strani Filipa i njegovih. Taj Giovanni Battista Altoviti vjerojatno je toliko trpio zbog takve prljave igre da je nasmrt obolio. Filip je nagradio njegovu odanost na njemu svojstveni način. Poslao je k njemu Tarugija i poručio mu da neće umrijeti, već će mu od sutra ujutro ići nabolje i ozdravit će.

Čitav taj događaj imao je u sebi i nešto dobro: Filip je vidio koliko je nesigurno biti ovisan o drugima. U San Girolamu je bio ovisan o upraviteljima bratstva, u San Giovanniju o upraviteljima Firentinaca. Svoje je djelo obavljao na tuđemu tlu i drugi su mu mogli izvući tlo pod nogama. U San Giovanniju je neko vrijeme bio na njegovoj strani samo još jedan čovjek koji mu je bio apsolutno odan i mogao spriječiti njihovo otpuštanje i njihov odlazak. Filip je naučio koliko je opasno biti bez prava i ovisiti samo o dobroj volji neke vlasti. Oratorij je bio doduše na vrhuncu svoga razvoja, ali upravo je sad postala jasnom jedna od njegovih slabosti. Tako je došlo do važnog novog koraka u njegovu razvoju. Filip i članovi oratorija počeli su tragati za vlastitom crkvom. U jednom se pismu iz toga vremena kaže: "Filipini traže nezavisnu crkvu. Crkve San Girolamo i San Giovanni ne posjeduju samo oni. Stoga žele crkvu u kojoj neće imati obveza prema drugima" (PB 311).

Ali prije nego što je to moglo postati stvarnošću, morala je mlada zajednica pretrpjeti kušnje koje su je dovele na rub opstanka. O toj veoma uzburkanoj i kritičnoj fazi u Filipovom životu i u razvoju oratorija napisao je tako dobro Ponelle - Bordet: "Pod blagim i popustljivim papom bio je broj posjetitelja

oratorija manji, ali bolje kakvoće, jer je oratorij mogao sâm birati svoj podmladak. Pod strogim papom dolazili su posjetitelji neizbježno u većem broju i bili različite kakvoće. Pod vladavinom Pavla IV. koji je bio strog, autoritaran i netolerantan, postala je naime još očitijom Filipova privlačna snaga" (PB 192).

Ni vrijeme pod svetim papom Pijom V. nije međutim bilo bezaleno. Taj se papa panično bojao neke vrste vjerskog rata, kakav se mogao vidjeti u Njemačkoj i Francuskoj. Da bi se opasnost zgrabila u korijenu, dao je inkviziciji tako velike ovlasti. Budući da je svakom u Rimu bio poznat ozbiljan papin trud istinske reforme Crkve, uskoro je postalo modernim prilagoditi se novom pravcu da bi se postalo omiljenim i da bi se ostvarila karijera. Kao sama od sebe nastala je nesnosna atmosfera nepoštenja, ulagivanja i potkazivanja. Jedni su druge otkrivali kao heretike i time željeli dokazati vlastitu naprednost i obnovu.

Budući da je Filip bio sve prije nego konformist i nije držao do konvecionalnosti, uvijek je iznova nailazio na odbojnost ili čak neprijateljstvo nekih ljudi ili krugova. Tako mu je kardinal Morone predbacio častoljublje i oholost kad ga je jednom sreo na ulici s njegovom velikom i veselom pratnjom. Nove i neobične praktike u oratoriju postajale su sve poznatijima: U propovijedima laika vidjela se "Luterova kuga", a pjevanje lauda na narodnom jeziku bilo je sumnjivo. Ukratko: Krajem šeszdesetih godina nije Filip bio službeno na dobrom glasu. Capecelatro kaže: "O tim se predbacivanjima posvuda šaputalo, tobože sa žaljenjem, ali uvijek tako da su ona doprla do papinih uši." Oko 1567. godine bila je situacija u svakom slučaju toliko opasna da je "jedan od braće" sastavio tako reći pismo obrane koje spominje i Baronio (PB 270).

Treba se doduše priznati da se Filip nije trudio ne udarati u oči i djelovati besprijekorno. Naprotiv! Kad je jednom došao k njemu na misu jedan od tih "informatora", Filip se upravo trudio toliko nagrditi svoj latinski da ga se moralo smatrati

nekultiviranim i nesposobnim. Kasnije je došao i prigovor da svećenicima oratorija manjka osposobljenosti za službu ispovjednika koji se pri jednom ispitu pokazao posve neosnovanim.

Filipove često neobične šale nisu se tada pričale samo kao zabavne anegdote; one su u sebi krile žalac i katkada zvučale neotesano za tadašnje pojmove. Stoga ga je kardinal Boromejski tako reći opomenuo. 1575. godine napisao je obnašatelju svojih poslova u Rimu: "Upozorite misniks Filipa na štetu što je čini svojim riječima." Što se dogodilo? Četvorica poljskih posjetitelja Svetoga grada čuli su za Filipa i željeli ga posjetiti. On ih je počastio čitanjem iz knjige Piovana Arlotta i uz njihov gromoglasan smijeh zbog anegdota rekao kako tu mogu vidjeti kakve on važne knjige posjeduje i čita. A neki je poznati rimski gospodin rekao pun razočaranja nakon što je posjetio Filipa: "On je veseo i jednostavan i zbija šale kao svatko drugi!" Kad je Filip bio zamoljen da se pri sljedećem posjetu bolje vlada, samo je odgovorio: "Željeli biste da glumim i da govorim samo lijepe riječi! Neka on opet dođe, tada ću se još gore vladati!" (PB 143). Ta je crta ekscentričnosti postala još jasnijom u njegovim kasnijim godinama. Pod reformatorskim papama Pavlom IV. i Pijom V, bilo je često opasno sablažnjavati bezbrižnim individualizmom.

Ali koliko god bile opasne te godine, prodor k vremenu plodnosti za oratorij bio je već blizu.

Karlo Boromejski i oratorij

Pod papama Pijom IV., sv. Pijom V. i Grgurom XIII. provedene su velike promjene u Crkvi, ponajprije u Rimu. Činilo se da je moć bogatstva slomljena, čak je i kurija osiromašila. Običaji su se posvuda popravili. Uistinu je počeo vladati novi duh. To je zacijelo bio prvi uspjeh Koncila i čudesnog zračenja koje je dolazilo od svetaca poput Karla Boromejskog i Filipa.

Pogledajmo najprije lik novoga pape Grgura XIII. koji je odigrao odlučujuću ulogu u povijesti oratorija. Poslije autoritarnog Pavla IV. i strogog Pija V. činilo se da je novi papa uistinu zaslužio svoje ime Buoncompagni (= "dobar pratilac"). Došao je iz Bologne, bio akademski učitelj, djelovao u značajnim diplomatskim misijama i aktivno sudjelovao pri Koncilu. Kad je postao Papom bilo mu je već sedamdeset godina, ali je vodio Crkvu još trinaest godina. Pričalo se da je često zbunjivao blagorječive diplomate kićenog stila na svom dvoru, jer je djelovao gotovo suhoparno, davao kratke odgovore, a često nije uopće ništa rekao. Montaigne izvješćuje u svom "Journal de Yoyage en Italie" kako je papa mogao bez tuđe pomoći uzjahati svog bijelca. Mnogih se dojmilo dostojanstvo kojim je zračio, iako svojim velikim nosom i plavim očima nije baš udarao u oči po svojoj ljepoti.

Pod njegovom su se vlašću promijenili Rim i cjelokupna Crkva. Rim je izvana dobio obličje kakvo nam je još danas poznato. Važnija je bila unutarnja promjena. Grgur je znao da se reforma bolje provodi odgojem nego prisilom. Stoga se pobrinuo da se osnuju ili ponovno osnuju mnoge nacionalne akademije. Oluje i nemiri posljednjih desetljeća napokon su se stišali: doba raskošnih i poganskih svečanosti pod Pavlom III. zatim doba kada su glasoviti propovjednici bježali preko Alpa na sjever reformatorima.

Sad pod Grgurom moglo se govoriti o duhovnom preporodu. Ljude je zahvatio snažan val duhovnog života. Mnogi su se u svom osobnom životu osjećali pozvanima da nasljeduju Krista. Mnogo se molilo. Bogoslužja i pobožnosti bili su dobro posjećivani. Ljudi su se često ispovijedali i pričešćivali.

Filipa se uvijek moglo naći na ulicama staroga grada, pri trgovinama Firentinaca ili blizu Sveučilišta Sapienze. U međuvremenu je postao poznat kao "rektor San Girolama" i kao "tip". Čak se govorilo o "školi" u kojoj su značajni ljudi bili okupljeni oko svoga učitelja i gdje je svatko dobrodošao. Mladi državni tajnik Karlo Boromejski otkrio je oratorij već pri traganju za snagama reforme i vjerojatno osobno upoznao Filipa. On je bio osobito radostan kad je njegova sestra Ana, bojažljivo stvorenje, našla u Filipu svog ispovjednika. Svojom udajom za sina glasovitog Marcantonia koji je bio slavljen i štovan kao pobjednik u pomorskoj bici kod Lepanta, postala je članom obitelji Colonna, jedne od najuglednijih obitelji Rima. Za svoje duševne strahove nije mogla naći boljeg savjetnika i duhovnog vođu od Filipa. (Ni za nju nije Filip imao dakako uvijek lake recepte.) Tim se poznanstvom uistinu proširio njegov apostolat: sad su k njemu na ispovijed redovito dolazile i neke značajne i pobožne dame rimskog društva. Dotada je oratorij bio zapravo namijenjen samo muškarcima, a jedino su nedjeljom sudjelovale i žene u oratoriju na otvorenom. Karlo Boromejski i Filip zbližili su se naravno po Karlovoj sestri. Ali prije svega je veza s obitelji Colonna donijela Filipu ugled u Rimu koji je u velikoj mjeri promijenio njegov položaj u javnosti.

Karlo Boromejski je, kao što je rečeno već uskoro upoznao oratorij i Filipa osobno.Tada se počeo sve više za to zanimati. To je međutim donijelo oratoriju nove opasnosti koje su godinama bujale. Ali i ta je kriza dovela do raščićavanja o biti i obličju oratorija. Kažimo najprije nešto više o velikom kardinalu i Filipovu prijatelju, svetom Karlu Boromejskom.

Nasljednik Pavla IV., sin manje značajne plemićke obitelji iz Milana koji je kao papa nosio ime Pijo IV., doveo je u Rim svog nećaka Karla Boromejskog i učinio ga kardinalom i najvišim upraviteljem. Iako su mu bile tek dvadeset dvije godine, ubrzo je stekao visoko poštovanje zbog svoje stroge askeze i zato što se revno zauzimao za ostvarenje reformatorskih dekreta koncila u Triendtu. Na početku nije baš djelovao asketski u svojoj elegantnoj crnoj baršunastoj odjeći. Imao je dvorsku svitu od barem 150 ljudi, volio lov, a svakako i učene diskusije u večernjem književno-filozofskom kružoku visoko intelektulne razine. Kao papin državni tajnik bio je moćan, utjecajan čovjek.

Poslije smrti svog brata promijenio je život, postao strogim prema samom sebi i želio se povući iz svijeta i postati isposnikom pri kamaldolezima. Kad je umro njegov ujak Pijo IV., prihvatio se velikog zadatka svog života, reforme svoje nadbiskupije Milano, jedne od najznačajnijih biskupija Italije. Koliko su bili veliki njegov utjecaj i njegova moć moglo se vidjeti već pri posljednjim izborima pape. Ne samo izbor Pija., već i Grgura XIII. ovisio je o njegovoj važnosti i ugledu u konklavama. Svojom je velikom biskupijom upravljao izvanredno vješto, a imao je i snage oduprijeti se španjolskim vlastima u Milanu. Činio je sve moguće da bi proveo reforme o kojima je odlučio Koncil. Jedno je od njegovih sredstava bilo nastojanje da ima na raspolaganju što bolje svećenstvo i da dovede u Milano istaknute teologe, dušobrižnike i propovjednike.

Upravo se tu zauzlao čvor njegovog sukoba s Filipom. Taj sukob dvojice svetaca nije dakako nikad uništio uzajamno poštovanje i ljubav. To pokazuju Filipove riječi koje su bile spomenute pri postupku njegove kanonizacije: Smatrao je da Karlovo lice "nije ružno, već sjajno i jasno" (T 203). To je uistinu bilo spomena vrijedno, jer je Karlo Boromejski bio poznat i zbog svoje ružnoće - visok, nezgrapan lik širokog čela i velikog nosa koji je vladao licem. Filip je međutim vidio dublje. Bila mu

je poznata Karlova ljubav prema Bogu i njegova potpuna predanost bližnjemu. Posvuda se pričalo o njegovoj skrbi i osobnom zalaganju za oboljele od kuge kad je 1575. godine zadesila Milano strašna pošast. I znalo se za njegov neumorni rad, duga noćna bdjenja u molitvi. Povijest odnosa između Filipa i Karla pokazuje isto tako koliko su obojica čvrsto stajali na tlu činjenica i kakvom su se mudrom diplomacijom znali ophoditi jedan prema drugom. Začudni je rezultat njihova sukoba bilo između ostalog razjašnjenje što je zapravo oratorij. Već je bilo spomenuto kako je Filip u teškom vremenu kušnji pod papom Pijom V. rekao da će otići u Milano. U tom mračnom vremenu skrivenih manevara protiv njega i oratorija postao je svjestan koliko je ugrožen opstanak oratorija. Bio je siguran da će u Milanu imati pod Karlom potrebnu slobodu. U vezi s tim počelo je dopisivanje između njega i Karla i još postoji bilješka Karlova pouzdanika u Rimu, Ormaneta, koja upućuje na Karlov poziv i k tome dodaje: "Sveti je Filip rekao da će doći" (L 320). Karlo je govorio o Filipovom posjetu Milanu i napominjao da ne mora toliko dugo ostati, već se početkom hladnog godišnjeg doba može vratiti. Filip je sve to čuo, ali se nije nimalo pokrenuo. Vjerojatno je želio djelovati i krenuti tek ako ne bude bilo baš nijedne druge mogućnosti. Karlo je tada 1568. godine poslao po njega jednog od svojih najosobnijih suradnika, opata Agnolinija. Filip nije doduše odbio poziv, ali se i opet nije pokrenuo. Drugi Karlov zastupnik u Rimu, Mazzarella, izvijestio je 1569. godine kako Filip češće ponavlja da želi poći u Milano i to uskoro. Slično je 1570. godine izvijestio Speziano, Karlov stalni obnašatelj poslova u Rimu, koji je bio u bliskoj vezi sa San Girolamom. On je jamčio da je Filip sa čitavom svojom skupinom spreman uskoro krenuti na put u Milano.

Tada je došlo do promjene u Vatikanu. Papom je postao Grgur XIII. koga je Filip osobno poznavao. Sad se prije svega brinuo o jačanju oratorija. Na Karlove je uporne pozive sve više

odgovarao izmicanjem. 1572. je pismeno jamčio kako "ne želi onemogućiti da netko od njegovih ode u Milano" (L 321). Uistinu je 1575. poslao u Milano trojicu, a kasnije još dvojicu svojih ljudi. Svi su oni bili vrsni svećenici, ali ne oni koje je Karlo osobito očekivao - Tarugi, Baronio ili čak sâm Filip.

Tada se međutim dosta brzo pokazala različitost između Karlovih i Filipovih shvaćanja. Kardinal je naredio da pridošlice trebaju u roku od tri ili četiri mjeseca preuzeti ambrozijanski vjerski obred. Time bi ujedno priznali da ni za te "oratorijance" nije nadležan nitko drugi osim milanskog nadbiskupa. Tu je Karlo naišao međutim na drukčije shvaćanje. U svom je pismu Spezianu rekao: "Vidim da su moji nazori veoma različiti od nazora tih otaca. Oni žele da njihova kongregacija ovisi o njima samima, a ja želim da sve bude po mojoj volji. Ne bih naime želio ništa drugo nego zajednicu ljudi koji bi slušali na svaki moj mig; ali ta se zajednica treba svakako sastojati od svećenika oratorija" (L 322).

Sad je Filip uistinu znao na čemu je i posve iznenada - čak ni ne obavjestivši kardinala - pozvao svoju subraću da se vrate. Tarugi koji je trebao napisati pismo bio je zaprepašten neuljudnošću Filipova postupka. Budući da je sljedeće godine izbila u Milanu epidemija kuge, vidjeli su neki biografi u toj Filipovoj odluci dokaz njegove proročke nadarenosti. Objašnjenje je njegova postupka najvjerojatnije u tome što je rano spoznao koliko su različiti Karlo Boromejski i on, ali da se u tom autoritetu crkvenog dostojanstvenika nije uvijek mogao suprostaviti jasnim Ne. Budući da je obećao poslati pomoć, želio je održati riječ, ali ne više od toga.

Svaki je od te dvojice velikih svetaca Crkve išao svojim vlastitim putem, premda je Karlo u svom razočaranju nazvao Filipa "čovjekom bez samilosti". Njih su se dvojica - čovjek bez samilosti i strogi kardinal - opet sreli 1579. godine u Rimu. Ljudi su došli u golemom broju da bi vidjeli velikog kardinala o čijoj

se potpunoj predanosti za oboljele od kuge saznalo i u Rimu. Izvješćuje se da je morao pričestiti 1500 ljudi - znak velike promjene duhovnog života u Rimu. Bavarski vojvoda Wilhelm V. obratio se Karlu, jer je u svojoj skrbi za crkvenu obnovu na svom području tražio dvojicu dobrih svećenika vrsnih u liturgiji. Obnašatelj Karlovih poslova u Rimu isposlovao je - možda na Karlov poticaj - da je papa Grgur XIII. predložio dvojicu otaca upravo novoutemeljene kongregacije oratorija. Kardinalu Boromejskom stigla je vijest da će dvojica oratorijanaca doći u Milano, a odande otići dalje u Bavarsku. Čim je Filip to čuo, pohitao je papi i postigao da su umjesto oratorijanaca trebala biti poslana dvojica svjetovnih svećenika iz San Girolama. Oni su međutim još jednom promislili o svom poslanju i tada odbili poći. Nije teško zamisliti reakciju Karla Boromejskog i Speziana. Ona je čak i u tih velikih svetaca bila veoma ljudska. Karlo je govorio o neposlušnosti oratorijanaca, a papa je to dao na znanje Filipu. U izravnom pismu Filipu i njegovoj kongregaciji predbacio im je Karlo da im je draga njihova "sensualità"; tom se riječju misli upravljenost na vlastitu udobnost i vlastite interese. Budući da je taj izraz dirnuo Filipa u srce, odmah je reagirao. Još postoji skica njegovog odgovora sa svim precrtavanjima i ispravcima, dijelom diktirana, a dijelom pisana vlastitom rukom. Tamo piše: " Kad spominjete riječ sensualità, neka mi Vaša Uzvišenost oprosti što moram reći kako imate ime ne samo da mislite jedino na vlastite interese (essere sensuale), već da ste otimač (ma ladra), a to kažu biskup Riminija i Vercellija i mnogi drugi. Jer ako možete nekoga imati, tada Vas ne brine što uzimate s jednoga oltara da biste opskrbili drugi: "Amicus Socrates, Amicus Plato, Sed magis Amica Veritas!" (L 326). "I to je vrlo ljudski i otvoreno". Treba se dodati da je Filip vjerojatno poslao blaže pismo koje nije međutim sačuvano.

Koga bi moglo čuditi da je veliki kardinal Karlo Boromejski poslije toga pokopao nadu da će dovesti oratorijance u Milano.

Zbog toga je utemeljio vlastiti dijecezanski institut pod nazivom "Oblati svetoga Ambrozija", koji je kasnije nazvan "Oblati svetoga Ambrozija i Karla". Nastao je 1578. godine po uzoru oratorija, ali samo za službu u biskupiji Milano.

Kad je Karlo sastavio pravila za svoje oblate, želio ih je pokazati Filipu i tada je došlo do veoma neobične epizode. Kardinal je dugo molio i razmišljao i tražio mišljenje najvećih i najmjerodavnijih umova. Sad kad je zamolio Filipa za njegovo mišljenje, on je uvijek našao neki izgovor. Tada ga je kardinal diplomatski pozvao da se s njim poveze kočijom djelić puta da bi mogli razgovarati o toj stvari. "Da, Vaša Preuzvišenosti", rekao je Filip, "ali pod uvjetom da kočija vozi kamo ja želim." Naposljetku su dospjeli pred kapucinski samostan i Filip je dao pozvati brata Feliksa. Taj sveti Felicio iz Cantalicea bio je nepismen, radio u vrtu, u crkvi skupljao dobrovoljne priloge, a na ulicama Rima prosjačio za siromašne. Filip mu je objasnio da je gospodin kardinal napisao pravila svoga bratstva i rekao mu neka ih on sada pročita naglas i kaže svoj sud. "Ja da čitam?! Ta uopće ne znam čitati !" Tada su mu bila pročitana pravila. Na kraju tog neobičnog razgovora pokazalo se da je Filip veoma dobro znao kamo vodi kardinala, da se tu pokazala i kardinalova poniznost, ali prije svega su bile odlične primjedbe svetog Feliksa.

Oratorij je dakle skoro odselio u Milano, zbog čega bi možda umro. Umro bi i zbog jednog drugog razloga:

U doba reforme, početkom 16. stoljeća nastalo je više novih kongregacija: teatinci, somaski i 1530. godine kongregacija koja je po mjestu njezina osnutka, crkvi svetog Barnabe, dobila naziv "barnabiti". Njezini članovi nisu samo bili kao svećenici veoma obrazovani, već i poznati po svom ljubaznom vladanju i izvjesnoj otmjenosti. Da bi ispitali mogućnost utemeljenja nove kongregacije u Rimu, poslali su onamo dvojicu otaca, a oni su uskoro stupili u vezu s Filipom.

Odmah su se dobro razumjeli i Tito degli Alessi izvijestio je u pismu svoga glavnog pretpostavljenog kako je Filip obećao da će im poslati pozive. O zajednici u San Girolamu izvijestio je sljedeće:" Njihov je način života veoma skroman i štedljiv. Oni djeluju veoma plodonosno u tom gradu i na oba se mjesta (San Girolamo i San Giovanni) okuplja mnogo ljudi". (L 328). Međusobno je razumijevanje bilo toliko dobro da se javila zamisao o spajanju oratorija i barnabita. Ne zna se točno od koga je ona potekla, ali Alessi piše kako mu je jedan od najbližih Filipovih prijatelja rekao: "Možda ćemo se ujediniti s vama." Budući da su obojica barnabita već kao gosti stanovali u San Girolamu, mogao se steći dojam da već postoji zajednički život.

Premda su barnabiti našli u ožujku 1575. godine vlastiti smještaj s crkvom i kućom, ipak je zamisao o spajanju ostala i dalje živom. Za nju se osobito zauzimao monsinjor Alfonso Visconti koji je uvijek posjećivao Filipa. Ali ta je stvar na svom vrhuncu ujedno došla i do svog kraja. Spomena je vrijedno Filipovo držanje. Bio je suzdržan, pustio da se zamisli i razgovori slobodno razvijaju, nije se miješao i činilo se da o svemu tome sluša od drugih. Ali kad je monsinjor Speziano otvoreno razložio pitanje, on je na to reagirao primjedbom koja je još uvijek važno načelo duhovnog života: "Uvijek je dobro obratiti se od lošeg života k dobrom. Ali prijelaz iz dobrog stanja u bolje, to je nešto o čemu se treba dobro promisliti."

Izgradnja vlastite crkve Chiesa Nouva i osnivanje kongregacije

Iskustva u San Giovanniju pokazala su Filipu koliko je opasno ovisiti o drugima. Tako se dakle počela tražiti vlastita crkva i vlastita kuća.

Vlastita je kuća bila potrebna već zbog toga što se skupina Filipovih sljedbenika brojčano stalno povećavala. Baronio je 1564. godine napisao: "Tu živimo nas šestorica svećenika", od toga su trojica pripadala oratoriju. 1567. godine zabilježio je Baronio da zajednici San Giovannija pripada 18 svećenika; k tome je bilo još nekoliko gostiju. 1578. godina bile su na popisu navedena 33 člana oratorija, među njima trojica Španjolaca, jedan Francuz i vjerojatno jedan Grk. Ako se ta rastuća zajednica željela držati na okupu, morala se hitno naći vlastita kuća.

Filip je imao različite zamisli o vlastitoj crkvi. Pomišljao je na tibarski otok San Bartolomo, jer mu se svidjela blizina rijeke. Pomišljao je i na Santa Mariju u Monticelliju koja se nalazila u blizini i raspolagala prostranom kućom. Ali nije pomišljao na Santa Maria u Vallicelli, malu trošnu crkvu u dolini ("Vallicella") i iza zdenca. Taj je "bijeli zdenac" bio poznat u Rimu, jer je to područje bilo u čitavom Rimu na lošem glasu. Pape su se u međuvremenu svakako pobrinuli da opet vladaju mir i ćudorednost. Župi je tada pripadalo 160 obitelji.

Papa Grgur je sâm predložio tu crkvu, a budući da je Filip u tome vidio znak Božje providnosti, odmah je pristao. Papa je imao dobre razloge za svoj prijedlog. Mala se crkva nalazila u tadašnjem "pupku grada", kao što kaže Gallonio, i na gusto naseljenom području. Tamo su se nalazile banke i trgovačke kuće koje je Filip tako dobro poznavao od svojih prvih dana u Rimu; tamo su stanovali mnogi umjetnici i učenjaci. Papa koji

je dobro obaviješten u njegovom oratoriju, vjerojatno je mislio na sve to. Papinski dvor i kardinalska pratnja toliko su revno upadljivo posjećivali oratorij, da u vezi s tim piše: "Kad je papa bio u Bologni, tada je oratorij bio gotovo prazan" (PB 316) - dokaz velikog utjecaja oratorija na visoke crkvene dostojanstvenike.

Sada je oratorij imao vlastitu crkvu, a time napokon i vlastiti dom. Ali s prenošenjem crkve u vlasništvo oratorija dogodio se još jedan važan čin: utemeljena je kanonski uređena kongregacija oratorija. U buli Grgura XIII. od 15. srpnja 1575. godine piše: "Osniva se kongregacija svjetovnih i katoličkih svećenika pod nazivom oratorij". Taj je osnutak kongregacije oratorija toliko važan da će o njemu kasnije posebno biti riječi.

Prijenos crkve u vlasništvo kongregacije nije za zajednicu predstavljao samo radost, jer se tamošnjega župnika moralo nagovoriti da se odrekne svoje župe.

On je popustio tek kad mu je bila zajamčena godišnja mirovina koja je za kongregaciju predstavljala dugo vrijeme teret. K tome je postojala još jedna veća teškoća: Župa nije bila samostalna, već podređena San Lorenzu u Damasu, a time kardinalu Alessandru Farneseu. On nije bio prijatelj i tek ga se diplomatskom vještinom i više nego blagim Filipovim pritiskom na Annu Boromejski, Karlovu sestru, uspjelo privoljeti da otpusti crkvu iz svoje vlasti.

Stvar je tekla ovako: Anna Boromejski udala se u obitelj Colonna. Filip je bio sprijateljen s tom obitelji. Osobito su ga poštovali otkako je prorekao rođenje unuka Marcantonia Colonne, jednog od pobjednika iz Lepanta. Anna je odlazila Filipu na ispovijed i stoga je bila veoma sretna što je još mogla održavati barem pismenu vezu sa svojim duhovnim ocem nakon što je s obitelji odselila u Palermo. Sad kad kardinal Farnese nije želio popustiti molbi oratorijanaca, zamolio je Filip Annu da se zauzme za njegovu zajednicu.

Kardinal se uporno izmicao. Tada je Filip postao energičniji - nije sigurno da li ozbiljno ili glumljenom ozbiljnošću - , i to toliko energičnim i odlučnim da je Anna naposljetku napisala kardinalu: "Otac misnik Filip rekao mi je ovako: Ne uspijem ga pomiriti s Vama neće više željeti znati za mene, ni pisati mi, a budem li se vratila u Rim, neće me više ispovijedati .... Mogu reći da osim u oca i majke nisam još nikada našla toliko mnogo nježne i prave ljubavi za sebe i spas svoje duše kao što je ona kojom me je na Božju slavu obasuo otac Filip" (PB 331). Kardinal je poslije tog pisma popustio. Ono što nije uspjelo Tarugijevoj diplomaciji, to je postigao Filip - pravnu nezavisnost novoutemeljene kongregacije.

Tarugi je upotrijebio svoju diplomatsku vještinu na drugom polju: Tražio je moćnog dobrotvora za novu kongregaciju i planiranu novu crkvu. Uspjelo mu je zainteresirati kardinala Cesija za izgradnju Chiesa Nouva. Cesi je potjecao iz bogate rimske obitelji i imao dovoljno častoljublja da je želio stvoriti sjajnu uspomenu na sebe i svoju obitelj na način kako je to učinio kardinal Alessandro Farnese. On je postao naime pokroviteljem isusovaca i pomogao im pri izgradnji njihove veličanstvene crkve "Al Gesù". Budući da je bilo nekih teškoća s Cesijem, dobili su Filip i Tarugi papu kao posrednika i on je uskoro mogao priopćiti: "Vjenčanje je ugovoreno", kardinal Cesi bio je pridobiven. On je doduše postavio uvjete koji bi ograničili oratorij u njegovoj slobodi i začudno je da je Filip pristao. Ali budući da velika kardinalova obećanja nisu nikada bila ispunjena, nisu se nikada udovoljili ni ti uvjeti.

Čim je oratorij preuzeo crkvu, nije se Filipa više moglo prepoznati. On koji je uvijek bio tako oprezan i nije želio znati ništa o zamašnim planovima svojih sljedbenika, odjednom je bio pun oduševljenja i odvažnosti planiranja koja nije samo iznenadila, već upravo zaprepastila.

Arhitekt je objasnio kako bi bilo besmisleno obnavljati staru crkvu. Jedan stari nacrt pokazuje da se ona sastojala od glavne lađe koja je bila sa svake strane omeđena s tri stupa i vodila u apsidu. Krovna je konstrukcija bila otvorena. Bila je to crkva u obliku bazilike. Važila je kao jedna od najsirotinjskijih u čitavom Rimu, a Fedeli je opisuje kao mračnu i uzidanu dublje u zemlju.

Trebala se dakle sagraditi nova crkva. Arhitekt Matteo di Castello bio je međutim začuđen i upravo prestrašen kad je Filip od njega tražio da mjerno uže povlači sve dalje; tek je treći put bio zadovoljan. Kad se tada tamo otkopala zemlja, naišlo se na stari zid koji je mogao služiti kao temelj. Arhitekta je toliko zarazilo Filipovo oduševljenje da je načinio nacrt koji je nadmašivao postojeće zemljište, ali je taj nacrt sakrio zbog straha da bi ga inače morao promijeniti. Vjerojatno je bio nadahnut prekrasnom obližnjom isusovačkom crkvom koja je bila upravo dovršena. I Chiesa Nuova je trebala imati poput Al Gesùa samo jednu jedinu veliku glavnu lađu.

Kad se započelo s izgradnjom, nije postojao ni proračun troškova ni novac ili čvrsto jamstvo za primjerenu pomoć. Arhitekt je valjda obećao da neće tražiti nikakvu naknadu za svoj rad, a jedino što su imali bilo je 400 kruna što ih je darovao Karlo Boromejski za uređenje oratorija. Ali što je to značilo? Čini se da time nije Filip baš bio dirnut. Za njega nije naime "nova crkva" mogla biti dovoljno velika i raskošna. Jednostavno je rekao: "S Bogorodicom sam se dogovorio da neću umrijeti prije nego što bude crkva pod krovom."

Temeljni je kamen položio 1575. godine nadbiskup Alessandro de' Medici iz Firenze. Dvojici je članova oratorija bilo naloženo da se brinu o novogradnji: Giovanniju Lucciju i mladom Germanicu Fedeliju. Lucci je bio prvi župnik tijekom dviju godina. Pri rušenju stare crkve ostavio je jedan dio i u toj provizornoj kapelici smjestio raspelo i sliku Majke Božje. Filip mu je jednog dana priopćio da je vidio kako Majka Božja podu-

pire krov kapelice, jer postoji opasnost da se sruši. Tada su obrtnici uistinu otkrili da se olabavila greda koja je držala krov. A bilo je i drugih teškoća. Susjedi su bili nezadovoljni zbog rušenja nekoliko kuća, te su se bacali kamenjem na oratorijance i odapinjali.

Prvi su dragovoljni prilozi došli međutim i od malih, običnih ljudi iz susjedstva. Žene su žrtvovale svoje prstenje. Tarugi je 1576. godine ipak morao priznati da je prikupljeno malo priloga. Papa je sveukupno dao 8000 kruna. Da bi se pokazala zahvalnost, umetnuto je ime svetog pape Grgura u naziv crkve. Troškovi su unatoč tome toliko rasli da se 1581. godine morao obustaviti rad na crkvi.

Ipak je nadbiskup Firenze mogao u veljači 1577. slaviti prvu misu u novoj crkvi. To znači: bila je dovršena samo glavna lađa i namještena velika stijenka od dasaka koja je bila ukrašena pozlaćenom kožom i crkva je odmah stavljena u upotrebu. Više je puta došao i sâm papa i bio zadovoljan onim što je vidio. Čak je za propovijedi tijekom posta naručio jednog od najglasovitijih propovjednika, španjolskog kapucina Alfonsa Lupa i još nikad nije u Rimu bilo viđeno toliko mnogo ljudi pri nekoj propovijedi.

Da bi se mogla načiniti poprečna lađa i prostor kora, moralo se srušiti nekoliko kuća, među njima i tijesne stambene kuće u kojima je od 1577. godine živjela zajednica. To je opet iziskivalo nalaženje nove kuće za kongregaciju. Tu je pomagao kardinal Cesi kupivši obližnji nenastanjeni samostan svete Elizabete i još jednu kuću koje je darovao kongregaciji. Kad je on 1586. godine umro, ostavio je kongregaciji nasljedstvo od 8000 kruna.

U međuvremenu je umro i arhitekt i od njegova se nasljednika tražilo da proširi prijašnje nacrte. Tada su 1588. bili položeni temelji za poprečnu lađu i napokon se 1590. moglo s radošću pisati u Napulj: "Zidine crkve su dovršene." Bila je uklonjena stijenka od dasaka i sada se moglo vidjeti kako su dobro uspjele proporcije crkve.

Filipa se unatoč oslabljenom zdravlju nije moglo zaustaviti. On je bezuvjetno morao vidjeti crkvu i tamo slaviti misu. Budući da je još manjkalo novca, dao je on od svoje imovine 3000 kruna - gotovo sve što je posjedovao. Važnija je bila međutim druga Filipova pomoć. Kad je neki brat laik pao sa skele i toliko se povrijedio da ga je jedan vrsni liječnik već smatrao izgubljenim, Filip je samo rekao liječniku: "Angelo, ti si tikvan. Ne želim da on umre prije dovršenja crkve." I brat se uistinu uskoro oporavio.

U rujnu 1590. godine bili su konačno posvođeni oltarski prostor, poprečna lađa i kupola. Velika je središnja lađa dobila svod tek 1593. godine. Filip nije želio štukaturne ukrase. Odlučno je izjavio da crkva treba ostati samo obijeljena. Lijepa fasada koja je tada važila kao najljepša u Rimu, bila je dovršena tek poslije Filipove smrti i to 1606. godine.

Gdje je sada živjela novouređena kongregacija? 1576. godine doselili su Baronio, Tarugi i Lucci u blizinu nove crkve, a čim se crkva mogla koristiti došli su i drugi. Ta se opća selidba dogodila tek 1577. godine. Svi su stanovali u obližnjim kućama koje su bile dijelom unajmljene, a dijelom kupljene. Samo je Filip ostao gdje je bio - u San Girolamu.

Čim su stanovali "in casa nostra", kako kaže Baronio, počela je nova kongregacija stvarati svoj poredak i vladu. Prva je skupština bila održana 15. ožujka 1577. godine u novoj crkvi. Bili su izabrani petorica otaca koji su nazvani "deputircima", a morali su se brinuti za dobrobit zajednice. Tada je bilo određeno da skupina deputiraca mora za sve odluke zatražiti Filipovo odobrenje, jer je on bio prepošt kongregacije. Da, on je bio 8. svibnja na izričit zahtjev članova izabran za prepošta.

Time smo stigli do bitne stvari u Filipovoj zajednici: ustrojstva kongregacije oratorija. Opći zbor odlučivao je o važnim pitanjima, zbor deputacije odlučivao je o određenim pitanjima, ali je u svojim odlukama bio ovisan o odobrenju prepozita. Tako je ostalo do kraja Filipova života. A kako je bilo prije? Svi su bili pod Filipovim duhovnim vodstvom, on je upravljao. Novost je

sada bio samostalni život kongregacije, njezina samouprava, njezina nezavisnost.

Gallonio izvješćuje da su kanonsko uređenje kongregacije i dojmljiva nova građevina uskoro doveli oratoriju nove pozive. Jedino se nije znalo kamo smjestiti te ljude. K tome se pokazalo da mnogi nisu ostali. (Od 24 u 1578. godini ostalo ih je 1581. još 18.) Dokumenti iz tog vremena govore o "nebrojeno mnogo poziva koji nisu mogli biti primljeni, jer nije bilo ni mjesta ni novca; postojala je samo poludovršena crkva i golemi dugovi. K tome su se morale ispunjavati svakodnevne obveze". Tarugi se žalio: "Većina je članova u kongregaciji u lošem stanju. Neprekidni ih rad iscrpljuje. Zbog malog broja moraju ispovjednici i propovijedati, dok je inače u bratstvima netko tko ima određeni zadatak oslobođen od drugih ili mu se pušta na volju hoće li se baviti još nečim drugim" (PB 352).

Ali čak i Tarugijevo jadikovanje otkriva da je Filipovo djelo doseglo neslućeni vrhunac. Postojala je kanonski uređena kongregacija priznata od pape; jedna od najznačajnijih crkava Rima - Chiesa Nuova - bila je dopola dovršena; sastanci oratorija privlačili su pozornost čitavog Rima, a o njima se mnogo pričalo i izvan Rima; novi su se ljudi javljali u velikom broju s kojim se nije moglo izići nakraj. Ali postojala je jedna osobitost koja je bila nečuvena i mogao ju je objasniti samo onaj koji je poznavao Filipa: prepozit kongregacije, njezin osnivač i otac, nije stanovao sa svojom obitelji, već još uvijek u San Girolamu.

Zbog toga je trpjela čitava zajednica i to ne samo zato što se moralo redovito odlaziti prijeko na ispovijed i druge susrete. To je trajalo već šest godina. Da, Filip se nije preselio ni u San Giovanni, ali tada se radilo samo o "konviktu", a sada o vlastitoj kući.

Vjerojatno postoje mnogi razlozi zbog kojih je bio toliko vezan uz San Girolamo. Koliko je radosti i koliko gorkih trenutaka tamo proživio. Svoju je sobicu toliko volio da je ona-

mo uvijek iznova odlazio sve do kraja svog života. Ključeve je predao blaženom Giovanniju Leonardiju.

Oci Chiesa Nuova znali su da postoji samo jedno sredstvo da se Filip pokrene i tako su uz pomoć nekog kardinala s kojim su bili sprijateljeni priskrbili papin nalog. Filip je odmah poslušao, ali je svoju selidbu pretvorio u tipičnu pobjedničku povorku. Ulicama je prolazila svečana procesija: Svatko je nosio komadić sirotinjske imovine: tiganj, njegovo posuđe za jelo i peć. To je bio neviđeni prizor za okolinu i vesela igra za zatvorenike koji su sve promatrali kroz zatvorske rešetke i dobacivali podrugljive komentare. Kod kuće u San Girolamu ostala je samo mačka koja je živjela još nekoliko godina i kojoj je Gallonio ili netko drugi morao svaki dan donijeti hranu.

Čim se Filip preselio, povukao se i u Chiesa Nuova. Nije dolazio na sastanke. Uzeo je sobu visoko pod krovom i dao sagraditi lođu odakle se pružao pogled daleko preko Tibra i grada i kamo se povlačio na molitvu. Nije ga bilo pri zajedničkom jelu. Posjetitelje je vodio gore u svoju sobu. - Činilo se da je njegov život postao mirnijim. Unutarnje svjetlo i toplina njegova srca sve su jače sjali. Upravo ga je to međutim poticalo da čini najneobičnije vragolije i bizarne šale. Bilo je to kao da svom snagom želi sakriti svoje srce. Uistinu je bio "mističar u komedijaškoj odjeći" (M).

Nova utemeljenja

Kad je Filipova zajednica dospjela do punog cvata, bio je njezin razvoj bitno i zauvijek promijenjen: zbog utemeljenja druge kuće u Napulju.

To je utemeljenje imalo svoju pretpovijest. Već u vrijeme kušnje, pod papom Pijom V., ponudio je Karlo Boromejski osnivanje oratorija u Milanu i deset se godina neumorno borio za to, Tarugi je već tada pokazivao veliki interes da ode u Milano. On je tada imao predožbu da bi oratorij morao postojati i izvan Rima. U pismu iz 1579. godine zamolio je kardinala da papi podastre memorandum koji je govorio o "svjetovnom redu", to znači o oratoriju svjetovnih svećenika koji može služiti Crkvi posvuda u svijetu. Ta zamisao o sveobuhvatnom apostolatu oratorija nije se javila samo u Tarugijevoj glavi. U spomenicama tadašnjeg vremena predlaže se "da se ne zabrinjava samo Rim, već i mnoge biskupije kojima su potrebni svećenici". Cilj kongregacije trebao je biti "slati ljude svim biskupima koji trebaju pomoć" (PB 328). I Talpa je kasnije priznao da je oratorij smatrao institutom za reformu svjetske Crkve. Upravo činjenica da su bili svjetovni svećenici mogla je učiniti njihovo djelovanje osobito plodnim. Filip je zacijelo znao za sve te ideje, ali nije izrazio svoj stav o tome. On nije držao do apstraktnih i dalekosežnih planova.

Oratorij je već dosta rano ostavio tako duboki dojam i u drugim biskupijama osim Milana da su ga različiti biskupi pokušavali dovesti u svoje biskupije. Neki plemić iz Genove koji je upoznao oratorij u San Giovanniju, nudio je crkvu i financijsku pomoć ako bi Filip poslao oratorijance. Ali od toga nije bilo ništa, kao ni ponuda iz Riminija i Bologne. Biskupu Ferma napisao je Filip: "Bog , naš Gospodin zna kako nije samo moja želja, već i želja čitave kongregacije, da se naš oratorij daleko proširi, jer vidimo njegov prebogati plod. Rado bismo se posve-

tili tom zadatku, ali dosada nam se činilo boljim da mudro odvagnemo naše snage i budemo oprezni s osnivanjem novih oratorija izvan Rima" (13. siječnja 1580.: PB 382).

Iznimku je činilo dakako osnivanje San Severina. On nije potekao od rimske kuće, već je bio neka vrsta posvojenja. 1579. godine bila su trojica svećenika iz San Severina, Talpina zavičaja, proglašena oratorijancima. Kasnije su dobili crkvu. Slično je bilo s Fermom. - Ipak su posvuda u Italiji postojali oratoriji, tako na primjer u Milanu, Padovi, Lucci, Bologni, Veroni i drugdje. Oni su uzeli kao uzor rimsku kuću, ali nikada nisu bili podređeni rimskoj kongregaciji. Jedan je od glavnih razloga za širenje oratorija nedvojbeno bio novi način propovijedi koji je Filipu bio toliko na srcu.

To je širenje imalo dakako povratno djelovanje na članove rimske kuće. Zanimljivo je Bordinijevo mišljenje u vezi s ustrojstvima oratorija: "Budu li jednog dana oci kongregacije s Božjom pomoći daleko rasuti, jer će postojati kuće i škole s udaljenim gradovima i provincijama, tada neće biti potrebno sazivati sve svećenike, već samo provincijale i rektore različitih mjesta" (PB 384). Tako se vidi da je već tada postojao naslov glavnog prepozita. A što je na sve to rekao Filip?

On je puštao da se stvari tako razvijaju, nije proturječio, samo je uvijek iznova upozoravao na to da nema dovoljno ljudi za Rim. Čak je bez protivljenja prihvatio naziv "provincijal" i "rektor". Da takav razvoj nije bio njegov stil, pokazuje i njegovo kasnije pismo poslano u Napulj u kome kaže: "Mi smo u usporedbi s tolikim mnogim i toliko brojnim redovima poput patuljaka spram divova" (9. studenog 1585.: PB 454). Filip nije nikada želio za sebe slavu niti težio velikom širenju oratorija. Vjerojatno je i sada želio da ga vodi Božja providnost. Sigurno je da ni titula ni nakana osnivanja novih oratorija nije potjecala od njega. I tu se pokazuje koliko su mu bili strani strategija i dalekosežno planiranje. On je polazio od onog nedalekog i konkretnog, od onoga što se moglo vidjeti i dodirnuti.

Kako se može tada objasniti osnivanje oratorija u Napulju? Ono se može razumjeti samo ako se razumije Tarugi - njegova izvanredna nadarenost i njegov utjecaj na subraću u oratoriju. Sve je vjerojatno počelo kao sklop okolnosti: Tarugi je morao zbog zdrastvenih razloga otići na liječenje u Ischiu i Napulj. Stanovao je kod duhovnih prijatelja i propovijedao u gradu na način oratorija. Učinak je bio toliko velik da su se teatinci i drugi crkveni krugovi zauzimali za osnivanje tamošnjeg oratorija uz pomoć rimskoga. Već je dakako postojao jedan član rimske kongregacije u Napulju: Alessandro Borla. Glavni poticatelj pri osnivanju bio je međutim Tarugi. Kad je 1584. godine opet otišao na liječenje, dali su mu da povede sa sobom dvojicu novaka i dvojicu braće laika. Mala je skupina već imala dekret rimske kongregacije s upustvima što trebaju činiti u slučaju oratorija.

Tarugijeve su propovijedi bile sve bolje posjećivane. Kardinal ga je pozvao u stolnu crkvu, a plemići, umjetnici i društveno ugledne osobe dolazili su masovno na sastanke i slušali njegove propovijedi. Tarugi je pisao Filipu: "Čitav se grad pokrenuo. Takvo uzbuđenje nije još bilo viđeno ni u Rimu ni u Napulju" (15. lipnja 1584.). Takvu pozornost i takvo oduševljenje nije dakako izazvao samo način propovijedi, već i njegov sjajni govornički talent, te njegov šarm i privlačna otmjenost.

Napuljci su bezuvjetno željeli dovesti oratorij u svoj grad i počeli tražiti odgovarajuću crkvu i pribavljati novac. Tarugi, rođeni diplomat i majstor u umijeću pregovaranja, osjetio se uskoro stjeranim u škripac, budući da njegovi prijedlozi nisu doduše bili u Rimu odbijeni, ali se nikako nije donijela odluka o njima.

Iza tog se oklijevanja krio sâm Filip. Opet nije bio siguran kamo bi trebao ići put. Bio je protiv djeljenja njegove kongregacije i novog utemeljenja, ali se nije želio ni protiviti ako je tako želio Bog. Sa svim je dakle oklijevao. Skupina koju su činili

Baronio, Talpa i Bordini uspjela je ipak pridobiti Filipa da odluku prepusti subraći u Napulju.

To je bilo previše za Tarugija. Pismima i diplomatskim postupcima pokušavao je postići svoj cilj. Da bi pokrenuo Filipa obratio se jednom prijašnjem učitelju novaka u Minervi, "neka za Filipa učini odlukom savjesti da ga ne pozove natrag iz Napulja" (PB 439). Tako je Tarugi vješto nastojao manipulirati Filipom, nije uvijek otvoreno razložio svoje planove. Ali u svim je tim pismima dolazilo do izraza njegovo poštovanje prema Filipu.

Tarugi je napisao kako treba samo Filipov "izričiti nalog" i smjesta će se vratiti u Rim, dobro znajući da Filip neće tako nešto nikada učiniti. Vjerojatno se Tarugi krio i iza nastojanja da od pape dobije upravo suprotnu zapovijed. Papa je 26. listopada 1584. godine uistinu izdao naredbu da oratorijanci ostanu u Napulju. Poslije nekih teškoća u pregovorima oko nalaženja povoljno smještene kuće, dobio je Tarugi ponudu za kuću u najotmjenijoj gradskoj četvrti i vidio u tome privolu Božje providnosti. Tako on piše Filipu u siječnju 1585. godine: "Po mome mišljenju ne postoji više pitanja našeg odlaska. Kad bismo to učinili, bila bi to uvreda Bogu i čitav bi grad bio ljutit zbog toga, ponajprije plemstvo, i svi bi to smatrali drskošću" (PB 444).

Premda se činilo da je sada sve odlučeno, Tarugi nije bio u miru sa samim sobom. Znao je da je Filip doduše dopustio osnivanje oratorija u Napulju, ali ga u svom srcu nije odobravao. A budući da je Tarugi unatoč svim svojim lukavim postupcima pridavao veliku vrijednost Filipovu odobrenju, pisao mu je pisma koja odaju njegovu ljubav prema učitelju Filipu - ljubav i privrženost koje se nisu nikad promijenile. "Dokle god budete živjeli želio bih prepoznavati Božju volju po Vašim nalozima i Vašim savjetima i to Vam obećajem" (PB 444).

Odjednom se opet javio stari problem. Filip je posve iznenada naložio povratak skupine iz Napulja, kao što je prije učinio sa skupinom u Milanu. Tarugi je odmah poslušao i svi su se osim Borle vratili u Rim. Razlozi za Filipovu iznenadnu odluku nisu posve jasni. Možda je bio zabrinut za stabilnost novog oratorija, jer još nisu uspjeli naći kuću. A možda je bio presudan izbor novog pape Siksta V. Budući da je on po svom karakteru podsjećao na Pavla IV. i Pija V., vjerojatno je Filip bio zabrinut za svoju zajednicu i smatrao mudrim da ima u svojoj blizini vještog i na papinskom dvoru dobro poznatog Tarugija. Njegov se strah pokazao međutim neosnovanim. Novi papa nije bio doduše osobito prijateljski nastrojen prema oratoriju, ali nije bio ni protivnik. Oratorij je osim toga postao u međuvremenu čvrstom i u čitavom gradu omiljenom ustanovom.

Tarugi je uskoro opet otišao u Napulj. Tamošnji nadbiskup i drugi prijatelji iz Rima pritijesnili su Filipa molbama da odobri osnivanje oratorija, ali njegov je odgovor bio uvijek isti: neće se protiviti bude li jasno prepoznao Božju volju. Tarugi je to opet protumačio na svoj način: "Bude li vidio da će sve dobro završiti, prepoznat će Božju volju u tijeku tih događaja" (PB 453). Tarugi se svojom diplomacijom znao pobrinuti za gotove činjenice. U listopadu 1585. bio je kupljen Palazzo Seripandi, prekrasna kuća točno preko puta stolne crkve. Ali odgovor iz Rima bio je posve drugo nego radosno klicanje. U pismu što ga je napisao Bordini prepoznaje se Filipovo mišljenje: "Još smo uvijek prepuni brige, to više, jer je sve od samog početka krenulo u tako velikom stilu ... U usporedbi s tolikim i tako brojnim redovima koji su puni svetosti i učenosti, mi smo kao patuljci prema divovima" (PB 454). Još je uvijek postojalo samo dopuštenje, ali ne zapovijed za osnivanje novoga oratorija.

Koliko je duboko bilo Filipovo strahovanje u vezi s novim utemeljenjem pokazalo se na jednoj sjednici kongregacije 1586. godine. Filip je zajednici podastro tri pitanja u vezi s osnivanjem

novog oratorija. Jedno je od tih pitanja glasilo: Je li na mjestu da se kongregacija u Rimu lati osnivanja oratorija u Napulju, iako je sama utemeljena tek prije kratkog vremena? Zajednica se ipak odlučila za osnivanje novog oratorija i Filip je prihvatio odluku. Za njega je bila mjerodavna volja oratorija, ne njegova vlastita volja. Poslije te odluke pošli su u Napulj: Tarugi, Talpa, dvojica nižih đakona, dvojica studenata teologije i dvojica braće laika. Kasnije je još bio iz Rima poslan Giovenale Ancina i drugi.

Poslije Filipove smrti 1692. godine razbuktao se između Rima i Napulja sukob koji još jednom rasvjetljava stanje iz doba osnutka. Napulj je tvrdio da je to Filipovo utemeljenje i da ono ima za njega jednaku vrijednost kao rimski oratorij. Rimska je kongregacija mogla međutim brojnim dokumentima i osobnim sjećanjima dokazati da Filip nije nikada u svom srcu želio osnivanje oratorija u Napulju. O tom govore i njegove riječi upućene Tarugiju: "Ako mi se to ne sviđa, kako mogu reći suprotno" (PB 456). Tadašnji je glavar isusovaca rekao: "Ne samo članovi kongregacije, već i zidovi, znali su da taj svetac nije bio sporazuman" (PB 456).

Filipa je najviše boljelo što Tarugi nije više bio u Rimu. Koliko ga je sada trebao, jer mu je zdravlje sve više popuštalo. Nitko nije kao Tarugi posjedovao dar koji je bio za oratorij veoma dragocjen: tako je propovijedao da je ljude odmah privukao, oduševio i zauvijek pridobio. Tarugi je bio Filipu najbliži kao njegov pouzdanik i savjetnik i trebao postati njegovim nasljednikom kao prepošt.

Filip se žalio da je rad u rimskoj kongregaciji sve teži. Zajednica u San Severinu bila je, kao i kuća u Napulju, priključena rimskoj kući. Slično utemeljenje u Fermu, zavičaju patra Riccija, nije Rim preuzeo. Fermo nije, kao ni San Severino, dobio članove iz Rima. A bila je još i tu opatija u Abruzzima koja 1585. godine darovana rimskoj kongregaciji i koja je sa svojom prostorno širokom upravom i mnogim prijepornim pitanjima

bila težak teret za Filipa. K tome su došli novi zadaci u Rimu: Tako je kongregacija primila nalog da osnuje koledž za poljske studente. Bordini je, ne rekavši ništa Filipu, opet preuzeo crkvu San Giovannija, ali sâm nije maknuo ni prstom da bi tamo pomogao. Gigli je ispovijedao sestre iz samostana. Drugi su djelovali kao ispovjednici, vjeroučitelji ili kao vizitatori. Baronio je bio zaokupljen radom na svom djelu o "Martirologiju". Nije čudo da se sâm žalio kako mu jedva ostaje vremena za oratorij, pa su tako sve više propadale i glasovite vježbe.

1588. godine bila je održana odlučujuća sjednica. Zaključeno je da se rimska kongregacija treba odreći opatije, San Severina i crkve San Giovannija. Kongregacija se trebala odijeliti i od župe. Napulju je bilo priopćeno kako je taj korak nužan da bi se spasilo ono najvažnije, oratorij. Ta je odluka bila posve u skladu sa željom Filipovog srca. Prvi je njezin učinak bio odlazak dvojice članova koji su otišli barnabitima. Sve se odluke nisu mogle odmah ostvariti. Kongregacija se doduše odrekla San Giovannija i San Severinu dala samostalnost, što je na Filipov zahtjev bilo međutim napola opozvano. Da se papa ne bi naljutio bile su zadržane i opatija i župa.

Osnivanje oratorija u Napulju pokazalo se uskoro kao teški problem za još mladu kongregaciju oratorija. Između dviju kuća postojala je pismena veza, ali u tim se pismima ubrzo pojavila riječ koja je otkrila pomućene odnose: Spominjala se riječ "disgusto" - nezadovoljstvo. Iza toga se krila činjenica da se kongregacija u Napulju razvijala u drugom pravcu od one u Rimu. Tarugi je stalno navaljivao da mu se pošalju ljudi, a Rim je uvijek iznova morao ponavljati kako ni sâm nema dovoljno svećenika. Glavni se razlog napetosti nalazio dakako dublje. Napulj je odredio promjene u pravilima koje su ukazivale na veće približavanje redovničkom životu. Iza te je promjene stajao Talpa koji je već na početku osnivanja oratorija u Napulju dao u dekretu napisati: "U Napulju moraju svi živjeti u zajednici i

posve se opredijeliti za zajednički život" - formulacija koja upućuje na strožu opservanciju od neformalnijeg, slobodnijeg života rimskog oratorija. Budući da je Tarugi imao mnogo obveza u vezi s oratorijem, uzeo je Talpa u svoje ruke unutarnje vodstvo zajednice. Činilo se da je strože, krutije vodstvo bilo vidljivo samo u sitnim stvarima: odjeća je bila prilagođena redovničkoj, oslovljavanje "misnik" koje je bilo uvriježeno među svjetovnim svećenicima i oratorijancima u Rimu, nadomješteno je oslovljavanjem "Pater; prije svega se zahtijevalo odricanje od privatnog vlasništva i bio je uređen zatvoreni novicijat. Tada se Filip pobunio i dao jasno napisati kako je privatno vlasništvo "mnogo važnije nego što se čini, toliko važno koliko je uopće moguće" (PB 482).

Vjerojatno su teškoće u vezi s kućom u Napulju bile i razlog što je 1588. godine bila posljednja izrada uredaba iz 1583. opet iznijeta na preradbu. Drugi je razlog moglo biti slabo Filipovo zdravlje. Činilo se boljim dogotoviti uredbe još za njegova života i podastrijeti ih papi na odobrenje. Poslije raznih vijećanja uspjelo se 1588. uistinu dovršiti tekst koji je bio jednoglasno prihvaćen, te i u Napulju naišao u svih na odobravanje. Budući da su uredbe predstavljale "srž instituta", trebale su se još jednom preraditi. To je dalo Talpi priliku da istakne osobitosti napuljskog oratorija.

Kako je on bio jedan od najsposobnijih logičnih umova oratorija, skrenuo je pozornost na nedostatke pri uredbama. Smatrao je kako nije dovoljno da one obrađuju samo unutarnju strukturu kongregacije, kao što su vlast, službe i obveze članova, već se mora jasno reći i nešto o svrsi njezina postojanja i njezinu apostolatu. Tada je u svom pismu od 28. listopada 1588. veoma jasno napisao što čini "bit instituta": "Članovi kongregacije trebaju provoditi vježbe koje služe spasu duše bližnjega, prije svega 1. svakodnevne propovijedi o temama morala, života svetaca i povijesti crkve, 2. svakodnevnu vježbu

molitve, 3. često primanje sakramenata ispovijedi i pričesti... To su osobita obilježja koja zahtijevaju osobito uređenje kongregacije." U tom pismu koje tako jasno opisuje bit oratorija spominje Talpa i novu metodu oratorija, iako ne zalazi u pojedinosti. On piše: "Ta se osobita obilježja trebaju podastrijeti Apostolskoj stolici na odobrenje, a prije svega metoda oratorija koja se mora opisati kao nešto uistinu nesvakidašnje. Budući da je Bog sve to, kako se čini, odobravao tijekom toliko mnogo godina, trebao bi posvjedočiti i Njegov zastupnik svojim autoritetom" (PB 487).

Rim je bio doduše sporazuman s tim Talpinim prijedlogom, ali nije učinio konkretne korake. Razlog za to treba se tražiti u otegnutom radu na dogotovljenju uredaba.

Završimo poglavlje o novim utemeljenjima upozorenjem na jednu neobičnu činjenicu. Kongregacija je u travnju 1588. godine odlučila odijeliti se od svih kuća ovisnih o Rimu od one u Napulju. Ipak je iste te godine 1588. bila u nacrtu uredaba spomenuta mogućnost brojnih utemeljenja. Iako je Filip osobno mnogo trpio zbog utemeljenja kuće u Napulju, opet je zapravo pomogao subraći. Je li možda slutio da će i taj nacrt odredaba uskoro vrijeme pregaziti? Tek 1612. godine odobrio je papa uredbe u novoj preradbi.

Filip u svojim šezdesetim godinama

Kad je bila osnovana kongregacija oratorija bilo je Filipu šezdeset godina. Kad se 1583. godine preselio u Chiesa Nuova i svoju tamošnju zajednicu, preostalo mu je još dvanaest godina života. Veoma bismo rado imali njegovu sliku iz tog doba. Ali čini se da je većina slika bila naslikana poslije njegove smrti, a ravnale su se po posmrtnoj maski. Kao jedna od najranijih slika važi portret u maloj knjizi "De Bono Senectutis" ("O dobroj starosti") koja je izašla ubrzo poslije Filipove smrti. Ta knjiga potječe od njegovog prijatelja, kardinala Palotta koji je često razgovarao s njim o toj temi. Portret je veoma vjerojatno izradio Cristofero Roncalli koga su po mjestu njegova rođenja kod Bergama nazivali "il Pomerncio".[5] (Ime i mjesto rođenja podsjećaju na papu Ivana XXIII. koji je isto tako bio Roncalli iz okolice Bergama.) Premda je dvojbeno da li je Filip osobno poznavao Pomerancia, od toga slikara potječe vjerojatno najizraženiji Filipov portret koji se može još i danas vidjeti u refektoriju napuljskog oratorija. Ali čim se govori o Filipovu portretu, mora se dodati što su rekli njegovi prijatelji: Filipove oči i njegov osmijeh, njih nije nitko mogao prikazati.

I u Filipovim se šezdestim godinama pokazivao njegov oprečni karakter: on se najradije povlačio u svoju sobu i lođu visoko na krovu, odakle se pružao pogled daleko preko krovova i crkvenih tornjeva. A ipak je bio spreman uvijek i sa svakim razgovarati. I to toliko da su njegova subraća pokušala katkad

---

5 Ponelle-Bordet piše o Filipovom portretu: "Slikar Pomerancio koji je inače bio tako bezličan, naslikao je Filipovu sliku čiji impresionizam upravo iznenađuje... Ona prikazuje tog sveca mršavog, kao bez krvi, posve blijedog lica na kome se ističu crveni podočnjaci. Oči su duboko položene, proširenih zjenica i izgledaju neobično živahno. One gledaju sa slike kao da ništa ne vide. Glava koja je položena duboko na ramenima, lagano je nagnuta prema naprijed. Osjeća se da mu je čitavo tijelo obuzeto uzbuđenjem. Na licu mu sja tračak svjetlosti kao na portretima El Greca" (118).

zaustaviti posjetitelje kad su vidjela koliko je izgledao umorno i iscrpljeno. Ali on je uvijek imao samo ovaj neobični odgovor: "kažem vam da su svi oni koji su sada najdalje na putu svog duhovnog života, upravo oni koje mi je dao Gospodin, jer sam im uvijek bio dostupan, čak i noću!" Ključ se još uvijek nalazio ispod vrata, još je uvijek bio na raspolaganju čitavom Rimu.

U međuvremenu se javio drugi val poziva, među njima Manni, Pateri i Giovanale Ancina koji su nam ostavili trezvena i pouzdana izvješća o tom vremenu. Tako Manni spominje da je Filip osjećao "veliku nesklonost prema ceremonijama". U Rimu koji se doduše pokazao više ćudorednim i pobožnim, bilo je još uvijek i lova na titule i časti, bilo je zavisti i intriga. Ljudi su tada veoma gledali na svoju čast i položaj. Filip je međutim poštovao ljude, a ne titule i visok položaj. Iako to nije bio njegov stil, znao je ukočene dvorane osloviti bez titule, da bi osjetili što misli o raskoši i sjaju ovog svijeta. U svojoj ih je sobi primao u svojoj poznatoj iznošenoj odjeći crvene boje. A Consolini priča da ga se često moglo čuti kako pjevuši neku vrstu dječje pjesmice: "Ja sam pas koji glođe kost, jer ne daju mi jesti mesa. Al' kad dođe vrijeme da lajat ću moć', tad kajat' će se onaj koji ne da mi mira." Tko zna zašto je to tako često pjevao? Ali to su svakako stihovi kojima su se veselili dječaci što su se uvijek igrali u blizini njegove sobe; a možda je taj humor, kao svaki pravi humor, ipak promišljen (PB 141).

Iako je Filip bio u čitavom Rimu ne samo "Tipo", osobenjak, već i "orakul" kome su sve češće dolazile važne i poznate osobe, postojale su i tih godina teškoće izvana i - što je bilo gore - unutar kuće. Manni izvješćuje u svom latinskom memorandumu da je Serrano koji je u San Lorenzu bio dugo vrijeme Filipov susjed, postao u međuvremenu biskup, "progonio" Filipa i ocrnio ga pri papinskom dvoru. - A unutar zajednice izašle su vjerojatno na vidjelo oprečnosti karaktera njezinih članova i kresnule iskre. Koliko su žestoki bili sukobi pokazuje

još dokument što ga je Filip diktirao Germanicu Fedeliju - vjerojatno 1585./86. - u vrijeme bolesti, a kojeg Fedeli i kasnije spominje. U njemu je Filip objasnio kako Bordini i Talpa ne bi nikada smjeli postati predstojnikom kongregacije: Bordini nije naučio slušati i previše se uzdao u vlastiti sud, zbog čega po Filipovu mišljenju nije bio prikladan da vlada. Talpa je isto tako teško mogao popustiti i postupao protiv Filipovih naloga. A jednom je - tako izvješćuju najstariji biografi - istrgnuo Filipu iz ruke pismo koje je taj želio pročitati - događaj o kome su Talpu pitali poslije Filipove smrti, ali koga se on navodno nije više mogao sjetiti. Iako su Talpine zasluge za oratorij velike, a on je bio kasnije veoma cijenjen i kao duhovni savjetnik, ipak Filipov sud pokazuje koliko su za njega bili važni poslušnost i uvažavanje tuđih mišljenja.

Filip je ostao na svoj način neumorno radin. Danju ga se moglo kao uvijek vidjeti na ulicama i u raznim crkvama. A kad se smrknulo, posjećivao je svoje stidljive i bojažljive siromahe za koje se već brinuo dok je bio laik. Ma koliko se trudio da se svojim radom ističe u javnosti, bilo je sve više novih događaja koji su pronosili njegovo ime čitavim gradom. To je bila prije svega priča s Paolom de Massimom. Još se i danas u glavnoj ulici Rima, u staroj i mračnoj obiteljskoj palači priziva 16. ožujka u sjećanje taj događaj posebnom misom u kućnoj kapelici. Što se zapravo dogodilo?

U otmjenoj kući Massimija obolio je četrnaestogodišnji sin i trpio groznicu koja ga je sve više i više iscrpljivala. Filip ga je svakodnevno posjećivao; bio je posebno vezan uz tu obitelj. Dječakov otac Fabrizio pripadao je prvim njegovim prijateljima u Rimu. 16. ožujka toliko se pogoršalo dječakovo stanje da je obitelj hitno poslala po Filipa. Ali on je upravo čitao misu, a kad je pola sata kasnije ipak došao, dječak je bio mrtav. Već su ga počeli pripremati za pokop i otac mu je zaklopio oči. Zatim je pošao u susret Filipu. A Filip je tada otišao u sobu, privinuo

dječaka na grudi, položio mu ruku na čelo i molio oko sedam ili osam minuta, pri čemu ga je potresalo žestoko lupanje srca i drhtao je čitavim tijelom. Potom je, tako izvješćuju očevici - dvaput zazvao dječakovo ime na što je on otvorio oči i počeo s njim razgovarati. U tom razgovoru koji je trajao oko četvrt sata upitao ga je Filip ne želi li možda sada radije umrijeti i ponovno vidjeti svoju majku i sestru. Dječak je jasnim glasom pristao i umro. Filip mu je stavio ruku na čelo i rekao:"Pođi sada, blagoslovljen bio i moli se Bogu za mene. Pri postupku njegove kanonizacije izvijestilo je o tome više očevidaca i naveli su točne pojedinosti. Otac Fabrizio rekao je: "Mnogi su vjerovali, a mnogi nisu vjerovali" (P. P. II. 354).

Posvuda se u gradu pročulo o tom događaju u Palazzu Massimo i izvješća o drugim čudesnim izlječenjima zahvaljujući Filipovom zagovoru. I to se češće govorilo o Filipu kao "svecu" (il Santo). Taj mu je naziv bio mrzak i želio ga je ukloniti nevjerojatnim sredstvima i postupcima. Ali činilo se da je postigao suprotno: ljudi su sve više pričali i o njegovim lakrdijama i još ih je više privlačio.

Njegova je privlačna snaga djelovala i na najviše društvene krugove. Dörfler lijepo kaže: "On se družio s ljudima s papinskog dvora, ali je uvijek iznova dokazao svoju nenadarenost za dvoranika. Utjecao je na dvor, ali dvor nije utjecao na njega" (D 11). Mnogi su članovi kardinalskog kolegija postali njegovi prijatelji, redovito ga posjećivali, u njega se ispovijedali. Filip, sirotinjski, ali uvijek čisto odjeven stariji gospodin sijede brade, blistavih očiju i vragolastog smiješka, postao je već tada naslovni lik knjiga iz pera kardinala. Tako je kardinal Valier iz Verone napisao knjigu "Filip ili kršćanska radost", a kardinal Paleotti iz Bologne knjigu "De Bono Senectutis" ("O dobroj starosti"). Filip je uistinu bio primjer istinske radosti i ispunjene starosti. Kardinali Agostino Cusano i Federigo Borromeo posjećivali su ga svakodnevno i uz njega se ispovijedali. S bra-

tićem Karla Boromejskog vezalo ga je blisko prijateljstvo. On je bio taj koji je hrabrio Federiga da prihvati molbu Milaneza i postane im novim nadbiskupom. Federigo je bio plahe prirode, više je volio povučenost i studiranje. Filip je do kraja svog života ostao mudar savjetnik. Federigu zahvaljujemo veliki dio pouzdanih izvješća o Filipovom životu. On je pisao osobne bilješke i još jednom do 1597. u Milanu svoje svjedočanstvo. Od njega potječe dragocjena informacija da je Filip molio na način starih otaca - Cassiana, Climacusa i Rikarda iz St. Viktora - i učio ljude tako moliti. Od Federiga znamo da je Filip imao upravo ćutilna opažanja unutarnjeg stanja nekog čovjeka: doslovno je osjetio smrad grijeha i vidio sjaj svetosti. On je rekao Federigu: "Vizije se događaju, ali najvažnije je znati kako s njima postupati. Moramo posjedovati veliku poniznost, duboku predanost i oslobođenost od vlastitog Ja, kako u vizijama ne bismo izgubili Boga.

Filip je skoro i sâm postao kardinalom. To se dogodilo pod Grgurom XIV., prijašnjim kardinalom Sfondratom i biskupom Cremone. Kad mu je Filip na uobičajen način iskazao počast, taj mu je stavio na glavu svoj kardinalski biret i kratko rekao: "Učinit ćemo Vas kardinalom!" Istodobno je naredio da se izda uobičajeni dekret. Filip mu je nešto prišapnuo, a kasnije češće pitao vragolasto tajnika kad će dekret biti konačno dovršen. Papi je dao poručiti da će ga obavijestiti kad bude spreman preuzeti kardinalsku službu.

Iste godine 1590. dogodilo se pod njegovim prethodnikom, papom Sikstom V.,nešto o čemu je uskoro pričao čitav grad. Kardinal Agostino Cusano želio je Filipa posebno razveseliti. U crkvi na Forumu bile su otkrivene relikvije mučenika Papije i Maura i on ih je dao 11. veljače prenijeti u Chiesa Nuova. Bila je to veoma svečana procesija: jedanaest kardinala i Filip sa čitavom svojom zajednicom iščekivali su relikvije na ulazu crkve. Švicarski gardisti dostojanstveno su stajali u špaliru. A tada se

dogodilo - dogodila se jedna od čuvenih Filipovih "šala": Odjednom je mnoštvo ljudi vidjelo kako je prišao jednom od Švicarskih gardista i počeo mu gladiti bradu ili kako drugi kažu čupkati bradu. Što se događalo i što je puk već počeo slutiti kad je doživio jednu od tipičnih Filipovih šala? Često kad se sretao sa svetošću - svetošću u sakramentu, u molitvi, u relikvijama - , bio je u opasnosti da radi silnog uzbuđenja izgubi kontrolu nad sobom. Tada se tako reći čvrsto hvatao onog najtrivijalnijeg i najsmješnijeg, da ne bi izgubio tlo pod nogama. Na sebi je prakticirao ono što je davao kao savjet za liječenje "vizionara": Na nogama se moraju vratiti na zemlju (MRF 475/20). Bilo je tu najnepojmljivijih događaja. Tako bi se na primjer odjednom pojavio u crkvi noseći ogrtač nemarno prebačen preko reverende, a svoj biret naheren preko jednog uha i prošao mimo tabernakula bez uobičajenog naklona. Ili bi sjedio na ulazu u crkvu i dao si tijekom mise u crkvi šišati kosu, a zatim se još tašto okretao i pitao ljude u crkvi nije li "fino"uređen. Drugi su ga vidjeli u crkvi "Sv. Petra u okovima" kako skakuće i trči naokolo poput dječaka ulićnjaka. A kad je tada čuo komentar: "Gle ludog starca!", bio je sretan kao da mu je nešto uspjelo. Jer upravo je to želio: Nitko nije trebao u njemu gledati sveca ("Santo"), već samo starog smušenjaka. Zbog toga mu je često trebao prosti jezik ulice, lupkao je ljude po ramenu, nazivao ih "magarcima", "zvijerima", upravo onako kako su se neprosvijećeni ophodili među sobom na ulici.

Tu je vrstu javnih poniženja očekivao i tražio od drugih članova zajednice, te onih koji su se u njega ispovijedali. Tako je od Marcella usred vrelog ljeta 1590. tražio da stavi na sebe bundu i takvog ga s nekom nevažnom porukom poslao Baroniu koji je upravo pjevao vespere. Bila je nedjelja i crkva prepuna ljudi. Marcello se stidio, te se neupadljivo šuljao sa strane. Ali Filip ga je pozvao natrag i ponovno poslao i to baš središnjim dijelom crkve, kako bi "pokora" bila prava.

Manni je kratko poslije svog dolaska u zajednicu doživio i sâm Filipovu okrutnu dobrotu. On je u Perugi studirao pravnu znanost i bio središte zabave za tamošnje studente. Svi su pozorno slušali kad je on pričao i ta se sposobnost da briljira pokazala i pri njegovoj prvoj propovijedi u golemoj govorničkoj nadarenosti. Ali kad je sišao s propovjedaonice, rekao mu je Filip neka i ubuduće drži tu istu propovijed. To je bilo sve! Ali tada su ljudi, kad bi se popeo na propovjedaonicu, govorili: "Evo sirotog patra koji zna samo jednu propovijed."

Od Mannija potječe međutim ovakvo mišljenje o Filipovom načinu ponašanja prema drugima: kad je govorio ljudima o njihovim greškama, tada je govorio kao da je i on sâm takav. Kad je nekom pokazivao gdje je pogriješio, kad je opominjao, uvijek je bio dobrostiv i pun razumijevanja. A svoje riječi prilagođavao različitim tipovima ljudi. O njemu se govorilo da može "udariti, a ne povrijediti", dakle reći i nešto grubo, a ipak ne raniti drugoga; da je strog prema svojima, a pritom ipak pun nježnosti.

Kako se dobro možemo uživjeti u osjećaje Nicola Giglia kad je jednog dana došao i rekao: "Ja više nemam časti, otac mi ju je posve oduzeo." A Filip je zapravo volio tog osjećajnog Francuza (Gillesa iz Troyesa) koji je bio samo pet godina mlađi od njega i pomagao mu kao tajnik. Kad je Gigli 1591. umro, rekao je Filip da je ta "duša čista poput ljiljana" (gigli= ljiljani) došla pravo na nebo. Neki su vidjeli kako je u podnevno vrijeme, kad je crkva bila zatvorena i on mislio da je posve sâm, prišao pokojniku, prignuo se k njemu i milovao ga i morao se radosno smiješiti kad ga je pogledao. Sada je postalo očitim koliko ga je volio i radovao se svom odlasku Gospodinu. - Uistinu je bio mističar u komedijaškoj odjeći. Činilo se kao da je morao navući najšareniju komedijašku odjeću da bi sakrio svoju ljubav!

Drugi apostol Rima

Svake godine 26. svibnja, na godišnjicu smrti Filipa Nerija, sabrao se neobičan skup u Rimu, na glavnom ulazu Chiesa Nuova: predstojnik rimske kongregacije primio je malo izaslanstvo gradske uprave Rima, uručio kalež što ga je grad Rim darovao kao zahvalu svom drugom apostolu. Poslije Petra štovao je Rim Filipa Nerija kao svog drugog apostola. - Pokušajmo razjasniti razloge za to štovanje.

Cistellini piše: "Naziv što su ga uskoro nadjenuli Filipu bio je 'reformator Rima'" i citira Bremonda: Filip je bio "jedan od najvećih likova protureformacije, možda čak najveći, budući da vjerojatno nitko drugi nije s tolikim uspjehom radio na tome da promijeni lice Vječnog grada u krajnje očajnoj epohi. Kad je Filip došao iz Firenze u Rim, činila se reforma kurije nemogućom; a kad je on 1595. umro, bila je ona gotova činjenica."

Sâm Filip nema ništa sa zanimljivim rukopisom koji je bio napisan nekoliko godina poslije njegove smrti i nalazi se u vatikanskoj knjižnici. U njemu se Filipu pripisuje genijalni reformatorski plan. Po njemu je on želio reformirati Crkvu počevši od kurije, a kuriju počevši od svećenstva, a svećenstvo počevši od svoje kongregacije.

Njemu je bila međutim posve strana takva vrsta strateškog i dalekosežnog mišljenja. On ne bi nikada svoju kongregaciju shvaćao kao središte istinske reforme crkve, iako je ona začudno postala upravo to. Filip je uz Ignacija uistinu razvio duhovnost koja je postala temeljem crkvene obnove. Pokušajmo istaknuti neke elemente njegovog apostolata, čak i uz opasnost ponavljanja.

Filip je prije svega bio svjedok svog susreta s Kristom. O tome nije mogao šutjeti. U tome je bio sličan Colombiniju: morao je o tome govoriti, morao je davati dalje ljubav koju je osjetio. To pokazuje i način njegove molitve. Molio je posve

osobno, zazivajući Krista na kraju svake rečenice. "Tražim te, ali te ne nalazim; dođi k meni, moj Isuse!" "Nikada te neću voljeti ne budeš li mi pomogao, Isuse moj." "Slomi moje okove želiš me imati, Isuse moj." "Isuse, budi mi Isus." Tako može govoriti samo netko koga je dirnuo u srce poziv za nasljedovanjem i koji daje posve osobni odgovor. Ta žarka ljubav prema Kristu odredila je čitavo njegovo djelovanje.

Filipov je apostolat bio posve kristocentričan. Zbog toga su za njega bili važni sakramenti. U ispovijedi se uvijek iznova događa obraćenje na koje je pozvao Krist. Za Filipa je ona ponajprije susret s Božjom ljubavi. "Ispovjednici trebaju imati što više razumijevanja za one koji dolaze k njima i ne pokazivati strogost... Oni trebaju u te ljude položiti nešto Božje ljubavi. Ona ima bolji učinak nego što ga može postići sâm ispovjednik" (MR 100). Božja ljubav i ljubav prema Kristu bile su za Filipa toliko žive i snažne da je mogao reći: "Kad bih imao desetero ljudi koji su oslobođeni privrženosti stvarima ovog svijeta i koji ne bi željeli ništa drugo osim Krista, tada bi to bilo dovoljno da se osvoji svijet" (MR 49). - "On je često govorio da se moramo posve predati Bogu... I pun ljubavi molio se Bogu: Želio bih od tebe doznati kako je načinjena ta mreža ljubavi koja obuhvaća tolike ljude" (MR 50).

Filip je objasnio kako nije stvar u sredstvima, već u cilju. A naš cilj nije drugo nego voljeti Boga i predati mu se u ljubavi" (usp. MR 12).

Kardinal Newman je u svom glasovitom govoru o Filipovom apostolatu rekao: "Njegov je zadatak bio u srcu kršćanstva. On se nije zvao vjerska propovijed, već unutarnja obnova, a njegovo sredstvo obraćenja nije bilo krštenje, već 'pokora' ; ispovjedaonica je bila sjedište njegova apostolata, a slušanje ispovijedi njegova osobita karizma. Kao što je Franjo Ksaverski krstio tisuće ljudi, tako je Filip tijekom 45 godina bio svakodnevno i gotovo svakoga sata pri djelu obnove, poučavao, bodrio i vodio

grešnike uskim putem spasenja" (Sermon on various occasions 12).

On je znao da je Božja ljubav nazočna u euharistiji, a to je postalo jasnim na osobit način u posljednjim godinama njegova života, o čemu izvješćuju mnogi svjedoci. (O celebraciji njegovih misa potkraj njegova života bit će još posebno govora.)

Oratorij je neplanirano, posve naravno, razvio i osobiti način ispovijedi, kao što je već bilo spomenuto. Oratorij je imao golemi utjecaj na Rim, točnije rečeno na mladež Rima, na elitu umjetnika i učenjaka i na papinski dvor. Baronio opisuje u svojoj povijesti Crkve oratorij i njegove početke (oko 1557. godine) kao povratak apostolskog doba: "Zacijelo se Božjom voljom dogodilo da smo u našim danima mogli u gradu Rimu vidjeti kako se obnavlja ono što je apostol naložio da se treba činiti za dobro Crkve: govoriti o božanskom radi moralnog uzdizanja slušatelja. To se ostvarivalo zaslugom patra Filipa Nerija koji je tome postavio temelj poput vještog arhitekta... Naporima te dvojice" - Filipa i Tarugija - "može se zahvaliti što su se ljudi koji su čeznuli za kršćanskim savršenstvom uputili u oratorij San Girolama, odakle je uostalom kongregacija oratorija izvela svoje ime. U San Girolamu su se održavali vjerski sastanci i to na sljedeći način: poslije vremena molitve čitao je netko od braće duhovnu knjigu, a potom je pater koji je sve vodio, govorio o pročitanom, točnije rečeno tumačio tekst i približio ga srcima slušatelja. Povremeno je zamolio nekog od braće da iznese svoje mišljenje o toj stvari, pri čemu se izlaganje razvilo u dijalog. Sve je to trajalo jedan sat i razveselilo sve nazočne. Tada je netko drugi morao stati na malo povišeno mjesto i bez kićenosti govoriti o životu nekog priznatog sveca i tumačiti ga služeći se pritom Evanđeljem. Poslije njega je slijedio drugi koji je govorio na isti način, ali o drugoj temi. Naposljetku je došao na red treći koji je govorio o povijesti Crkve. Svakom je dano pola sata vremena. Nakon što je sve

prošlo na zadovoljstvo i dobrobit slušatelja, pjevala se neka duhovna pjesma, izmolila još jedna kratka molitva i sve je bilo završeno... Činilo se kao da je opet postao vidljiv stari i lijepi običaj apostolskog doba" (Ann. L. 162).

O djelovanju oratorija u Rimu iznose Filipovi suvremenici svježe dojmove što ih citira Newman: "Među svim onim čudesnim što sam vidio u Rimu, najveća mi je radost bila promatrati mnoge pobožne, duboko duhovne ljude koji su posjećivali oratorij. Među spomenicima starog doba i raskošnim palačama ugledne gospode, izgledalo mi je kao da je svjetlo njihova primjera sjalo mnogo čišće i jasnije" (Newman).

Giovenale Ancina napisao je u pismu svom mlađem bratu Giovanniju Matteu: "Posjećujem oratorij gdje se svakodnevno drže tako lijepi sastanci, gdje se govori o Evanđelju, o vrlinama i prorocima, o crkvenoj povijesti i životu svetaca. Tamo sudjeluju važni ljudi, među njima biskupi i prelati. Na kraju se nudi malo glazbe, da bi se utješio i osvježio duh koji se naprezao tijekom izlaganja. To je divna vježba koja tješi i duhovno uzdiže. Te sastanke vode uzorni duhovnici, a njihov je pretpostavljeni otac Filip, šezdestogodišnjak dostojan štovanja, orakul kako se kaže, ne samo u Rimu, već i daleko izvan Italije, pa i Francuske i Španjolske, tako da mnogi dolaze po njegov savjet. On je kao drugi Ruysbroek, Toma Kempenski ili Tauler (Giovenale Ancina u Marciano I 1, cap. 8).

Jedan od najvažnijih elemenata u Filipovom apostolskom djelovanju je apsolutna okrenutost Svetom pismu. Čitanje Svetog pisma i slušanje Božje riječi igraju glavnu ulogu u vježbama oratorija. Budući da se to događa s voljom i željom da se iz tog nauči put Kristova nasljedovanja, postoji pouzdanje da u tim trenucima pomaže Sveti Duh.

Ta je okrenutost Pismu upravo providencijalna, jer je reformacija u isto doba na Sjeveru Europe nastojala reformirati Kristovu Crkvu počevši od potpunog okretanja Svetom pismu.

Za Filipa je knjiga, prije svega Sveto pismo, bila oruđe Svetog Duha (PB 203). A to je toliko pripadalo biću oratorija da je Talpa u vrijeme kad su vježbe oratorija, poslije osnivanja zajednice u Napulju, izgubile mnogo od svoje snage i svježine, ipak mogao reći: "Svrha oratorija sastoji se uglavnom u svakodnevnom bavljenju Božjom riječju koja se tumači na jednostavan (obiteljski) način. Otac je ovako zamislio institut: on je osim navješćivanja Božje riječi uveo i često primanje sakramenata i druge duhovne vježbe, ali to nije sprečavalo da glavna i toj zajednci svojstvena vježba, po kojoj se razlikujemo od drugih instituta, bude Božja riječ i to ne samo tumačena jednostavno i razumljivo, već i na topao i obiteljski način" (PB 322). A Tarugi kaže slično: "Namisao našeg utemeljitelja bila je da njegov institut mora imati posebnu osobinu da svaki radni dan navješćuje Božju riječ kao svake nedjelje." Ono što je na Sjeveru nastalo uz kritiku i prosvjed, to je Filip gotovo neprimjetno i na svoj ljubazno dopadljiv način započeo usred Rima: jednostavno i svakom razumljivo naviještanje Evanđelja.

Koliko je to okretanje Svetom pismu, Evanđelju, bilo shvaćeno i prihvaćeno, za to postoje upravo dirljivi primjeri. Jednoga dana 1583. godine vodili su na pogubljenje heretika, prijašnjeg dominikanca imenom Paleologus. Trebao je biti spaljen na Campo dei Fiori, odmah kraj San Girolama. Filip je vidio tu tužnu povorku i pohitao - kako kaže Gallonio - za osuđenikom, zagrlio ga i postigao da ga odvežu. Uspio je postići i da mu ukinu presudu. Svjedoci su izvijestili da je osuđenik glasno uzviknuo: "Gdje je čovjek koji mi je govorio jednostavnošću Evanđelja?" (T 230). Filip je rekao svom pratiocu do zatvora: "Tu se oholu vrstu ljudi ne može pridobiti dubokoumnim rukopisima, već jednostavnim stvarima i životom svetaca." Paleologusu je dao knjigu o Colombiniju i Jacoponeu da Todiju. Na sjeveru su se reformatori s pravom pobunili protiv veoma profinjene skolastike u teologiji. Filip je u Rimu govorio jedno-

stavnom izravnošću Evanđelja i jednostavno primao heretike u svoje naručje.

Čini se da je Evanđelje odnosno Sveto pismo bilo za Filipa i most k Židovima. Ne ulazeći u pojedinosti različitih religija, može se općenito reći: Filip nije argumentirao, već ih je molio da se "mole Bogu Abrahamovu i Izakovu" i spominjao kako bi i sâm postao Židov kad bi njihov zakon spoznao kao bolji. Tu nije bilo nikakvog spora oko prave vjere. I njima su Filipovo štovanje savjesti i slobode drugih, te njegova prijateljska ljubav pomogli da nađu put k obraćenju.

Ta Filipova osobitost koja ga je učinila apostolom Rima, naročito je jasna ako se usporedi s njegovim velikim zemljakom Savonarolom. Tu je paralelu povukao već Capecelatro, a kardinal Newman ju je vjerojatno prihvatio od njega. Obojica su se Firentinaca borila protiv bezboštva svoga doba, obojica su željeli vratiti ljude sakramentima, ali kako je različit bio njihov način da to ostvare! Savonarolino je djelovanje bilo šaroliko, gotovo dramatsko, posvuda upadalo u oči. U Filipa je izgledalo kao da čini manje, katkad čak ništa, sa svakim se ophodio ljubazno i prijateljski. "Dok u njegovoj krotkosti postaje uvijek vidljivom nježna i poticajna ljubav Isusa Spasitelja, Savonarola je bio naprotiv strašan poput proroka Starog zavjeta, uvijek se prije svega pozivao na Ezekiela, pokušavao oponašati Amosa. Čini se kao da je on u svojoj propovijedi opet oživio krut i strašan duh Starog zakona" (C 314). Dok je Savonarola žustro govorio o porocima vremena i potrebi reforme, Filip nije o tome nikada govorio, jer je vjerovao da će ljubav koju je usađivao u srca ljudi, pobijediti poganstvo. I kako je različita bila reakcija kad su osjetili pesnicu autoriteta, kad su sami bili progonjeni. "Iako je i Filip svim srcem priželjkivao reformu, ... nikada nije zaboravljao poslušnost prema autoritetu crkve i njegovo štovanje i poslušnost bez kojih bi svaki pokušaj reforme Crkve samo još povećao i pogoršao zlo" (C 314). A kako je bilo kad je

Filipu bio preko noći zabranjen rad baš kad se nalazio na vrhuncu? Njegov odgovor nije bio ništa drugo nego mirno prihvaćanje osude: "Ja sam sin poslušnosti." A zatim obraćanje Kristu na križu: "Gospodine, ti znaš što ja činim ..." Newman kaže: "Savonarolina je sila mnoge obratila, ali još više prestrašila; nenadani su udarci pogađali i njega i njegove obraćenike. Neki su od njih, među njima umjetnici, bili ubijeni, drugi spaljeni, neki kojima se smučio život, te su pali u očajanje, odustali su od započetog .... Filipova je ljubav bila tako nježna i topla prema svakom da je do duboke starosti osjećao potrebu da trpi za grijehe drugih." Zbog toga je preuzeo stroge pokore, osjećao se i sâm kriv skupa s njima i oplakivao njihove grijehe kao vlastite. "Ne čitam da je Savonarola slično osjećao prema Aleksandru VI. koga je tako žestoko optuživao!" ("The Mission of St. Philip Neri").

Filipa nisu učinili apostolom Rima ni njegovo odrješito kuđenje nepovoljnih prilika, ni nemilosrdna kritika grešaka i slabosti drugih, ponajprije moćnih i bogatih, već prije njegova posveta siromašnima, progonjenima, obespravljenima. "Milosrđe" - to je bio osnovni element Filipova dušobrižništva. Nije li on često govorio: "Milosrđe prema slabima čuva i nas same od propasti" (MRF 449/26)? Milosrđe - ono se nije odnosilo samo na grešnike koji su zabludjeli ili bili zavedeni, već ga je njegovo milosrđe tjeralo da pomaže onima koji su tijelom i dušom zapali u nevolju. Njegova neprekidna i požrtvovna skrb za siromašne trajala je do kraja njegovog života, isto tako i njegova pomoć bolesnima i umirućima.

On se međutim posvetio i "hereticima", osuđenicima i obespravljenima takvom unutarnjom slobodom koja se tada teško mogla naći. (O njegovu zauzimanju za Cigane i za heretika Paleologusa bilo je već govora.) U Rimu je 1583. godine zavladalo veliko uzbuđenje kad je bio uhićen Bargello, šef policije, iz obitelji Orsini, jedne od najmoćnijih obitelji grada, a za njega se

nitko nije usudio zauzeti. Filip se međutim odvažio na to, posjećivao ga u zatvoru i bio uz njega pri njegovu pogubljenju. On je javno pristao uz njega, ne brinući se pritom za svoju vlastitu sigurnost, za svoj vlastiti ugled.

Pitamo li o metodi njegova apostolata, metodi kojom se služio pri reformi svojih suvremenika, tada ostajemo zbunjeni. Pater Mattews koji je i sâm dočekao starost u oratoriju u Londonu, piše: "Uistinu se čini kao da se Filipova metoda sastojala samo u tome da nije imao gotovu metodu. Radio je iz dana u dan i iz sata u sat onako kako mu je govorila njegova nježna ljubav. Tako je s nekim postupao na jedan način a s drugim posve drukčije, ovisno o unutarnjem djelovanju Svetog Duha. On se bez prestanka u poniznosti odanosti trudio da ga uvijek vodi Sveti Duh. Katkad je pridobivao srca ljudi svojom osobnom privlačnošću, ali često i snagom svojih nadnaravnih darova. Molio je, drhtao, plakao; čitao je šaljive knjige i padao u ekstazu; prema mladićima je znao biti nježan, ali ih i ošamariti ako je to smatrao potrebnim; pripovijedao je vesele priče, ali i nabrajao ljudima sve njihove grijehe još prije nego što su se ispovjedili. Za njega nije nikada nitko znao što će učiniti; ali bilo je malo ljudi koji su mogli odoljeti neobičnom spoju njegove ljubaznosti i moći njegove molitve" (Mtt 59).

Metoda? Pitamo li se zašto je Filip upravo tako postupao, naći ćemo uvijek kao krajnji razlog iskustvo njegova susreta s Bogom, njegovu spoznaju Božje ljubavi. O tome nije mogao šutjeti, morao je govoriti. Njegov se apostolat sastojao u tome da je zarazno djelovao na druge. To nas nehotice podsjeća na Isusove riječi: "Došao sam da bacim oganj na zemlju, pa kako bih želio da se već zapalio!" (Lk 12, 49). "Filip je bio uvjeren da srce, Božja ljubav i susretljivost najviše pridonose obraćenju i unutarnjem rastu duša" (C 180). Ili kako kaže Gallonio: "Riječju je Božjom zapalio ljubav prema Kristu i rasplamsao želju za molitvom, za sakramentima i djelima učinkovite ljubavi" (G 64).

Filipovu osobitost opisuju biografi uvijek ovim riječima: "Affabilita", netko tko prima ljude ljubazno i srdačno; "dolcezza", u pravom značenju "slatkoća" šećera i meda, a u tom se slučaju misli susretljiv način ponašanja, ono ugodno, drago i dobrohotno u nekog čovjeka. Filip je tim osobinama dao svojim suvremenicima osjećaj da je jedan od njih. S njim se moglo o svemu razgovarati. Uvijek je bio tu za sve. "Nije činio tužno lice, nije se držao kao da želi misionirati ..., bio je vedrog raspoloženja, pristupačan, prostodušan .... Ostavljao je dojam da je uistinu jedan od njih. U pravom je trenutku izbacio svoju mrežu, govorio o ovom i onom, govorio kako se jednom mora početi činiti dobro ... (L 93). Plakao je s ljudima i smijao se s njima. U svojoj je senzibilnosti proživljavao tugu i radost još mnogo dublje od njih. Bio je jednostavno čovjek - i zbog toga toliko blizak običnim ljudima svog doba i ljudima svih vremena.

Kardinal Newman kaže: "Za njega nije ništa bilo previsoko; ništa mu nije bilo prenisko." Ta je čovječnost bila po svoj prilici ono što se Goethea toliko duboko dojmilo. Ono što piše o tome u svom "Talijanskom putovanju" pokazuje da nije pravilno spoznao korijen događaja vezanih uz Filipovo djelovanje; nije spoznao da je korijen bio u nadnaravnom. Tim više je bio oduševljen izvanjskim Filipovim likom.[6]

Filipova čovječnost postaje osobito vidljivom u njegovu "common sense (PB govori o "sense pratique" na izvornom francuskom). Ponnelle - Bordet koristi taj pojam kad želi prikazati njegovo djelovanje u Rimu. Filip je bio upravo suprotnost teoretičaru. On nije zapravo organizirao, već je improvizirao. Trenutačno je reagirao na neko nadahnuće, neku dosjetku, neku situaciju. Zbog toga je i uspijevala većina njegovih

---

"Kažimo da je bio nadasve poseban čovjek koji je u svakoga nastojao svladati prirođenu bahatost, te odricanjem, poniznošću i dobročinstvom prikriti sjaj svog bića. Sebe je stalno prikazivao pred svijetom kao luckastog komedijaša, a zapravo se svim svojim srcem posvetio Bogu i božanskim stvarima i u tom duhu odgajao svoje učenike"
(Goethe:Italienische Reise |Reclam: 111/3 ; 127/371|)

pothvata. Pri vježbama oratorija odbijao je raspravljanje o teoretskim problemima. Umjesto toga davao je prednost konkretnom: povijesti Crkve, životu svetaca i primjerima iz života.

O njegovoj blizini životu i praktičnom iskustvu svjedoče mnoge njegove riječi i maksime. One dokazuju njegovo znanje o čovjeku i njegovu životnu mudrost. Tako je rekao: "Ne mora se sve željeti učiniti u jednom danu i ne postaje se svecem u četiri dana, već korak po korak" (MR 14). Ili: "Lakše je voditi putem Duha radosne nego tužne ljude" (MR 33). "Želiš li da te slušaju, nemoj mnogo zapovijedati" (MR 21). Odavno se spoznalo da mnoga od njegovih izlječenja više počivaju na njegovu zdravom razumu nego na čudotvornim sredstvima. On je na primjer odmah vidio da je u nekog bolesnika nedostajala redovita prehrana, a u drugog jednostavno svježi zrak. I znao je koliko je pomagala već riječ ohrabrenja, malo optimizma i jasni pogled u budućnost. Jednom je nekoj navodno bolesnoj ženi rekao da je treba udati, a drugoj da joj treba batina!

O Filipovoj čovječnosti, njegovu zdravom ljudskom razumu rekao je odlično Newman - i to još prije svog obraćenja: "Ako je ikad postojao svetac koji nije volio obmanu, tada je to svakako bio sveti Filip." Pater Faber piše u posmrtnom hvalospjevu Filipu: "Njegov je život bio napola na nebu, napola na zemlji: čudesno mješovita slika zemaljskih muka i nebeske radosti." - Svjetlo nadnaravnog usred Rima - to je bio Filipov apostolat.

Duhovnost Filipa Nerija i oratorija

Teško je reći nešto sažeto o Filipovoj duhovnosti. On nije razvio nikakav sustav - sve sustavno i analitično bilo mu je strano - i jedva da je za sobom ostavio nešto pisano. Pred smrt je dao spaliti svoje rukopise, tako da nam nije ostalo sačuvano ništa osim tridesetak pisama i nekoliko pjesama. Utoliko je dragocjenija zbirka njegovih misaonih izreka koja je bila često tiskana pod naslovom "Massime e Ricordi", ali ponajprije njegove kratke molitve što ih je zabilježio Francesco Zazzara. On kaže o njima: "Molitve koje sam naučio od blaženog Filipa Nerija, svog duhovnog oca ... On mi je često preporučao da ovu ili onu kratku molitvu kazujem u obliku krunice koju je sâm neizmjerno štovao" (PB 596).

Tom zbirkom molitava završava Ponnelle -Bordet svoju veliku knjigu o Filipu Neriju. Pri prvom pogledu na te molitvene pozive, kako se oni trebaju zapravo nazivati, ne primjećuje se ništa osobito novo. Može se reći da je Filip poznate molitve poput Zdravomarije tako reći zgusnuo i reducirao na jezgru. Ona glasi dakle u njega ovako: "Djevice Marijo, Majko Božja, moli Isusa za mene". Tako je "izumio" i krunicu sa 63 zova. To je poput zgušćivanja na ono bitno, čak štoviše na imena-Isusovo ime: "Isuse, budi mi Isus" i Marijino ime. Ali on je te molitve tako reći "kušao", to znači uzimao u sebe riječ po riječ. To podsjeća na formulacije koje nalazimo u otaca pustinjaka i redovnika. Tako Makrius spominje riječ "ruminari", to znači preživakati, probaviti.

Takav je način moljenja dao Filipovoj duhovnosti ne samo toplinu i nježnost osjećaja, već i nešto dječje. Njegov biograf kaže da je Filip molio naglas, što je preporučao i svojim sljedbenicima. Njegovo je moljenje bilo tako puno osjećaja da srce jednostavno nije moglo dalje, tako da se on ograničio na neko-

liko riječi koje je uvijek iznova ponavljao, pri čemu je jačao unutarnji žar. Riječi su služile samo tome da ublaže duboko uzbuđenje njegova srca, zbog čega je drhtao čitavim tijelom" (PB 595).

Na prvi pogled upada u oči samo opetovanje istoga. Tek se pri točnijem gledanju opaža neoslobođenost od jednog potresnog iskustva, neprestano vraćanje i uranjanje u to iskustvo i potreba da se stalno ponavlja duboka ljubav. Ta nas prividna jednostranost podsjeća na Kierkegaardove riječi: "Čistoća srca znači: željeti jedno, jedno."

Središnja je točka Filipove duhovnosti onaj doživljaj na Duhove. Kao što se Pascalovo iskustvo božanske vatre mora gledati kao presudni obrat u njegovom životu, tako je Filipov doživljaj na Duhove temeljno iskustvo njegovog života. Poslije Pascalove smrti nađen je u podstavi njegovog kaputa list pergamenta sa zapisom o njegovoj spoznaji Boga "u godini milosti 1654." Tamo je bila velikim slovima napisana riječ "vatra" i naveden citat iz Svetoga Pisma Izl 3,6. Peter Dörfler kaže s pravom o Filipovu doživljaju na Duhove: "Otada je u sebi nosio gorući grm ... U Rimu je od Filipova poziva gorjela sveta vatra koja je osvjetljavala tmine, svjetlo Svetog Duha zapaljeno u srcu čovjeka koji ga je brižljivo čuvao i nosio svim ulicama i svetištima, ponajprije prijemljivoj mladeži, običnom puku" (D 52).

Da se tu uistinu radi o nečem iskustvenom, o duhovnom životu, a ne o duhovnom nauku, o tome svjedoči čitav Filipov život. Podsjetimo samo na njegove susrete s bolesnima koje bi privio na grudi i oni bi tim tjelesnim dodirom ozdravili. Postoje mnogi primjeri duševnih bolesnika i ljudi mučenih kušnjama koje je on privio na svoje grudi i izliječio unutarnjom vatrom svog srca. Njegovo je iskustvo zarazno i djeluje dalje: tko je doživio Filipa pri molitvi i euharistijskom slavlju, taj zna mnogo više i njegovo je znanje mnogo dublje od onog što daje teorija.

Filip je sâm tumačio svoj doživljaj na Duhove kao iskustvo o Božjoj ljubavi. Katkad ga se moglo čuti kako kaže: "Vulneratio caritatis sum" - ljubav me teško ranila. Ranjenost i obilježenost ljubavlju gledao je i kao svoju pravu bolest koja se krila iza njegovih tjelesnih bolesti. Koliko je snažno Filipova najbliža okolina doživljavala njegovu "ranjenost", pokazuje Tarugijevo izvješće pri postupku za Filipovu kanonizaciju: "Srce mu vrije, iz njega bukti vatra takvom snagom da su mu mjesta u grlu kao opečena" (pismo, 29.siječnja 1586.: PB 129). A katkad je Filip pričao o redovniku Antoniju koji je živio u Ara Coeliju, imao je sve potrebno za život, ali je uvijek govorio: "Amore langueo" ("ljubav me izjeda") (MR 12). Teško je bolovao od te tajanstvene bolesti - od rana koje mu je nanijela Božja ljubav.

"Ljubav" je bila riječ vodilja za Filipovu duhovnost. Otkako je spoznao Kristovu ljubav koja je osobito vidljiva u njegovim mukama, ona je doživotno ostala u njegovu srcu i vodila ga. Slika raspetog Krista u predavaoni odvraćala ga je od svega drugog. Kad bi s mladima otišao radi svirke u San Onofrio, brzo bi se povukao, izvadio iz džepa malu knjižicu s izvješćem o Kristovim mukama i posve se zadubio u svoje razmatranje. Nekoliko kratkih molitava koje su mu bile osobito dragocjene dao je i uglazbiti, tako na primjer stih: "Za tebe umro sam iz čiste ljubavi / A ti me grijesima svojim ubijaš" (PB 595).

Filip bi, po Galloniovu izvješću, primaknuo navečer raspelo k svom krevetu, kako bi mogao pri blagom svjetlu moliti. Što se očitovalo takvim postupkom, pokazuje pismo što ga je napisao svojoj nećakinji: "Predajmo se potpuno njegovoj božanskoj ljubavi i posve uđimo u njegove rane, onaj živi izvor mudrosti Boga koji je postao čovjekom. Predajmo se toliko da sami sebe izbrišemo i više nikad ne nađemo put van."

Ljubav prema Bogu i raspetom Gospodinu razlog je što je Filip prije svega osjećao sklonost prema blaženom Colombiniju i uvijek iznova čitao njegov životopis. Nije ni čudo, jer se o

Colombiniju zna sljedeće: "Božanska je ljubav toliko rasplamtjela njegovo srce da je svoju reverendu nosio rastvorenu na grudima .... I govorio je o Božjim stvarima s tolikim žarom da se činilo kako će mu iskočiti srce iz grudi. Njegova je ljubav prema Bogu bila toliko žarka da je umalo umro od ljubavi, kao blaženi Jacopone da Todi" (Belcari 169). I Colombini je morao dalje davati ljubav koju je osjetio: "Da bi probudio ljubav u srcima, odlučio je bez prestanka govoriti o Kristovoj i o svojoj ljubavi, svim stvorovima pokazivati svoju naklonost i darovati im mnogo ljubavi i radosti, a sebi nametnuti veliku pokoru" (Feo Belcari 58).

Iskustvo Božje ljubavi budi i zahtijeva našu predanost njoj. Filip je često ponavljao: "Nužno je predati se Bogu. Tko želi nešto drugo osim Krista, taj ne zna što želi" (MR 44). U toj posve naravnoj predanosti Gospodinu postaje vidljivom kristocentričnost njegove duhovnosti: "Tko želi nešto drugo nego Krista, taj ne zna što želi; tko traži nešto drugo nego Krista, taj ne zna što traži; tko radi, a ne djeluje za Krista, taj ne zna što čini."

Božja ljubav koja se doživjela - u susretu s Filipom, u životu svetaca, ali ponajprije u sakramentima, a osobito u odrješenju od grijeha u sakramentu pokore - to je iskustvo koje stoji tako reći na početku duhovnog života. Ono nije krunidba tek poslije mučnog asketskog uspona u visine duhovnog života. Tu se susrećemo s važnim načelom Filipove duhovnosti: on vjeruje u pozitivno, u milost. Što se time misli pokazuje se u njegovom postupanju s nekim lošim običajima njegova doba. Tako on ne kritizira i ne odbija ludu modu, ni pretjerano bogatstvo. Ne zabranjuje preobilne izrode tadašnje kulture. On vjeruje u Božju ljubav koja postaje sama od sebe učinkovitom u ljudima, kao vatra ili sjeme - u početku neprimjetno i skrovito, ali već i u zametku. Tarugi je to sâm doživio i opisao već poslije prvih ispovijedi u Filipa: "Od tog sam trenutka osjećao kako u mom srcu

gori golema vatra. Moji je grijesi nisu mogli ugasiti. Oni su me mučili toliko dugo dok se nisam posve predao u njezine ruke" (P. P. III. 377). A Filip je savjetovao ispovjednicima i vodičima duša: "Samo se dobrotom mora pokušati malo pomalo usaditi ljudima nešto od duha ljubavi prema Bogu, tada će ta ljubav sama učiniti ono što je nakanio ispovjednik" (MR 100).

On preporučuje svojoj braći, iz vlastitog iskustva, da se prema grešnicima ophode s ljubavlju. "Uvijek ih nastojte pridobiti ljubaznošću i ljubavlju prema Kristu, imajte što više razumijevanja za njihove slabosti, osobito se trudite zbližiti ih s Bogom i njegovom ljubavlju koja jedina može učiniti uistinu velike stvari" (B II 75). Ljudi su u Filipa osjetili taj pogled ljubavi. Jedan biograf kaže: "Filip je, kao i inače sveci, vidio u grešnika više nesreću nego pogrešku" (C I 148).

Tko pusti da ga uhvati i vodi Božja ljubav, taj može i usred svijeta voditi duhovni život. Filipova duhovnost pokazuje kako svaki kršćanin može usred svijeta voditi život Kristovog nasljedovanja. To su osvježavajuće novo primjetili već Filipovi suvremenici. Već je 1570. godine netko napisao Filipu da je osnovao školu "duhovnih svjetovnih ljudi" (PB 189). U Filipa su se međusobno prožimali duh i svijet; po njemu se moglo vidjeti da se u svijetu može biti dobar Isusov učenik. (Pokazalo se, kao uvijek, da je njegova duhovnost viša praksa nego nauk, primjer koji bi se trebao nasljedovati).

Ako je netko želio voditi duhovni život, pokušao je pri svećenicima i redovnicima naučiti put savršenstva. To je najčešće počinjalo askezom; takav je čovjek nametnuo sebi tjelesno umrtvljenje, pa se odricao jela i spavanja, nosio otrcanu odjeću... K tome su slijedile povremene samomučiteljske vježbe, na primjer spavanje na golom podu, jedenje ogavnih jela i drugo. Sveti Franjo Saleški izvješćuje da je i on pokušavao na sebi primjeniti taj recept, dok nije upoznao Filipov put. Filip nije mnogo držao do tih pravila. Mladim je novacima Minerve rekao

pri jednom izletu: "Samo jedite! Kad vidim kako vam ide u tek, već se sâm od toga debljam." On nije držao ništa do tužnih lica, već je nasmijavao ljude na ulicama i u kućama. "Vesele je ljude", rekao je, "lakše voditi putem duhovnog života nego one tužne" (MRF 452/22). O modi je mislio isto što i o novcu: nije problem imati novaca i biti moderno odjeven, već je problem biti ovisan o novcu i modi.

Ne mora se napustiti svijet da bi se mogao voditi duhovni život. "Ljudi koji žive u svijetu moraju se truditi da postanu svetima u svojim vlastitim kućama. Jer ništa nije zapreka ako se želi služiti Bogu" (MRF 441/20). I askeza se događa u svagdašnjici." S Kristom nas ne zbližava traganje za nekim posebnim vježbama pokore, već prihvaćanje i trpljenje svakodnevnih nevolja i muka, prije svega u bolesti. "Kušnje što ih strpljivo podnosimo iz ljubavi prema Bogu, čine se iz početka gorkima, ali postaju slatkima kad se naviknemo na njihov okus" (MRF 477/12). Filip kaže: "Krista moramo tražiti tamo gdje on nije, to znači u križu i kušnjama, gdje on sada uistinu nije, ali naći ćemo ga u njegovoj krasoti budemo li tražili na tom putu" (MRF 480/30). Taj put nasljedovanja prolazi svijetom naše svagdašnjice i gotovo je uvijek posve neupadljiv. "Čak i usred mnoštva ljudi možemo biti na putu k savršenosti" (MRF 471/22). Filip je dobro znao što govori: kad ga je jednom žena španjolskog poslanika upitala kad je napustio svijet, njegov odgovor je glasio: "Ne bih rekao da sam ga ikad napustio!" (C I 498). Upravo je to ono novo: dok se prije intezivni duhovni život smatrao mogućim samo za mali broj povlaštenih, Filip je postigao da je duhovni život postao "tako obiteljskim i kućnim", da je bio moguć i poželjan za svaki stalež, za svakog čovjeka.[7]

---

[7] Feber odlično kaže: "Strogost prema samom sebi koju je on (Filip) preporučao, odgovarala bi upravo za naše moderno doba: odreći se svoje udobnosti i ustaljenih loših običaja ... On je unio novi element u duhovni život - heroizam common sensea, zdravog ljudskog razuma" (Spirit and Genius of St. Philip Neri, 59).

Dakle, svaki čovjek, bez obzira na društveni položaj, bio on crkveni ili svjetovni dostojanstvenik, dvoranin ili otac obitelji, prosvijećen ili neprosvijećen, plemić ili običan čovjek, trgovac ili obrtnik, uistinu svaki čovjek je bio sposoban voditi duhovni život" (Talpa u Cistellini 1508).

Filip je u svom poznavanju čovjeka stekao iskustvo u tome koliko se može biti ovisan o vježbama askeze. On je imao za to dobro ljekovito sredstvo. Kad ga je Alberto, jedan od njegovih duhovnih sinova, opsjedao željom da učini nešto više za svoj duhovni život i tražio ga da mu dopusti nositi pokajničku košulju od grube, tvrde tkanine, on je naposljetku pristao i dopustio mu da nosi pokajničku košulju - , ali izvana, to znači preko svoje uobičajene odjeće.

Time dolazimo do veoma važne točke Filipove duhovnosti: poniznosti. Ona je dopuna ljubavi: odgovor vlastite ljubavi na doživljaj Božje ljubavi. U sonetu iz 1581. godine koji je preostao kad je Filip pred smrt spalio svoje zapise, piše svojim rukopisom: "Uvijek živjeti u Bogu i u njemu ubiti sebe". Jedino je Bog važan, Bog je sve, ja sam posve nevažan. - To postaje jasnim na dirljiv način u njegovim riječima tijekom posljednje bolesti. Kad ga je kardinal Federigo Boromeo pričestio i molio "Domine, non sum dignus", javio se Filip: "Nikad nisam učinio ništa dobra, ništa, baš ništa. Nikad, nikad nisam bio dostojan štovanja." A nekom je posjetitelju rekao: "Ako ozdravim, promijenit ću svoj život" (BM 188). Do kraja je govorio o svojoj predanosti Bogu, svom oslobađanju od vlastitog Ja.

Poniznost je shvaćao ovako: posve se osloboditi vlastitog Ja, posve se predati Bogu. "Moramo se posve i čitavi predati Bogu" i "Bog posve prisvoji onoga koji mu posve pokloni sebe" (MRF 483/22, 23). "Sveti Božji Duh stanuje samo u srcima koja su čista i jednostavna" (MRF 483/22, 23). Poniznost je put k toj čistoći i jednostavnosti srca. Ona nije dakle sama sebi svrha, već želi pobijediti sebičnost, uvijek iznova razbijati ljudsku

sebičnost, kako bi čovjek mogao postati oruđem Božje ljubavi, Svetog Duha. Filip se neumorno borio protiv grijeha oholosti te protiv sebičnosti i gramzljivosti. Svaka vrsta nametljive želje da se po svaku cijenu bude bolji od drugih, bila mu je mrska. Upravo je u tome dirnuo međutim u živac renesansne kulture koja se uzoholila zbog svojih postignuća.

Postoje nebrojene anegdote o tome koliko je za Filipa bila važna poniznost u njegovu životu i u životu njegovih sljedbenika. Budući da je većina njih veoma neobična, mnogi ne shvaćaju pravi karakter tih priča. One pokazuju da je Filip svom snagom nastojao osloboditi ljudsko srce za ono jedino važno, bolje rečeno: za jednog koji je jedini važan. Da bi postigao taj cilj, znao je biti nepopustljiv prema sebi i drugima, toliko da je Gallonio jednom skoro otišao, a Baronio isto tako već razmišljao o rastanku s oratorijem.

Kao načelo Filipova duhovnog nauka poznate su ove njegove riječi: "Svetost nekog čovjeka nalazi se u širini triju prstiju: radi se o tome da moramo umrtviti svoj 'Razionale' (= razum)", pri čemu bi Filip stavio tri prsta svoje ruke na čelo. Riječju 'Razionale' ne misli se ljudska moć spoznaje, svjetlo razuma. Njome se misli oholost mišljenja, samodopadljivost i sebičnost. "Kad je on to rekao, imao je na umu one koji moraju stalno raspravljati, koji su tvrdokorni, bilo da to dolazi od volje ili razuma, pri čemu mu je razum zadavao više briga" (PB 584). Tu se susreo s vjerojatno najvećim zlom svog doba. To je bila oholost i umišljenost ljudi renesanse. Njegov život pokazuje da mu je bila strana i mrska hladna inteligencija koja poznaje samo kritiku i nepopustljivo se drži svoga mišljenja. To pokazuje osobito slučaj Camilla Severinija koga je Filip isključio iz kongregacije i čak se predao Svetom oficiju. Bordini ga je nazvao "mozgom od leda", umom koji misli bez ljubavi, učenošću koja ne ostavlja prostora duhu" (PB 305).

"Prije svega", ponavljao je uvijek iznova Filip, "prije svega moramo biti ponizni". Tim upozorenjem počinje zbirka "maksima" (isto tako i zapisi njegova učenika Consolinija: "Carità, Humiltà", "Ljubav, poniznost"). A to što je govorio, nepopustljivo je provodio na sebi i onima koji su željeli da ih on vodi i pritom je pokazao nevjerojatnu duhovitost, dosjetljivost i bogatstvo dobrih ideja. "Osobito se uspješno znao ophoditi sa samoljubljem", kaže Ponelle - Bordet. "Budno je pazio na svaki mogući znak vlastite taštine, a njegov je veliki cilj bila krajnja poniznost pred Bogom i ljudima" (D 76). Uvijek je iznova citirao riječi što su se tada pripisivale Bernardu iz Clairvauxa: "Spernere mundum - spernere nullum, spernere seipsum - spernere sperni" ("Prezirati svijet - nikoga ne prezirati, sebe prezirati - prezirati prijezir"). Njegovi biografi mnogo pišu o tome kako je to Filip doslovno shvatio, kako je izazivao porugu i prijezir. Tako je bio viđen kako je hodao ulicama držeći u ruci metlu od brnistra bez drška, svakih se nekoliko koraka zaustavio i pomirisao metlu čineći pritom zadovoljno lice kao da nosi najljepšu kitu cvijeća. Ili je dostojanstvenog izraza lica hodao ulicama noseći na glavi jastučić poput turbana ili je na sebe objesio lisičje repove koje je potom dao jednom od svojih učenika da usred ljeta ne zebe.

Ljudi su se smijali, ne samo dječaci skitnice, ali oni su znali da su ti teško razumljivi postupci zapravo trebali samo nešto prikriti - sjaj Božje ljubavi koja je uvijek iznova zablistala u njegovu životu. Znalo se što je on morao svladavati prije nego što je pošao k oltaru. Kad se drugi moraju sabirati, on se morao zabaviti drugim stvarima, pa se tako na primjer u sakristiji igrao s pticama ili je vrtio oko prsta svoje ključeve, čitao svog omiljenog Arlotta, tresao se od smijeha, a zatim brzo čitao vjerske tekstove, samo da ne bi zastao i izgubio se. Jer čim je počeo razmišljati, dogodilo se. Odjednom je bio u ekstazi, istrgnut iz prostora i vremena. Jednom ga je neki od njegovih sljedbenika

zatekao u njegovoj sobici pri oblačenju, još ispružene ruke, posve ukočenog i samo još tjelesno nazočnog.

Kad je tražio poniznost za sebe i svoje, vjerojatno mu je krajnji cilj bila jednostavnost posve siromašnih i jednostavnost djeteta. To pokazuje izmišljena priča koju je ispričao svom prijatelju Angelu Vettoriju: "Angelo, što bi ti rekao kad bi jednog dana vidio kako me krvnik išibao, a vi i čitav puk biste se rugali: 'To je taj Filipčić! Baš nam je taj vrijedio! '" Zatim je zajecao i rekao da bi želio dotjerati tako daleko. - Jednostavnost djeteta koje se ne mora pognuti u poniznosti, već je prihvatilo svoju majušnost, našao je Filip ponajprije u liku brata Feliksa iz Cantalicea koji nije znao čitati ni pisati, a neumorno je i odano vjerski djelovao za svoj kapucinski red, otuda mu i ime "brat Deogratias". Filip ga je osobito volio, jer je bez razmišljanja i naprezanja imao siromaštvo i jednostavnost za kojima je on tragao.

Jednostavnost kao posuda za ljubav koja se poklanja svima, pa i životinjama, to upućuje na Filipovu srodnost s velikim svecem Srednjeg vijeka, Franjom Asiškim. Mala priča koju je Filip ispričao svom prijatelju Angelu podsjeća na priču s bratom Leom koja je začudno nazvana "obranom posve savršene radosti". To je kao da je Filip želio da se o njemu govori ono što je Dante rekao o Franji: "Pogled na njega izazivao je divan prijezir" (PAR. XI. 20), a Filip je vjerojatno znao iz legende onu rečenicu o sirotom bratu Franji: "Mnogi su ga ismijavali, jer su ga smatrali ludom". "Filip je uvijek objašnjavao svojim učenicima odnosno sljedbenicima da moraju postati malima, kako bio On, Gospodin, postao velikim u njihovu životu. To je činio na svoj način - riječima: "Uvijek se ponižavajte i ponižavajte se u svojim očima i u očima drugih, kako biste mogli postati velikima u Božjim očima" (L 364). Nevjerojatno se maštovito brinuo za ostvarenje toga u svakodnevnom životu. Neki su već znali o tome pjevati pjesmu. Tako je na primjer brat

Macaluffi ispaštao uvijek kad su došli gosti - najčešće otmjeni gosti poput kardinala - , jer je tada morao izvesti šaljiv seljački ples, čega se veoma stidio. Zbog toga su ga subraća pri dolasku uglednih gostiju sakrila od Filipa, ali on ga je uvijek znao naći. A Gallonio je jednog dana bez ikakve pripreme bio poslan u otmjeni ženski samostan Tor de Specchi, kako bi tamo propovijedao. Na kraju je još morao i raskopčati reverendu i pobožnim sestrama pokazati kako je ispod nije bio sav u zakrpama. Consolini je jednom morao stati pred učenu ispitnu komisiju pri kojoj je bio nazočan i sâm papa. On je međutim objasnio kako mu uopće nije potrebno da ga ispituju, jer je previše učen da bi ga oni provjeravali. I Filipov se tajnik, tankoćutni Gigli, jednom vratio posve utučen sa "zadatka" što mu ga je dao Filip. Upravo je njemu naime naložio da prikaže sebe kao pijanca.

Bacci, jedan od njegovih najstarijih biografa, piše: kad bi se željele ispričati sve dosjetke kojima je Filip naveo druge da se smiju sebi, ne bi nikad bilo kraja" (B II. 18.). Čini se da su te vježbe bile "željezo" o kome je govorio. - Što dakle trebamo? Vatru, vjeru i željezo ... Željezo, kako bismo oblikovali svoju volju i predali Mu se u svetoj poslušnosti" (Filipovo pismo od 23. prosinca 1588.). Ali željezo nije bilo najvažnije, već "vatra" i "vjera".

Srce bi trebalo biti čisto za Svetog Duha; čovjek skroman i malen poput djeteta koje pušta da ga vodi Božji Duh. "Težimo za čistoćom srca, jer Sveti Duh stanuje u čistim i skromnim srcima" (MRF 456/26). Filip govori upravo djetinjskom jednostavnošću i iskrenošću o svom odnosu sa Svetim Duhom. Njegovi često nagli, neočekivani postupci, iznenađujući za okolinu, dolazili su iz njegovog uvjerenja da je oruđe Svetog Duha. "Vjerujem da je u meni Božji Duh", znao je katkad reći s mirnom sigurnošću, iako se činilo da se to protivi njegovoj ljubavi prema poniznosti i uzdržanosti (PB 132). Jednom je rekao Federigu Borromeu kao da se radi o nečem svakidaš-

njem: "Ponekad kažem neke stvari, a ne znam zašto. Bog je taj koji mi daje da tako govorim" (L 236). (Radilo se o nekom izlječenju.) Ukazavši na vodstvo Duha objasnio je i svoje goleme planove za Chiesa Nuova koji su prestrašili njegovu braću (T 181). Nekom od brojnih ljudi koji su se u njega ispovijedali rekao je jednom poslije njegova priznanja krivnje: "Sveti Duh mi je rekao da u tome nema nijedne istinite riječi" (M 63).

Njegovo oklijevanje i iščekivanje prije važnih odluka tumači se upravo time da je katkad čekao unutarnje svjetlo i vodstvo Duha. On je to sâm rekao kad se radilo o utemeljenju kuće u Napulju. Koliko mu je bilo prirodno da ga vodi Sveti Duh pokazuje i ono što je rekao svojoj subraći: ako se pri misi previše osjeti snaga Duha, tada ga se treba zamoliti: "Ne sada, kasnije u mojoj sobi!" (BM 134). Od onog doživljaja u katakombama na Duhove nije ga Sveti Duh više nikada napustio. Žestoko uzbuđenje srca nije mu dalo mira ni noću. Da bi sebe odvratio od samoga sebe, govorio je ljudima koji nisu mogli zaspati od suza, moljenja i ljubavi i naposljetku su preklinjali: "Gospodine, molim te, pusti da malo otpočinem" (PB 117). Na dan Filipove smrti napisao je Federigo Borromeo: "Taj je svetac gorio od ljubavi" (PB 498). Izgleda da Filip nije nikad u svom duhovnom životu upoznao sušu i noć duše o čemu govore mističari.

I njegova je okolina odavno osjećala kolika je Božja snaga djelovala po Filipu usred Rima. U vezi s tim postoji duhovita priča o gospođi po imenu Sulpizia koja je pribivala Filipovoj misi i vidjela kako je njegov lik pri pretvorbi lebdio iznad tla. Prva joj je misao bila: "Taj je svećenik opsjednut." "Ali tada se prestrašila takvih misli i otišla se Filipu ispovjediti uz snažno lupanje srca. "Pater, rekla sam", a zatim je zastala u govoru. Filip ju je ohrabrio ali kad je rekla: "Oče, vidjela sam vas kako ste tijekom mise lebdjeli iznad tla....", Filip ju je brzo prekinuo: "Tiho!" i pritom stavio sebi ruku na usta. Tada je Sulpizia priznala: "Mislila sam u sebi: "O Bože, ovaj je pater opsjednut." Filip se

nato nasmijao i rekao: "Tako je, to je točno, ja sam opsjednut, da, opsjednut sam" (T 138).

Provala Božjeg Duha u njegov život događala se kad je molio s osobitim žarom. Sveti Duh i molitva spadaju skupa. Nije čudo da je Filip postao jednim od najvećih majstora duhovnog života, a ponajprije molitve. Naziv "oratorij" uzeo je doduše u svojoj skromnosti po mjestu, prostoru, gdje je molila prva zajednica; ali to je ime vezano s biti te zajednice: njezin je nalog molitva. Ona se svakako treba shvatiti kao širok pojam: život u brižnoj nazočnosti Boga koji nas voli. Bacci kaže: "Filip je toliko volio molitvu da su sve vježbe koje je oživio u oratoriju imale samo taj jedan cilj. I to ga je navelo da kongregaciju nazove 'oratorijem'" (BF 164).

On je i tu kao uvijek bio prije svega majstor duhovnog života svojim primjerom. Ponajprije je bio majstor života, ne majstor pisanja, ali njegovi su nam sljedbenici i stari biografi sačuvali mnogo njegovih riječi o moljenju. Ne popuštajući iskušenju da navedemo velik broj tih riječi, podsjetit ćemo samo na ono karakteristično što je rekao o moljenju. I tu se susrećemo s njegovim oslobađajućim i naravnim načinom djelovanja. On je oslobađao od prisile molitava kao obvezatnih vježbi, od dugih molitava. On i tu pokazuje da se usred svijeta može i treba moliti. Stoga je svoje učenike učio moliti kratke molitve koje se mogu uputiti Bogu u svim životnim situacijama" (MRF 477/11). Nije želio da čovjek bude poslije moljenja iscrpljen i mrzovoljan, već da ga moljenje veseli i uvijek privlači. Zbog toga je volio kratke molitve (BF 171). "Ništa", rekao je, "ne pomaže čovjeku više od molitve" (MRF 476/29).

Moliti znači zapravo povjeriti - sebe - Bogu, baciti se Bogu u naručje poput djeteta: "Da bismo naučili dobro moliti, postoji kao odlično sredstvo samoponižavanje i znanje o vlastitoj nedostojnosti tako velikog događaja. Moramo se baciti Bogu u naručje, kako bi nas On naučio moliti" (MR 118). "Sveti Duh je

učitelj molitve. On nam daje da živimo u trajnom miru i trajnoj radosti koji su predukus raja" (MRF 456/27). Po Filipu su suvremenici mogli vidjeti da je moljenje bilo atmosfera njegova života. Kad je kasnije služio misu sâm u svojoj kapelici u Chiesa Nuova, poslije pričesti da bi se četiri sata zadubio u molitvu. Potom bi se vratio u svoju sobu, zaključao vrata i utonuo u molitvu (PB 520). Toliko je živio u atmosferi moljenja da je rekao Galloniju: "Antonio, želiš li da zaspim, znaš što moraš učiniti? Daj mi neku knjigu koju ne volim." A u tu je svrhu uvijek imao pripremljenu jednu knjigu s latinskim pjesmama i filozofske knjige (BF 166).

Samo se tako i može objasniti da je katkad izravno poput djeteta tražio od Boga da usliši njegove molitve. A Isusa je upravo uzeo za riječ: Molite i bit ćete primljeni. Znao je reći: Dokle god budem imao vremena moliti se Bogu, da me on sasluša, tako ću dugo vjerovati da od njega primam svu milost" (MR 154). A bolesnoj je Anni Moroni dao da moli: "Gospodine, Filip mi je u tvoje ime naložio da ne umrem" (PB 581).

C. S. Lewis kaže o toj vrsti zagovora da tako može moliti samo onaj koji je tako reći posve na Božjoj strani, koji se posve prilagodio o njegovoj volji (Petitionary Prayer).

Način kako je Filip molio, a osobito kako je učio moliti obične ljude, upućuje na Evanđelje i stare oce. Tako je on poučavao razmatranje polaganim moljenjem Očenaša: molba za molbom, zatim mirno i predano razmatranje svake molbe. "Da se ne bismo umorili, trebamo često tijekom dana uzdizati svoje srce k Bogu" (MR 75). Ni tu nije držao ništa od sustava i metode. Naprotiv: upozorio je ispovjednike da svojim pokajnicima ne nameću molitve koje su im oni sami odredili, već da im puste njihovu slobodu. Sâm Sveti Duh je najbolji učitelj molitve.

Upravo se za Filipovu duhovnost mora reći da se tiče čitavog čovjeka. Njezino je mjesto srce, čime se misli biblijski pojam, dakle središte osobe, mjesto gdje je čovjek posve on sâm, gdje

ga Bog poziva, gdje mu se on predaje. Filip kaže: "Da bi se moglo dobro moliti, potreban je čitav čovjek" (MRF 470/10)). "Božja se tajna ne otkriva našem razumu". "Mudrost Svetog pisma može se prije naučiti moljenjem nego proučavanjem" (MRF 446/1). Sva su izlaganja u oratoriju imala od početka cilj da probude i dirnu srce slušatelja, da potaknu na molitvu i ohrabre za učinkovitu ljubav. Tarugi je jasno rekao: "Zadatak je našeg instituta da govori srcu" (pismo iz 1584.: PB 392). Iako se riječju "srce" misli sjedište duhovnog života, time se umanjuje vrijednost afektivnog života, ljudskih osjećaja. Naprotiv: već se u Filipovoj osobi može vidjeti koliko je veliku ulogu odigrao njegov šarm, njegovo dopadljivo biće. Malo je svetaca koji su se toliko veselili i plakali s ljudima, koji su sudjelovali u njihovim radostima i patnjama. Nitko se nije predavao svojim osjećajima tako spontano i iskreno kao Filip. "Koji je učitelj, osim našeg Gospodina, imao toliko sućuti u odnosima sa svojim učenicima" kao Filip (Bou 68).

O njemu se izvješćuje da je imao dar suza. Što je on sâm mislio o prenaglašavanju osjećaja u vjeri, pokazuje događaj koji se zbio nekoliko godina prije njegove smrti. Bordini je propovijedao o vizijama i ekstazama. Čim je on sišao, popeo se na propovjedaonicu Filip, ali nije mogao govoriti, toliko su ga potresali drhtanje i plač. Povukao se za bradu, prošao rukom preko lica, kako bi se umirio. A tada je vidno ganut rekao: "Tko žudi za ekstazama, taj se veoma vara, jer uopće ne zna što su ekstaze" (M 193). Žestina njegova uzbuđenja bila je i razlog što on sâm nije više propovijedao. O svom daru suza mislio je ovako: "Ta i bludnice plaču kad im se govori o Bogu". A nekoj uglednoj osobi koja ga je zatekla kako čitajući plače, doviknuo je: "Zašto tako ubogo siroče poput mene ne bi smjelo plakati!"

Budući da se za Filipa duhovni život tiče čitavog tijela, može Cistellini govoriti o "nedvojbeno voluntarističkom usmjerenju te duhovnosti. To nije protivno onom što je bilo prethodno

rečeno o afektivnosti, već je nadopuna tome. Treba se samo misliti na mnoge Filipove riječi o ustrajnosti: "Zamolio je svoje duhovne sinove neka neprestano mole Gospodina da im pokloni ustrajnost... , jer ustrajnost je važna" (MR 80). Jer se neće spasiti onaj koji započne, već onaj koji izdrži do kraja. A činjenica da je osnovno načelo Filipovog nauka ljubav, ne smije nas zavaravati da predvidimo koliko je za njega važna poslušnost. U poslušnosti se ostvaruje poniznost. Ono što on kaže o poslušnosti ne odnosi se samo na zajednice, već se tiče i osnovnog odnosa pri sakramentu pokore: Filip je uvijek iznova zahtijevao poslušnost prema duhovnom vođi. "Poslušnost je najkraći put do savršenosti" (MRF 440/15). On je više cijenio čovjeka koji vodi svakidašnji život u poslušnosti nego onoga koji ispunjava doduše velike vježbe pokore, svakako po svojoj vlastitoj odluci. Često je govorio: "Poslušnost je istinska žrtva što je prinosimo Bogu na oltaru svog srca" (Ri XIII.) Istina je da je Filip katkad tražio nešto od svojih pokajnika u obliku molbe. Nisu li oni odmah poslušali, znao je grubo reagirati." On je pridobivao ljude svojom privlačnom osobnošću. Držao ih je u pobožnosti svojim ljubaznim bićem. Ali u nekim je slučajevima znao biti nemilosrdan prema neposlušnima" (M 145). On je sâm rekao: "Nije dovoljno paziti na to želi li Bog dobro koje mi vjerujemo da činimo, već želi li on to na svoj način, to znači na određeni način i u određeno vrijeme. Pravu poslušnost čini poznavanje te razlike" (Ri XIX).

Ali ipak je sjajno obilježje Filipove duhovnosti bila radost. Radost i poniznost spadaju skupa, o čemu će još biti riječi. "Naš bi moto trebao biti: ljubav i radost ili ljubav i poniznost", rekao je Filip (MRF 452/25). Humanist kardinal Valier napisao je platonski dijalog: "Filip ili kršćanska radost", jer je Filip uz svoju blagost i jednostavnost najčešće zračio radošću. A opat Maffi je rekao: "Jednom riječju: njegova je soba bila škola svetosti i radosti" (PB 594). Time je, površno gledano, označen njegov

karakter. Bio je vesele ćudi, rado zbijao šale, ali nikad nije bio banalan ili glup, već ljubazan i ugodnih manira.. Već je po naravi bio optimist. Nije čudo da je osobito privlačio mlade, da ih je volio i oni voljeli njega. "Budite dobri, ako možete" ("State buoni, se potete!"), doviknuo im je uvijek.

Njegova je radost imala međutim dublje korijene: bila je dar milosti. Ta ona i pripada osobitim poklonima Svetog Duha. A pri postupku Filipove kanonizacije govori se uvijek iznova o njegovoj unutarnjoj radosti koja mu je dala nazočnost Božjeg Duha u njemu. Čak ni u bolesti nije nikad izgubio tu unutarnju vedrinu.

Stalna Filipova nazočnost pred Svevišnjim može objasniti i njegov sjajni humor. Jer humor ima samo onaj koji na pravi način gleda ovaj zemaljski život. Ovom se svijetu može smijati samo onaj koji može gledati svijet iz Božje perspektive. Pred Svevišnjim su smiješne svaka oholost i svaka titula. Na sudnji dan sve će časti pasti u prah i pepeo. Filip se uvijek borio protiv taštine i zahtijevao oslobađanje od svijeta i stvari; ali riječju "vanità" (= taština) koju je često upotrebljavao, nije mislio Božju tvorevinu. Naprotiv, još i jedno od njegovih posljednjih pisama pokazuje s koliko je nježnih osjećaja gledao na ljepotu prirode, koliko je veličao ljepotu Božje tvorevine. Ne, "vanità", taština i prolaznost svijeta, znači njegovu privremenost, njegovu neusporedivost sa svetim nebeskim svijetom. Spoznaja taštine ovoga svijeta i oslobađanje od sjaja i dobara ovoga svijeta daju prostor za Boga.

Biti oslobođen svijeta i samoga sebe, biti posve na raspolaganju Bogu, - to ponizno Filipovo držanje podsjeća na poglavlje VIII. iz Fioretta svetog Franje Asiškog. Sveti Franjo Asiški objašnjava bratu Leu savršenu radost. Ona se sastoji u čudima i darovima milosti, ni u dubokom znanju i silnom umijeću, već je "iznad svih darova milosti ... ovaj: pobijediti samog sebe za Krista, iz ljubavi prema Bogu trpjeti obeščašenje

i uvredu" (Manesse 363). Tko se posve oslobodio sebičnosti, tko se posve predao, taj je našao savršenu radost. Sebičnjaci su uvijek najtužniji ljudi, dok nepomućena radost proizlazi iz poniznosti. Tko tako raste u Kristovom nasljedovanju, taj nalazi istinsku slobodu. Tu se vidi najdublji korijen Filipove unutarnje slobode i nezavisnosti. To je više od firentinskog nasljeđa s njegovom sklonošću demokratskom obliku vlasti i građanskoj slobodi" (Ci 3. 13); to je sloboda onoga koji se posve predao Bogu i zbog toga može živjeti tako slobodno i nezavisno. Sjetimo se Filipove unutarnje slobode kojom se pod strogim reformatorskim papama Pavlom IV. i Pijom V. zauzimao za Cigane i heretike. On je uvijek upozoravao ispovjednike da svojim pokajnicima ostave slobodu, da ih ne smetaju na njihovu osobnom putu Kristovog nasljedovanja, da im ne nameću vlastiti način moljenja. On je sâm bio individualist, volio različnost istinski slobodnih ljudi. Da bi našao svoje pravo Ja i borio se protiv zla u sebi i postao uistinu slobodan čovjek, bilo mu je potrebno samo jedno: posve se predati Bogu. Ljubav prema slobodi, radost zbog osobitosti i različnosti talenata, postala je isto tako obilježjem kongregacije oratorija. Zbog toga se nije pridavala velika pozornost propisima. Više se davao uzor nego propis. Nije se željela stvoriti uniformiranost. U predgovoru prvom izdanju velike biografije čiji je autor Ponnelle Bordet, piše Baudrillart: "Duh oratorija sastoji se u ovome: pustiti svakog da nađe svoje pravo mjesto, ne vršiti prisilu, dopustiti da svatko može u dopuštenim granicama izraziti osobitost svog mišljenja i svog karaktera, radovati se raznolikosti ljudi, kao i jedinstvu tih raznolikosti, poštovati osobnost subraće i to bezgranično" (PB [f] XX). To je sloboda Božje djece. To je prava sloboda koja je samo tamo gdje je Duh Gospodnji.

Sve to što se otkriva našem pogledu tek jedno za drugim - ljubav, poniznost, poslušnost, radost, sloboda -, sve se to u stvarnosti spojilo u jedinstvenoj Filipovoj osobi. Tražimo li riječi

kojima bismo je opisali, moglo bi se reći: Filip je bio jednostavan u svojoj čovječnosti kao rijetko koji svetac. Njegova je narav bila posve prožeta natprirodnim, što je imalo golemi utjecaj na njegovu okolinu. "Bilo je malo svetaca koji su živjeli tako naravno u nadnaravnom" (Bou 66). Njegova je mistika s tolikom prirodnošću prožimala njegovu čovječnost, da je mogao biti posve blizak i najpriprostijim ljudima. "Sveti Duh je dao čovjeku Filipu nešto od one jasne dubine, one nedokučive jednostavnosti po kojoj se Isusov lik razlikuje od najvećih svetaca: to je čovječnost koja je više od čovječnosti, upravo zato što je božanska" (Bou 68). Takva je čovječnost izrasla iz posve osobnog odnosa s Bogom: Filip je kao dijete stajao u Božjoj nazočnosti, razgovarao s Bogom, povjeravao mu se: kad mu je kardinal Borromeo tijekom njegove bolesti donio pričest, uzviknuo je Filip: "Ecco, il mio amore! Ecco il mio amore! Dajte mi je odmah!" Činilo se kao da je svaki dan iznova započinjao svoje nasljedovanje Gospodina. Svaki dan je s hostijom u ruci molio: "Daj mi da dobro završim današnji dan, tada se neću bojati sutra" (PB 578).

Možemo dakle shvatiti zašto je Ponnelle -Bordet u učenom Filipovom životopisu odjednom sâm sebe prekinuo i priznao: "Kako bismo rado živjeli uz njega, grijali se na božanskoj vatri u njemu! Kako bismo rado upoznali tog prijatelja koji je bio tako spontan, toliko drukčiji i tako živo učinkovit. Kako bismo se rado prepustili vođenju tog učitelja koji je katkad znao biti strog i koji se tako ustrajno borio protiv sebičnosti i koji je znao razgovarati s čovjekom pun radosti i vjere i koji je zapravo bio tako tankoćutan i nježan" (PB 165).

Posljednje godine života

Jednog jutra u siječnju 1586. ležao je Filip u svojoj sobi bez svijesti. Liječnici su uložili sav trud da ga vrate u život. Primio je bolesničko pomazanje. Ali sljedeći dan činilo se kao da je ozdravio. Nagađalo se da se radilo o slučaju gušenja, jer je noću ostao zapaljen drveni ugljen. Njegova su subraća više vjerovala da je to bio napadaj kapi i bojali se da će se ponoviti. Bojali su se da on "odjednom više neće biti s njima" (PB 454).

Taj napadaj i druge bolesti koje su ga snašle 1587. godine, ubrzale su njegovo starenje. "Taj stari čovjek", nazvao ga je Tarugi u svom pismu, a iz Rima je već 1586. stigla vijest: On je poput mumije bez mesa, samo kost i koža ... snaga mu popušta, vjerojatno radi bolesti, slabosti i pomanjkanja teka. Iscrpljuje ga neprestano znojenje. A što najviše opažam: on sâm misli na smrt i govori o njoj s prizvukom sigurnosti" (PB 485).

Njegovo je stanje bilo tako loše da više nije mogao pribivati sastancima kongregacije. Germanico Fedeli je napisao da je Filip otada bio u stanju "trajne boleštljivosti i slabosti". Jedva da je što jeo i žalio se da mu jedenje pogoršava pečenje u grudima i grlu i otežava za njega tipične srčane smetnje. A ipak je još odlazio u crkvu ispovijedati ljude. U jednom pismu stoji: "Što se tiče oporavka pri njegovim tjelesnim i duševnim naporima, on mi se čini nemogućim za njega dokle god bude živio." Teško da možemo bez ganuća čitati ono što je Filip diktirao Fedeliju: "On moli Gospodina i Vas da mu pomognete u njegovoj staračkoj iznemoglosti, jer mu treba mir za dušu i tijelo, ali on mora naprotiv činiti još više nego ikad prije" (PB 459). Čežnja za povučenim životom (= distacco") i mirom, te želja da bude tu još samo za Boga, to je po svoj prilici ono što je dalo određenje Filipu posljednjih godina njegova života.

Postavi li se pitanje o vanjskoj Filipovoj slici, može se reći da još uvijek vrijedi ono što je 26. travnja 1576. godine napisao

Giovenale Ancina svom bratu Matteu: "Duhovni je vođa Filip iz Firenze, star čovjek od najmanje šezdeset godina, ali divan u svakom pogledu, osobito što se tiče svetosti njegova života. On je lijep, star čovjek, čist i bijel poput samurovine. Koža mu je nježna poput djevojačke, a kad podigne ruku k suncu, tada je ona prozirna kao alabastar." Tome treba dodati ono što je rekao Filipov dugogodišnji prijatelj: "Imao je nevin pogled djeteta, a na licu i u očima vidio mu se sjaj što ga nije mogao prikazati nijedan slikar, iako su to mnogi pokušali" (P. P. II. 346). Takav je bio Filip u ono doba, slabunjav star čovjek, ponizni svećenik, odjeven loše, ali čisto. Još su uvijek sjale njegove oči, njegov osmijeh odražavao skrivenu dobrotu, a njegova riječ dirala srce.

On je bio poznat posvuda u Rimu, a još uvijek je pokušavao skrivati svoje srce od radoznalosti ljudi. To mu nije uvijek uspijevalo. Tako je jednom s Galloniom posjetio utjecajnu suprugu španjolskog poslanika. Ona ga je upitala otkad je napustio svijet, na što je on odgovorio kako ne zna da ga je ikad napustio. Pritom se okrenuo Galloniu i rekao: "Antonio, nije li istina da me još uvijek vesele knjige s lijepim pričama i pjesmama?" Gallonio je potvrdio: "Da, to je jedino sredstvo kojim možete barem malo prigušiti vatru svoje ljubavi prema Bogu." Pri povratku kući rekao je Filip namrgođen: "Opet si mi udario pljusku! Neka ti Bog oprosti".

Tih su se godina dogodile neočekivane promjene u njegovom životu. Iako je prije bio veoma osjetljiv i tek je s mukom upotrebljavao posuđe kojim su se služili i drugi- zbog toga je imao i svoj vlastiti kalež-, odjednom se više nije u njega opažala ta osjetljivost. Njegovo je posuđe bilo grubo i debelo, a njegov kalež bez ikakvog ukrasa. Odjeća mu je često bila iznošena, ali uvijek bezprijekorno čista. On je često citirao svetog Bernarda: "Siromaštvo da, ali nikada prljavština!"

U posljednjim godinama njegova života zbio se neobičan događaj: on se prvi i posljednji put umiješao u politiku. Radilo se

o pomirenju francuskog kralja Henrika IV. s Crkvom. On je odigrao svoju ulogu u diplomatskim pokušajima i čak sâm primjenio pritisak.

Stvar je tekla ovako: španjolski kralj Filip II. bio je "Re catolicissimo", najmoćniji vladar u Europi. Na papinskom su ga se dvoru više bojali nego ga voljeli. Ta španjolci su čak i u konklavi nametnuli svoju vlast i prije svega nadvladali Francuze. Njihov je položaj bio po svoj prilici škakljiv zbog općepoznate prevrtljivosti njihovog kralja Henrika IV. On je već dvaput postao katolikom, a zatim se radi političkog oportunizma opet okrenuo protenstantizmu. Kako mu se moglo vjerovati kad se opet želio vratiti rimskoj Crkvi. Pomirba Francuske s Crkvom smatrala se veoma važnom, kako bi se imala protuteža nadmoćnim Španjolcima. Stanje je bilo dakle veoma napeto. Jedan dio Francuske Crkve - ne pitajući papu - otpustio je kralju grijehe, okrunio ga i posvetio u katedrali u Chartresu. Da to nije Rim želio priznati, prijetila bi opasnost crkvenog raskola. Španjolci su s druge strane željeli otkazati svoju poslušnost ako bude Henrik opet primljen.

Filip je poput većine Firentinaca bio na strani Francuske, iako su njegovi najbliži prijatelji, među njima kardinali Federigo Borromeo i Cusano, bili uz Španjolce. Papi bi najviše odgovaralo da je mogao odgoditi odluku. On je po naravi bio oklijevao, a sada se radilo o presudnom pitanju. Henrik Navarski je već poslao mudre pregovaračke stratege, među njima kardinale. Krajem 1593. poslao je vojvodu od Neversa. Njemu je papa Klement VIII. rekao kako ne vjeruje kralju i kako bi morao doći anđeo s neba da ga uvjeri u čestitost Henrika IV. Vojvoda od Neversa je, isto kao Španjolci, počeo tražiti saveznike.

Filip Neri je pripadao prvima koje je vojvoda potražio. Bilo mu je rečeno kako je Filip "dobro trpio" pri papi i kako je "častan, ali jednostavan čovjek" s kojim se može razumno razgovarati i koga bi se trebalo zamoliti da moli. Nadalje je bilo

rečeno kako su njegova subraća Baronio i Bozio veoma učeni i važni ljudi. Vojvoda je 8. prosinca 1593. posjetio Filipa koji je s njim razgovarao iz svoje bolesničke postelje. Filip je poslije izvijestio kako je osjetio nadahnuće Duha da pomogne i zamolio da ga primi papa. U zajednici je i Baronio bio na strani Francuza, dok je Bozio bio za Španjolce. Filip je nekoliko dana kasnije otišao papi, ali nije dobio jasnu suglasnost. Papa je toliko trpio zbog sukoba da je više puta rekao kako bi želio biti mrtav. Njegovu odluku nije olakšao učeni memorandum što ga je sastavio Baronio. Ali vjerojatno je mudri Baronijev savjet - što ga je papa veoma cijenio, bio presudan za tu odluku. Papa je 1594. učinio Baronia svojim ispovjednikom, pošto se Filip nakon trideset godina morao odreći te službe zbog slabog zdravlja.

Filip je bio toliko siguran u svom uvjerenju da papa mora prihvatiti Henrikovo odricanje od protestantizma i ponovno prihvaćanje katolicizma, da je posegnuo za sredstvom koje se ne bi od njega očekivalo. Naložio je Baroniu da učini sve kako bi uvjerio papu; čak je trebao odbiti da ga dalje ispovijeda bude li ostao tvrd. Filip je umro prije konačne odluke, ali taj je star, nepolitičan čovjek pripomogao promijeniti sudbinu Francuske. Kao da je slutio koliko će mnogo dobivati od Francuske duhovni život Crkve u sljedećem stoljeću! Ludwig von Pastor kaže u svojoj povijesti papa da su najvažnije oruđe za tu odluku bili isusovac kardinal Toledo, Baronio, i Filip. Taj važan događaj u posljednjim godinama Filipovog života ne smije zavaravati o tome da se njegov vanjski životni prostor sve više sužavao. Od 1576. nije više propovijedao, ali je pribivao sastancima oratorija i izravno se uključivao pitanjima i opaskama. I pri tome je bio međutim sve suzdržaniji, jer dosta često nije mogao kontrolirati svoje osjećaje. Od 1589. nije se više uopće uključivao, jer bi zanijemio u suzama. 1590. godine napustio je službu ispovjednika zajednice unatoč svim molbama da to ne učini.

Možemo zamisliti koliko je značio taj korak, jer je nekad na taj način počeo život oratorija.

Sad je Filip opet držao "oratorij" u svojoj sobi i to je bilo slično prvim počecima u San Girolamu. On bi predložio neku temu duhovnog života i svatko bi redom iznio svoje mišljenje, poslije čega bi on sve sažeo u nekoliko riječi i dao zaključak. Prije svega su dolazili njegovi najbliži prijatelji, među njima nekoliko kardinala. Osim duhovnih tema govorilo se i o književnosti. Primjedba nekih suvremenika da je oratorij u Rimu utočište platonizma - dok su se najprije isusovci brinuli za rastući utjecaj aristotelizma - , vrijedi i za taj mali krug Filipovih bliskih prijatelja. Filip se unatoč starosti držao svog načela da njegovo vrijeme pripada svima i brinuo se za to da k njemu mogu doći svi koji to žele. Često se moglo vidjeti kako je molio brevijar s ovim ili onim od svojih uglednih gostiju.

U to je vrijeme (1590.) primio u oratorij svog najmlađeg i vjerojatno njemu najbližeg učenika Pietra Consolinija. Kad je on došao iz Ancone u Rim, obasuo ga je Filip svojom ljubavlju i rekao da mora dolaziti k njemu na ispovijed, da ima poziv za oratorij. Ne čekajući dugo njegov odgovor, požurivao je zajednicu da ga primi. Pustio je da on uz teologiju studira još i medicinu. Pietro je postao najbližim Filipovim pouzdanikom, uvijek je mogao doći k njemu, često je i dugo razgovarao s njim i skupa s njim molio iz brevijara. Filip mu je povjerio svoj doživljaj na Duhove i postavio ga za učitelja novaka. A budući da posljednji nacrt uredaba koji je 1612. doveo do papinskog priznanja potječe od Consolinija, to jamči da je bio nadahnut Filipovim duhom.

Filip je od svog dolaska u Rim prije šezdeset godina doživio vlast jedanaestorice papa. S papama Grgurom XIV. i Klementom VIII. bio je osobito blizak. Oni su mu bili učenici. Grgur XIV. ga je želio postaviti za kardinala, ali je to Filip uspio izbjeći. S Klementom VIII. je to bilo teže. (Poslije Filipove smrti ime-

novao je kardinalima Tarugija i Baronia). O prisnom prijateljstvu Klementa i Filipa postoji veoma lijepo svjedočanstvo, pismo koje se može još i danas vidjeti u rimskom oratoriju. Krajem 1593. napisao je Filip kako je unatoč upozorenju Grgura XIV. da više ne prima ispovijedi u crkvi, ipak još tamo uvijek ispovijedao "tri ili četiri uboge žene", ali su se kardinali dolazili ispovijediti k njemu u sobu, iako je katkad morao ostati u krevetu. A zatim kaže: "Sveti Oče, tko sam ja da se kardinali ponižavaju i posjećuju me, kao jučer navečer firentinski kardinal i kardinal Cusano. Ovaj je drugi čak ostao još dva sata poslije zalaska sunca i rekao mi mnogo dobrog o Vašoj Svetosti, mnogo više nego što bi se po mome mišljenju smjelo reći. Jer Vi kao papa morali biste zapravo biti oličenje poniznosti. Tada je u sedmom satu došao Isus da mi pokloni sebe i ostane sa mnom. Vaša Svetost se dosada međutim uvijek čuvala makar i jednog jedinog posjeta našoj crkvi. Isus Krist je čovjek i Bog, a ipak me dođe posjetiti kad to poželim. Vaša Svetost je naprotiv jednostavan čovjek, dijete Donne Agnesine, svakako veoma časne žene, ali On je dijete Djevice nad djevicama. Što bih još svašta mogao reći kad bih to želio iskaliti svoju srdžbu! Zapovijedam Vašoj Svetosti da me posluša u slučaju djevojke koja želi stupiti u samostan Tor de Specchi .... I smijem Vas podsjetiti da papi dolikuje održati obećanje."

Papa se na svoj način obradovao tom sjajnom pismu, jer je smjesta odgovorio na praznom listu Filipovog pisma, govoreći o sebi u trećem licu: "Papa zaključuje da prividio Vašeg pisma odiše izvjesnim častoljubljem, jer kažete da Vas kardinali često posjećuju ... Što se tiče posjeta Vama, kaže da ga ne zaslužujete, jer niste željeli prihvatiti čast koju Vam je tako često nudila njegova Svetost. A što se tiče Vaše zapovijedi papi, on Vam dopušta da se na dobre majke otresete svojom uobičajenom strogošću ne budu li željele učiniti ono što Vi tražite. Što se tiče Vas, njegova Vam Svetost zapovijeda da pazite na sebe ... A

sljedeći put kad Vas bude posjetio naš Gospodin, molite papu i za najveće nevolje kršćanstva" (PB 529).

Opaska u papinom pismu podsjeća na štovanje Klementa VIII. prema Filipu. I on ga je želio postaviti za kardinala. Filip je jednog dana došao kući i ispričao to bratu laiku Coroni, ali kad je ovaj rekao kako bi to bila dobra stvar za kongregaciju, Filip je već bio daleko u svojim mislima. Podigao je svoj biret i uzviknuo: "Paradiso! Paradiso!" (L 450).

Iako je već bio veoma slab, još je uvijek odlazio u grad. Posjećivao je prijatelje, bolesnike, uvijek vedrog raspoloženja i "ophodio se i s najsiromašnijima kao s velikom gospodom". Često se morao oslanjati na Consolinijevu ruku. Rijetko je silazio dolje u crkvu, pa su neki pričali kako su jednom zaustavili dah kad se pojavio dolje usred svečane liturgije (bio je blagdan Marijinog rođenja, počasni blagdan Crkve) posve slab i iznemogao i polako koračao naprijed. Kardinal je ustao i pošao mu u susret, želeći ga dovesti k sebi, ali je Filip odmahnuo rukom i sjeo - posve tih i malen - do kardinalovih nogu, na stubu prijestolja, a zatim pokrio lice rukama.

Sve se više povlačio. Posredovanjem kardinala Cusana dao mu je papa dopuštenje za privatnu kapelicu. U tu je svrhu bila uređena mala prostorija blizu njegove sobe. Ona čuva još i danas mnoge uspomene na njega. Papa ga je osim toga oslobodio obveze molitve brevijara, ali je Filip uistinu trpio kad su mu liječnici katkad zabranili brevijar. "io non fo oratione", čulo ga se kako se žalio. Zbog toga je molio nekog subrata da naglas moli brevijar, kako bi na taj način barem mogao pratiti.

To su posljednje Filipove godine bile zapravo sve više i više neprestana molitva. Radi brojnih ju je posjetitelja često odgađao do noćnih sati. "Danas navečer još moram obaviti neke sitnice, jer danju dolazi toliko mnogo ljudi da ne mogu ništa učiniti", običavao je reći kad se navečer želio povući. A ujutro je katkad rekao: "Dopustim si da se još malo odmorim. Malo sam spa-

vao". Nije želio da ga netko gleda dok moli. Najčešće je pri moljenju stajao uspravno - izvješćuje se da je obično samo u crkvama molio klečeći - , a u starosti je najčešće sjedio u svom naslonjaču. Od njegova pouzdanika Consolinija saznajemo da se Filip uvijek iznova molio Svetom Duhu. Pritom bi sklopio oči, podigao glavu i molio "in voce di canto" - pjevajući -, a uvijek je završio riječima "poslušnost, poniznost". On je sâm rekao Consoliniju: "Kad se molim Bogu, držim lice ovako" (podigao je lice k nebu), "a ne ovako" (glave pognute k zemlji (T 304). "Ti znaš da se uzdam u Boga." Čini se da je ta potpuna osobna predanost odredila njegovu pobožnost do dubina mistike. Peter Dörfler je dobro rekao o Filipovom moljenju: "Što su njemu bile molitvene formule, monotono izgovorene, bez duha i duše? Njegova je molitva bila srodna pjesmi koja se u svom poletu ne može osloboditi neke riječi, neke rečenice iz koje struje osjećaji" (D 56).

Sjetimo se da je Filip u godinama svoje mladosti rekao kako za njega postoji samo jedan razlog da postane svećenikom: želja da može slaviti svetu misu. Sjetimo se isto tako koliko su duboko bili dirnuti ljudi koji su pribivali njegovu bogoslužju, iako je on činio sve moguće da bi prikrio svoju potresenost. Ali tko je doživio barem malo od njegova kasnijeg misnog slavlja u njegovoj vlastitoj kapelici, taj nije to više nikad zaboravio. - On je slavio misu prijepodne, kao i prije, i činilo se da sve teče kao obično, sve do pričesti, do "Domine, non sum dignus". Pri tim je riječima ministrant ugasio svijeće, upalio neku vrstu noćnog svjetla, zatvorio prozorske kapke i vrata i izašao. Na zatvorena je vrata izvana objesio ploču s natpisom: "Tišina. Otac slavi misu." Zatim je otišao. Filip je bio posve sâm sa svojim Gospodinom. Poslije dva sata vratio se ministrant, tiho pokucao i ako Filip nije odgovorio, opet je otišao na neko vrijeme. Tek kad je Filip odgovorio, ušao je, otvorio prozorske kapke, zapalio svijeće i misa je završila kao obično. Filip je poslije toga bio

posve iscrpljen i kao odsutan, te je morao leći u svojoj sobi. "Izgledao je kao da mora umrijeti", napisao je Bacci.

1592. je bila teška godina za Filipa. Papa Klement VIII. je nakanio patra Flaminia Riccija iz oratorija imenovati biskupom, ali je Filip pohitao papi s upozorenjem da će se tada morati rimski oratorij zatvoriti. Papa ga je poslušao. Ali tri mjeseca kasnije pozvao je Tarugija u Rim, a u studenom ga postavio za nadbiskupa Avignona. Filip je opet prosvjedovao kod pape koji ga je ljubazno saslušao, ali se krajem studenog ipak odlučio za Tarugijevo imenovanje. U Napulju je zajednica strahovala za svoju budućnost, a Filip je isto tako gledao na nju pesimistički. Za njega je rastanak s Tarugijem bio veoma gorak. Tarugi je otputovao u svibnju 1593. godine i nije više vidio Filipa živog.

Filip je 18. studenog iste godine ozbiljno obolio. Nije se mogao riješiti teškog kašlja i četrdeset dana je imao visoku temperaturu. Liječnici su ga sredinom prosinca već smatrali izgubljenim. Tarugi je pisao u Napulj: "Jako je ostario i propao. Možda će ga Bog još ostaviti s nama, iako bi bilo čudno da se oporavi" (PB 506). Ali sâm je Filip bio siguran da još nije kucnuo njegov posljednji čas i rekao da će oko Božića moći slušati ispovijedi. Molio je da ga se razriješi službe predstojnika i time rastereti. Budući da njegove molbe nisu naišle na pozitivan odgovor, isposlovao je odgovarajući papin nalog. Papa je dakle na njegovu molbu imenovao Baronia njegovim nasljednikom, ali je sâm Baronio tražio da se poštuju odredbe i provede izbor. A tada su svi izabrali upravo njega.

Filipu je bilo 78. godina i još se više povukao. Neki koji su ga posjetili izvjestili su da su dirnuti, kako je on rekao da sada može konačno opet raspiriti duha u svom srcu i tako početi činiti malo dobra. Ali još prije kraja 1593. vratili su mu se opet kašalj i vrućica, pa se Rimom širila vijest da je Filip teško bolestan. Papa je tražio da ga stalno obavještavaju o njegovom stanju. U travnju se činilo da mu se zdravlje poboljšalo, a tada je

iznenada doživio bolni napadaj, vjerojatno neku vrstu bubrežne kolike. Stanje se nekoliko dana naizmjence poboljšavalo i pogoršavalo.

On je bio zavjesom odvojen od posjetitelja. Među njima su bila dvojica liječnika. Odjednom se čulo kako je Filip uzviknuo: "Tko želi nešto drugo nego Boga, taj je u zabludi. Tko voli nešto drugo nego Njega, taj strašno griješi!"

Nešto kasnije su posjetitelji - četrnaestero ih je svjedočilo o tom događaju - čuli Filipov uzvik "Madonna, mia Santissima. Madonna, mia benedetta", a zatim razgovor s Majkom Božjom uz plač i jecanje: "Ne, nisam dostojan ..." On je zaboravio da nije sâm. Podigao se u krevetu, raširio ruke kao da želi nekog zagrliti. Kad su mu se liječnici obratili, došao je k sebi. Pitao je nisu li vidjeli Majku Božju, a tada sve shvatio i plačući pokrio lice plahtom. Potom je rekao liječnicima: "Ne trebam vas više. Bogorodica je došla i izliječila me." Liječnici su uistinu ustanovili ozdravljenje tog još maloprije nasmrt bolesnog čovjeka.

Takvo je njegovo stanje potrajalo čitavih godinu dana. Krajem 1595. vratila se međutim vrućica i držala ga preko mjesec dana. Njegovi liječnici nisu znali što činiti, ali on ih je uvjeravao da će 1. svibnja opet slaviti misu. Uistinu se činilo da se opet oporavio i čak se šaljivo rugao svojim liječnicima, na svoj već dobro poznat način.

Ali ujutro 12. svibnja imao je jak izljev krvi iz usta. A budući da je već dugo vjerovao kako je njegova unutarnja vrućina povezana s prejakom navalom krvi, nije više bio previše zabrinut zbog gubitka krvi. Ta često ju je sâm sebi puštao. Nikada dotada nije imao tu vrstu izljeva krvi i dugo je iza toga ležao kao mrtav. Bio je blijed poput mrtvaca i još mu se jedva pipalo bilo. Baronio mu je dao bolesničku pomast. Kardinal Baromeo koji je isto tako bio nazočan, donio je bolesničku pričest, iako se sumnjalo da će je on moći primiti. Utoliko je dirljivija bila iznenadna promjena koja mu se dogodila. Tek što je otvorio oči i

ugledao hostiju, uzviknuo je iznenađujuće jakim glasom: "Ecco ili mio amore! Ecco ili mio amore! Dajte mi je brzo!" A kad je kardinal izgovorio "Domine, non sum dignus", čulo se Filipa kako jecajući kaže: "Nikad nisam učinio nešto dobro! Nikad, nikad nisam bio dostojan!" Iako se bolest nije u noći povukla, sljedeći se dan dobro osjećao i rekao začuđenim liječnicima da on ima bolji lijek od njih. I opet je počeo slaviti misu. Nekom kapucinu koji ga je posjetio, rekao je: "Ako opet ozdravim, promijenit ću svoj život." Ta ponizna želja da konačno jednom čini dobro, bila je izražena i u njegovom posljednjem pismu upućenom u Firenzu i u jednom razgovoru s kardinalom Boromeom.

Filip koji je često govorio da će Bog najaviti svojim slugama dan njihova odlaska kući k Njemu, znao je možda uistinu više o tome. A Germanicu Fedeliju je rekao: "Germanico, što ćeš sve vidjeti sljedećih dana!" Kad mu je Consolini rekao da sada vjerojatno nije više potrebno slaviti misu za njega, budući da je u tako dobrom stanju, odgovorio je: "Misa za koju te molim je misa za umirućeg. Znam kako stoji stvar sa mnom." Sve one koji su se sljedeći dan došli ispovjediti, zamolio je da mole za njega krunicu. "Vi mislite da sam zdrav", rekao je, "ali još sam jako bolestan."

Dovršenje

O posljednjem danu u Filipovom životu dobro svjedoče nazočni, a Baccijevo je izvješće čak postalo dio tradicije. U rimskom oratoriju, Chiesa Nuova, gdje je Filip umro, čita to Baccijevo izvješće po staroj tradiciji najstariji subrat pred okupljenom zajednicom 26.svibnja, na dan kad je Filip otišao iz te kuće Gospodinu.

"Kad se bližilo vrijeme da taj svetac mora napustiti ovaj svijet, molio je svakog jutra tako radosno i predano da se moglo osjetiti kako je znao da mu ostaje još malo vremena. Blagdan Tijelova bio je 25. svibnja i Filip je već u zoru dao priopćiti da može doći svatko tko se želi ispovjediti. Već je rano počeo slušati ispovijedi, kao da je dobrog zdravlja. Mnoge je zamolio da mole za njega krunicu. Upozorio ih je da trebaju često primati svete sakramente, slušati propovijedi i čitati živote svetaca. Zatim ih je zagrlio, mnogo nježnije nego inače.

Poslije ispovijedi je neobično predan molio. Zatim je slavio misu u svojoj kapelici, ali dva sata ranije nego inače. Ali prije nego što je počeo, dugo je i nepomično gledao u pravcu San Onofria na Janikulu koji se mogao vidjeti iz kapelice. Stajao je kao da vidi golemu prikazu. Kad je zatim dospio do Glorije, počeo je pjevati - što je bilo neuobičajeno za njega i čitav je hvalospjev otpjevao s mnogo predanosti i radosti. Poslije mise je neke pričestio, a tada izmolio svoju zahvalu. Zatim su mu donijeli malo juhe, a on je rekao: 'Mislite da ću opet ozdraviti, ali neće biti tako.' Potom je dalje slušao ispovijedi. Sve koji su došli primio je veoma srdačno i bio prema njima još nježniji nego inače. A tada su se kardinali Cusano i Boromeo vratili iz procesije s Presvetim sakramentom i on je s njima do podneva razgovarao o vjerskim stvarima.

Pošto su se kardinali oprostili i otišli, uzeo je Filip lagani obrok kao obično, malo otpočinuo. A zatim molio vespere i niz

molitava još predanije nego inače. Potom je razgovarao s onima koji su ga posjetili i od kojih se ovaj put oprostio na poseban način. Molio je i da mu se čita iz života svetog Bernarda Sienskog, a kad se čitalo mjesto o njegovom umiranju, želio ga je još jednom čuti. Bilo je pet sati i opet je došao kardinal Cusano i sa sobom doveo Girolama Panfilia, slušatelja na Roti, a nešto kasnije je došao Spinello Benci, prvi biskup Monte Pulciana. Filip je s njima molio jutarnju sljedećeg dana, pri čemu je ostatak molitve trebao dovršiti s anđelima i svecima na nebu. Poslije jutarnje su napustili prostoriju gdje su molili i kardinal Cusano mu je želio pomoći da se popne stubama, kako bi došao do svoje sobe. Ali on je to uz smiješak odbio, rekavši: 'Ne mislite li da sam opet dovoljno jak?' K njemu u sobu je došao liječnik Angelo de Bognarea i zaključio: 'Oče, bolje ste nego ikad prije. Već Vas deset godina nisam zatekao u tako dobrom zdravlju. Zatim je Filip ispovjedio kardinala Cusana. Kad je on odlazio, ispratio ga je do stuba - što mu inače nije bio običaj -, čvrsto mu stisnuo ruku i pogledao ga kao da je želio reći: 'Nećemo se više vidjeti.' Preostalo je vrijeme do večere saslušao još mnoge ispovijedi.

Večerao je sâm, kao uvijek. Zatim je ispovjedio subraću koja su trebala sljedećeg jutra celebrirati ranu misu. Tada su došli mnogi iz kuće po njegov blagoslov, kao obično. S njima je razgovarao neobično srdačno. Oko tri sata noću (to znači jedanaest sati), kad su svi otišli, izmolio je svoje molitve i legao u krevet: posve zdrav i bez znakova bolesti. Ali je znao da mu se bliži smrtni čas i ponovio ono što je posljednjih dana često govorio: 'Na kraju se konačno mora umrijeti.' Kratko zatim pitao je koliko je sati i bilo mu je rečeno da je otkucalo tri. Tada je rekao kao samom sebi: 'Tri i tri su šest, a zatim ćemo otići.' Potom je legao u postelju i sve otpustio. Želio je biti sâm to kratko vrijeme što mu je još ostalo i razgovarati sa svojim Gospodinom. Žarko ga je želio uskoro sresti.

Kad je otkucalo pet sati (to znači jedan sat noću), ustao je i počeo hodati po sobi. Pater Antonio Gallonio koji je stanovao u sobi ispod Filipove, čuo je korake i dotrčao gore. Zatekao ga je kako opet leži u postelji i lagano kašlje. Na pitanje kako mu je, odgovorio je: 'Antonio, ja odlazim.' Pater Antonio je otišao po pomoć i dao pozvati liječnike. Kad se s nekoliko njih vratio u sobu, Filip je sjedio u krevetu i tako ostao dok nije preminuo. Budući da su oni mislili kako se radi o sličnom izljevu krvi kao prije, pokušali su pomoći svojim sredstvima koliko god su mogli. Poslije četvrt sata je prestao kašalj i činilo se da će se on opet oporaviti, jer je opet mogao razgovijetno govoriti. Ali on je znao da mu je došao smrtni čas i rekao: 'Ne trudite se sa svojim lijekovima. Ja umirem.' Tada su bili pozvani članovi zajednice i činilo se kao da je on čekao da se svi okupe. Oni su kleknuli uz njegovu postelju i plakali.

Cesare Baronio, predstojnik kuće, molio je molitve za umirućeg. Vidjevši da Filip umire, glasno ga je zazvao: 'Oče, Vi odlazite ne rekavši nam ni riječi? Udijelite nam svoj blagoslov.' Filip je pri tim riječima malo podigao ruku, otvorio oči koje je prije sklopio, podigao pogled k nebu i tako ostao dulje vrijeme. Potom je spustio pogled k svojoj subraći i malo nagnuo glavu. Bilo je to kao da im je izmolio Božji blagoslov, a zatim je izdahnuo. Činio se kao da je spokojno zaspao" (B IV 3).

Poslije Filipove smrti

Povjesničari kažu da je Filipova kanonizacija bila posljednja kanonizacija aklamacijom, dakle po starinskom običaju.

Njegovo je tijelo bilo poslije smrti položeno u svećeničkoj odori na odar pod kupolom Chiesa Nuova. Tijekom posmrtne liturgije vladala je nevjerojatna stiska ljudi koji su ga došli još jednom vidjeti. Cvijeće kojim je bio ukrašen odar nestalo je u tren oka kao uspomena i relikvija. Kad su se navečer zatvorila crkvena vrata, došli su liječnici koji su ga liječili i proveli obdukciju, kako bi napokon mogli objasniti neobični tumor na njegovim grudima. Ustanovili su da su dva rebra iznad srca bila u luku savinuta prema gore, dok je srce bilo znatno veće od normalnog, a žila kucavica isto tako dvostruko veća. Tada je bila načinjena i posmrtna maska.

Njegovo je tijelo i sljedeći dan ostalo u crkvi, a otkako se vijest o njegovoj smrti munjevitom brzinom proširila gradom, nije prestajala teći bujica ljudi prema njegovom odru. Navečer je bilo tijelo položeno u običan lijes. Ali kad je trebalo biti sahranjeno u grobnicu ispod kora, usprotivilo se nekoliko kardinala, među njima Boromeo, jer su očekivali skoru službenu Filipovu kanonizaciju. Tako je lijes s pokojnikom bio svečano sahranjen iznad prvog svoda u crkvenoj lađi. Ali izvjesni Nero de Neri već se pobrinuo za gradnju posebne kapelice koja je bila dovršena 1602. i gdje se lijevo od glavnog oltara nalazi još i danas Filipov grob. 1922. godine bio je na 300-godišnjicu kanonizacije otvoren lijes, tijelo odjeveno u novu svećeničku odjeću i položeno u stakleni lijes u kome se još i danas štuje. Prije toga je bilo pronijeto Rimom u pravoj trijumfalnoj povorci, prvoj procesiji te vrste od sekularizacije 1870. godine.

Iako je štovanje Filipa kao sveca uslijedilo odmah i spontano poslije njegove smrti, službeni je postupak za njegovu kanonizaciju napredovao veoma sporo. Prva je sjednica bila održana 2.

kolovoza 1595. Nahrupilo je veliko mnoštvo ljudi koji su željeli dati svoje svjedočanstvo. Mnogi su izvijestili već na dan Filipove smrti da im se on prikazao. Prikupljala su se brojna izvješća o čudesima i uslišanjima molitve. Već su se posvuda vidjele slike s natpisom "Blaženi" ili "Sveti Filip". Iako je Klement VIII. već za Filipovog života javno izjavio kako smatra Filipa svecem, navala štovanja je bila tolika da je mislio kako će je morati obuzdati. Proces i tako još nije došao do završne odluke.

Štovanje Filipa je iskakalo iz okvira uobičajenog i javno dopustivog. Činilo se kao da je još bila pri djelu čudesna spontanost njegove ljubavi. Tako je Marcello Vitelleschi, kanonik crkve Sv. Petra, rekao kako ne može izustiti "De profundis", te umjesto pri liturgiji zapjevao "Laudate Dominum omnes gentes", iako je to predviđeno za umrlu novorođenčad. Capecelatro upućuje na motiv te vrste štovanja: "Površno gledano sve su to samo pretjerivanja koja potječu iz naglašeno osjećajne pokornosti. A svaka prava ljubav - bila ona ljudska ili božanska - prekoračuje sve propise konvencije. Sva se ta očitovanja mogu činiti pretjeranim ili besmislenim samo onima koji ne osjećaju ljubav" (C II. 639).

Kao razlog za otegnuti tijek postupka za proglašenje svetim naveli su upućeni napore oko kanonizacije drugih važnih osoba tadašnje Crkve, ponajprije Ignacija Loyolskog i Karla Boromejskog. Rimljani su se 1608. opet žestoko zauzeli za skoro okončanje tog procesa, a iz Firenze je bila upućena molba nadvojvode. Napokon je to bilo riješeno: 12. ožujka 1622. bilo je prirođenom dosjetljivošću i oštrim jezikom Rimljana rečeno: Danas je papa - Grgur XV. u crkvi Sv. Petra "kanonizirao četvoricu španjolaca i jednog sveca." To su bili Ignacije Loyolski, Franjo Ksaverski, Terezija Avilska, Izidor, radnik - i Filip Neri.

Za Filipov je oratorij od velike važnosti dan njegove smrti. Mora se reći da je poslije tog događaja uslijedilo otvoreno i

jasno prihvaćanje njegovih zamisli i njegova koncepta oratorija, te nasljedovanje istoga u praksi. To postaje vidljivim u dekretu od 26. svibnja 1595. koji je bio jednoglasno prihvaćen od svih članova, dok je još Filipovo tijelo ležalo dolje u crkvi, čekajući da bude sahranjeno. Baronio je objasnio kako je to Filipova "posljednja oporuka, temeljni kamen oratorija". Dekret je sastavio i diktirao sâm Filip posljednjih dana svoga života. Taj dekret kaže o pitanju zavjeta koje su dotada neki još držali otvorenim: "Bude li u budućnosti nekom članu kongregacije pala na um zamisao o uvođenju zavjeta i bude li o tome govorio u javnosti ili privatno, tada će se on i svi koji budu dijelili njegovo mišljenje, morati na temelju činjenice smatrati otpuštenima i odijeljenima od kongregacije. Od tog trenutka neće moći tražiti nikakvo pravo i bit će poput onih koji nisu nikada pripadali kongregaciji" (PB 558).

Razvoj oratorija

Kad je Filip umro, postojalo je sedam oratorija: u Rimu, Napulju, San Severinu, Lucci, Fermu, Palermu i Camerinu. Taj je bio osnovan "Ad instar", kako još piše u uredbama: "po uzoru" na rimski oratorij: vidjelo se kako se tamo živi, kako se izvode "vježbe" i to se oponašalo. Prve su kuće bile uređene pod osobnim utjecajem nekog člana rimske kuće. Tako je Pater Riccci imao velik utjecaj pri utemeljenju kuće u Fermu, a Sicilijanac pater Pozzo je radi zdrastvenih razloga otišao u Palermo i 1594. godine pomogao pri nastanku tamošnjeg oratorija. Članovi oratorija u Palermu pripomogli su utemeljenju kuća u Genovi i dviju kuća na Siciliji. Oko 1613. nastalo je više kongregacija na Sjeveru Italije, u Bologni i 1614. u Perugi. Već je u to vrijeme bila osnovana kuća u Montaigu u Brabantu.

Capecelatro kaže da je "drvo oratorija donijelo prve plodove" u Francuskoj. Franjo Saleški je utemeljio oratorij u Thononu u Savoji. Propise je preuzeo od rimske kuće, a kao pokrovitelja izabrao Baronia.

Franji Saleškom su bile 24 godine kad je prvi put došao u Rim. Još nije bio zaređen svećenik, čak se nije znalo je li to uopće poželio. Njegov biograf Galizzio piše da je u Rimu posjetio ljude koji su stekli ime u književnosti i crkvenom životu. Nema doduše dokaza da je Franjo Saleški u to vrijeme posjetio oratorij, ali ga je po staroj predaji tada već sedamdesetšestogodišnji Filip zagrlio. Taj je susret prikazan na starim slikama, a o njemu govori i rani Filipov biograf Sonzonio (C II 345), ali novo istraživanje baš ne prihvaća tu predaju.

Sigurno je da je Franjo Saleški bio sprijateljen s nekim Filipovim sljedbenicima, ponajprije s Baroniom i Giovenaleom Ancinom koji je kasnije postao biskupom u Saluzzu blizu današnje granice s Francuskom. 1598. došao je Franjo Saleški opet u Rim, ovaj put već kao svećenik. U Rimu je boravio oko šest

mjeseci. Bio je postavljen za koadjutora Genfa. U to je vrijeme redovito posjećivao oratorij. Tada je nastalo prijateljstvo s Baroniom i Ancinom. Plod je tog susreta bilo osnivanje oratorija u Thononu 1599. godine. Franjo Saleški je očekivao snažan učinak zajednice u kojoj se uz svu marljivost osjećala i nježna privlačna ljubav njezina utemeljitelja Filipa Nerija. Kad je papa Klement VIII. bio zamoljen da odobri tu zajednicu, odmah je dao svoju suglasnost. 1597. godine bile su utemeljene kuća i crkva pod nazivom: "Djevica milosrđa". Franjo Saleški postao je predstojnikom.

Na Jugu Francuske su već postojale dvije zasebne zajednice. 1586. godine osnovao je Rollin -Ferrier pri Cotignacu, Marijinom svetištu, malu obitelj oratorija, nakon što je zamolio Filipa za savjet (Ge 59). Pod Tarugijevim je utjecajem bila 1615. godine otvorena kuća u Aixu, a kasnije i u Marseilleu. Sve su te kuće činile zajedničku obitelj.

Osnovna Filipova zamisao da se njegova kongregacija treba sastojati od svjetovnih svećenika, dakle odbijanje zavjeta, djelovala je i na Vinka Paulskog i Bérullea. Pri osnivanju "Svećenika misije" oslanjao se Vinko Paulski na propise Filipa Nerija. I kasniji kardinal de Bérulle koji je osnovao francuski oratorij, pošao je isto tako od propisa rimskog oratorija, ali je tada došao do uvjerenja da mora oratorij prilagoditi prilikama u Francuskoj. (Sjetimo se da je Francuska tada već bila politička cjelina, dok je Italija morala još dugo čekati svoje nacionalno jedinstvo.) Tako je 1611. godine, dakle oko 16 godina poslije Filipove smrti, nastao u Francukoj Bérullevom zaslugom glasoviti "oratorij Jésus" koji je kasnije u 17. i 18. stoljeću imao važnu ulogu u Francuskoj. Dvadeset godina poslije svoga osnutka brojio je već sedamdeset kuća. Neki su od njegovih najslavnijih sinova poznati i izvan Francuske: Malebranche, Massillon, Thomassin, Morin i Gratry. Francuski se oratorij proširio u Belgiji, Engleskoj i čak Italiji. Pod utjecajem belgijskog oratorija utemeljena

je kuća u Kevelaeru na Donjoj Rajni. Jansenizam je prolazno bacio svoju mračnu sjenu i na Bérulleov oratorij, a naposljetku ga je zatrla Francuska revolucija. Ali već ga je 1852. godine obnovio Pététot, sada pod nazivom "Oratoire de Jésus et des Marie-Immaculée".

Poslije nastanka francuskog oratorija Bérulleovom zaslugom, nastale su u Francuskoj još i filipinske kuće i to u Apremontu (1620.) i Douaiu u Francuskoj Flandriji (1626.), a kasnije još dvije.

Francuska je poslije Italije brojila najviše kuća. Capecelatro ih 1889. godine navodi dvadeset, a Gasbarri u svojoj knjizi čak trideset. Danas ih ima još deset. Do prvog je utemeljenja došlo 1645. godine u Valenciji, a još i danas važna kongregacija u Barceloni nastala 1671. godine. U drugoj polovini 17. stoljeća proširio se oratorij u Španjolskoj, a tada je bilo velikih teškoća u vrijeme Napoleonove vlasti i kasnijih revolucija. Tijekom građanskog rata 1936./39. umrla su četvorica članova u Barceloni, a zajednica se rasula.

U Poljskoj postoji trenutačno sedam kuća, a kao najstarije se utemeljenje navodi Gostyn iz 1655. godine. Kongregacije su teško trpjele radi političke sudbine svoje domovine. Poslije ruske podjele Poljske bila je jaka još samo kuća u Gostynu. Nju je međutim snašlo zlo zbog Bismarckove kulturne borbe, tako da su članovi otišli na Jug i 1878. godine utemeljili kuću u Tarnowu. Između dva svjetska rata stvorila su tri još postojeća oratorija federaciju sa zajedničkim novicijatom, a tim je savezom upravljao glavni predstojnik.

U Meksiko je oratorij došao sredinom 17. stoljeća. U Puebli de Los Angeles, 140 km južno od glavnog grada, nastala je zajednica svjetovnih svećenika koja je pod Klementom X. dobila 1671. godine papinsko priznanje.

To što se uspio pretrpjeti teški progon Crkava dvadesetih godina ovog stoljeća, ponajprije je zasluga kuće u San Miguelu

de Allende. Tamošnji je oratorij nastao 1712. godine, a godinu dana kasnije sjemenište Svetog Franje Saleškog. Vlada je taj mali, ali lijepi kolonijalni grad proglasila nacionalnim spomenikom, što je mnogo pomoglo i svećenicima oratorija. Njima zahvaljuje meksički oratorij svoj opstanak. Ta oni su uz najveće žrtve i osobno izlaganje pogibli odgojili naraštaj subraće koja su u međuvremenu već učinkovito djelovala u dušobrižništvu, ali isto tako postizala uspjehe i u crkvenoj arhitekturi Meksika. Sada su mogli ponovno otvoriti i svoju crkvu "La Profesa" u srcu Mexico - Cytija, jednu od najljepših crkava glavnog grada koja je prije pripadala isusovcima. U međuvremenu je u Meksiku otvoreno sedam kuća. Meksička je federacija učinila dragocjene stvari za kuće, ali i za međunarodnu konfederaciju.

U Južnoj i Srednjoj Americi postoje još kuće u Čileu (Valparaiso), tri zajednice u Kolumbiji, jedna u Costa Rici i jedna u El Salvadoru koja veoma trpi zbog političkih nemira. Sve su te kuće nova utemeljenja, osim ona u Pastu u Kolumbiji.

Šest oratorijanskih kuća u Portugalu više ne postoji. Još se mora kratko spomenuti oratorij u Goi u Indiji. Prvo zato što je spasio Crkvu Cejlona, ali i zato što je time dokazano da je moguć i misionarski oratorij. Jedin kaže u svojoj povijesti Crkve: "Osnivanju oratorija Svetog križa u Goi, po uzoru Filipa Nerija, zahvaljuje svećenstvo apostolski poticaj, a cejlonska Crkva svoj spas" (V 319). Oratorij u Goi je bio uveden već 1646. godine i to zaslugom Micaela de Castra. Ali prvi predstojnik i pravi utemeljitelj bio je Joseph Vas (1651.-1711). On je "apostol Sri Lanke (Cejlona)". 1678. godine otišao je na Cejlon posve sâm, odjeven kao prosjak, kako bi pomogao zajednici koja je bila u teškom položaju. Franjo Ksaverski je već 1544. naviještao vjeru, ali su kalvinistički Nizozemci protjerali Portugalce i uzeli zajednicama njihove svećenike. Pater Vaz je započeo svoj rad bez ikakve pomoći; tek je kasnije dobio potporu drugih svećenika oratorija u Goi.

Njegov biograf Perera kaže: "Čak se može dvojiti da li ono što je Vaz učinio za Cejlon ima paralelu u svijetu. Barem se ne zna za zemlju gdje je Crkva morala proživjeti nešto slično kao u Cejlonu ... Onamo je došao dakle neki svećenik, posve sâm, iz neke druge zemlje. Došao je dragovoljno i uz velike teškoće. Herojski je izdržao svoj rad, iako je čak bila raspisana nagrada za njegovu glavu. On je probudio vjeru u srcima svih koji su je dotada morali skrivati; pridobio je natrag one koji su se odmetnuli od vjere, a privukao je i nove vjernike, unatoč progonu, zatvoru i otvorenom neprijateljstvu." On je tako reći drugi put utemeljio Crkvu u Cejlonu, ali ovaj put "prilagođenu uvjetima zemlje, osobitostima i karakteru naroda". A sâm je ostao "svet i ponizan apostol koji je sebe posve prepustio vodstvu Božje providnosti - bilo da se radilo o velikim ili malim stvarima - i čija je svetost bila ono jedino što mu je donijelo potporu i odanost ljudi i vladajućih". U njegovoj je dobi bilo u jednostavnosti i čistoći vidljivo ono što je odredilo čitav njegov život: želja da služi Bogu i bližnjemu, ponajprije ubogim, nevoljnima i odbačenima. Papa Ivan Pavao II. je 21. siječnja 1995. - prilikom svog putovanja jugoistočnom Azijom - proglasio u Colombu (Sri Lanka) patra Josepha Vaza blaženim.

Među najvažnije događaje u povijesti oratorija spada opredjeljenje Johna Henryja Newmana za oratorij svetog Filipa. Time počinje i povijest engleskog oratorija, a isto tako i nova utemeljenja u Njemačkoj, SAD-u i Kanadi zahvaljuju svoje postojanje toj odluci.

Newman je 1845. prešao u katoličku Crkvu, a 1846. posjetio Rim. Tamo je N. Wiseman, kasniji kardinal, bio rektor Engleskog koledža. On je bio veoma blizak Newmanu i predložio mu da postane oratorijevcem i donese oratorij u Englesku. U Rimu su znali za Newmanovo značenje i brinuli se za njega. Stanovao je u kući Propagande Fidei, a njega i njegova prijatelja St. Johna primio je papa. U memorandumu iz 1848. godine piše Newman

kako su tada razmišljali na bi li trebali pristupiti redemptoristima. Nisu još bili sigurni bi li trebali postati redovnicima ili ostati svjetovni svećenici. Pri tim se razmišljanjima opet pojavila slika oratorija. Već je 1846. stupio s njima u vezu pater Theiner iz Chiesa Nuova. Pater Theiner je bio Nijemac koji je od racionalizma našao put do vjere i kasnije nastavio Baroniove ljetopise. Newman je napisao nekom prijatelju: "Bili smo u Chiesa Nuova (crkvi Sv. Filipa i kući pokraj nje) skupa s Theinerom koji je za nas slavio misu i pričestio nas, i to u maloj sobi gdje je sveti Filip doživljavao svoje ekstaze (A 103). Oratorijanci su na mene ostavili dojam jednostavnih, ljubaznih ljudi čiji se život odigrava u kući i ispovjedaonici. To se podudara s onim što čujemo: oni su dobri ispovjednici i ništa više. Nisu veliki propovjednici, niti su učeni, s Theinerovom iznimkom." "Čini se, sve u svemu, da je došlo vrijeme za sekularizaciju - gledano izvana - , ali s blagom unutarnjom obvezom asketizma - upravo je to oratorijanstvo" (A 104). Isticanje pozitivnog pri kršćanstvu, tako tipično za Newmana, našao je on u oratoriju. Od početka je međutim isto tako vidio književne i intelektualne mogućnosti u oratoriju. Koliko god bili različiti Filipov i Newmanov karakter, bilo je u njih i mnogo zajedničkog: "obojica su u čitavom svom životu pokazivala izvanrednu tankoćutnost i želju da ih vodi Sveti Duh. Štovanje treće osobe Presvetog Trojstva bilo je jedna od njihovih najjačih zajedničkih osobina" (A 107).

Kad je Newmanovo opredjeljenje već bilo jasno, formalno je molio papu da može u Birminghamu osnovati oratorij i molio ga za dopuštenje da smije utemeljiti oratorije i u drugim gradovima. Nadalje je molio da smije rimske uredbe prilagoditi prilikama u Engleskoj. Te prilagođene uredbe bile su tiskane 1847. godine u Rimu. Krajem te godine započeo je Newman sa šestoricom sljedbenika novicijat u opatiji Santa Croce, gdje im je bilo stavljeno na raspolaganje jedno krilo zgrade. Oni su četiri mjeseca proučavali uredbe i običaje oratorija. Newman se prije

svega bavio najvažnijim Filipovim životopisima, Marcianovom knjigom "Povijest oratorija" i "Pregi" (= "Excellences of the Oratory"). Da oratorijski učitelj novaka, pater Rossi, nije baš bio najbolja osoba za taj zadatak, vidi se još iz Newmanih zapisa (A 98f). 26. studenog 1847. godine bio je utemeljen oratorij u Birminghamu s Newmanom kao predstojnikom i uz izričito upozorenje da se oratorij treba osobito brinuti za intelektualnu i "višu klasu". Engleski je oratorij bio službeno otvoren 2. veljače 1848. , a nakon deset dana bili su pater Faber i njegovi pratioci primljeni kao oratorijanci.

Frederick Wilhelm Faber (1814.-1863.) je 1854. konvertirao i u Birminghamu osnovao zajednicu pod nazivom "Braća Božje volje" ili "Wilfridians". Kad je čuo da je Newman utemeljio oratorij, ponudio je sebe i svoju skupinu. Newman je u svom odgovoru upozorio na razlike, ali je prepoznao Faberov talent za vodstvo, doduše na "drugom području utjecaja". 1849. godine počeo je Newman s radom u birminghamskom oratoriju, a Faber je s jednom skupinom otišao u London. Ubrzo se pokazalo da su obojica-Newman i Faber veoma jake i veoma različite ličnosti. K tome je među njima bilo i dosta razilaženja u mišljenju: o kući Sv. Wilfrida, te o poslanju oratorija. A javio se i problem autoriteta: Newman je bio predstojnik za obje kuće, kao nekad Filip u Rimu i Napulju. Newman je 1850. godine napisao u jednom pismu: "Kuća u Londonu mora imati vlastitog predstojnika." 12. kolovoza 1850. bio je konačno izabran Faber za prepošta u Londonu.

Godine 1864. objavio je Newman svoju knjigu "Apologia" koja je odmah imala velik učinak u katolika i protestanata. Jedan je od tih učinaka bilo pitanje ne bi li se oratorij mogao osnovati u Oxfordu. Newman je u tu svrhu već priskrbio zemljište, ali taj je plan propao radi nekih ograničenja iz Rima. Zamisao o oratoriju koji bi svoj apostolat ispunjavao isključivo pri sveučilištu, bila je Newmanov san već za Dublin, a sad je

propao taj plan za Oxford. I Newman je međutim u Filipovoj školi naučio da je važna Božja volja, te je moramo ponizno prihvatiti. Kad mu je bilo 50 godina rekao je sljedeće: "Nemam sklonosti da budem svetac -žalosno je što to moram reći ...., meni je dovoljno čistiti svecima cipele - ako sveti Filip nosi na nebu prljave cipele."

I ta Newmanova napomena na kraju rečenice pokazuje kako je dobro shvatio svog duhovnog oca Filipa Nerija i koliko mu je postao sličnim unatoč različitosti. On je kao Filip štovao Svetog Duha, unutarnje svjetlo ("lead kindly light"), uvjerljivost srca (njegov je slogan kao kardinala bio: Cor ad cor loquitur). On je zauzeo jedinstven stav u povijesti Crkve: Autonomiji modernog čovjeka, samopotvrđivanju pred Stvoriteljem, pristupao je svojim jasnim načinom mišljenja, ali i sjajnim književnim stilom koji podsjeća na Augustina. On pripada vodećim likovima duhovnog života: usred modernog svijeta mogao je pokazati svjetlo Božje nazočnosti, usred konkretne stvarnosti pokazati svima mistični prauzrok.

Kardinal Newman je pokazao oratoriju njegov put u budućnost. Oratorij je po njegovoj predodžbi trebao biti otvoren za njegove suvremenike. Smatrao je da ih on mora bolje razumjeti nego oni sami sebe. A Filipovom ih je ljubaznošću trebao pridobiti da se oslobode sebe, svojeg Ja i sretnu onoga koji je istinski sučelnik svakog čovjeka. "Buduća zajednica oratorija je po Newmanu posve jednostavna, skromna obitelj ... gdje vlada ljubav, ali ljubav koja zrači" (Bou 90). Potrebno je oboje: oprezna spremnost na moderno mišljenje, ali ponajprije uvijek novo i produbljujuće razmatranje trajnih vrijednosti objave i predaje - Svetog Pisma, starih otaca i crkvene liturgije; i naposljetku gledanje s ljubavlju na život i riječi svetog Filipa, našeg duhovnog oca. Nije čudo da je kardinal Newman imao tako golemo značenje za obnovu oratorija, prije svega u Sjevernoj Europi i za novi početak u Sjevernoj Americi. Ali prije nego što će biti riječi

o tome, moramo još jednom pogledati unatrag i nešto reći o prvim kućama oratorija u Njemačkoj.

Počeci oratorija u Njemačkoj polaze od Johanna Georga Seidenbuscha (1641.-1729.) koji je bio rođen u Münchenu u sirotinjskim prilikama. U njega se već brzo pokazala nadarenost za slikarstvo. U Münchenu su ga odgajali isusovci i 1666. godine postao je svećenikom. Umjetnički mu je talent kasnije pomogao da nađe bogate dobrotvore čak i na bečkom dvoru. Tijekom obrazovanja u Münchenu duboko ga se dojmila mala Marijina statua visoka oko 60 cm. Nakon što je na njezino mjesto bila stavljena neka druga, imao je mladi Seidenbusch sreću da je nađe i otada se više nije odvajao od nje. Ponio ju je sa sobom kad je postao župnikom u Aufhausenu, oko 20 km jugoistočno od Regensburga. Župna je kuća bila u jadnom stanju, ali ju je novi župnik uredio na svoj skromni način. Odmah je počeo s kućnom pobožnošću. Njegova majka i četvero braće i sestara išli su s njim - Majci Božjoj. Pobožnost pred tim Marijinim kipom privlačila je sve više ljudi i uskoro je nastalo redovito hodočašće iz okolice i nedalekog Podunavlja.

Uskoro je Seidenbusch mogao izgraditi veću crkvu i uz nju mali samostan. Odavna mu je bila želja voditi zajednički život s nekoliko svećeničke subraće. Neki posjetitelj koji je studirao u Rimu pričao mu je o oratoriju. Ta mu vijest nije dala mira i tako je 1675. godine krenuo u Rim u društvu kanonika s kojim je bio sprijateljen. Tadašnji prepošt rimske kuće, pater Sozzini, prijateljski ih je primio. Seidenbusch je upoznao uredbe i običaje oratorija i bio prvi Nijemac koji je bio tamo primljen. Dobio je relikviju, sliku i životopis svetog Filipa, zatim se vratio kući. Godine 1690. potvrdio je biskup u Regensburgu osnivanje oratorija u Aufhausenu, a 1695. je Seidenbusch opet otputovao u Rim na jubilej obljetnice Filipove smrti i donio kući papinsko priznanje svoje kongregacije.

Seidenbusch je tijekom španjolskog rata za prestolonasljedstvo posredovao između cara u Beču i bavarskog izbornog kneza, jer je na oba dvora bio poznata i priznata osoba. Tada je dobio u Beču crkvu Presvetog Trojstva uz molbu da i tamo osnuje oratorij. To se dogodilo 704. godine. Istodobni pokušaj osnivanja oratorija u Pragu nije bio uspješan. Ali na povratku u Aufhausen zadržao se neko vrijeme u Münchenu i tamo 1707. godine utemeljio kuću uz odobrenje biskupa iz Freisinga. Oratorij je dobio crkvu bolnice Herzogspital - koja još i danas ima oltar svetog Filipa -, a radio prije svega u susjednoj bolnici Sv. Josipa. Čudno je da je Seidenbusch bio predstojnik za sve tri kuće, ali je poslije svog trećeg posjeta Rimu 1725. predao upravu nad kućama u Beču i Münchenu. 1729. je izdao reviziju uredaba i propise "prilagođene njemačkim prilikama i običajima" (A 80).

Car Josip II. je 1783. zatvorio kuću u Beču, a kongregacija u Münchenu je propala tijekom nemirnog napoleonskog doba. U Aufhausenu je posljednji član umro 1866. godine i biskup je prenio brigu za to Marijino svetište benediktincima iz Mettena. Osnivač pater Seidenbusch, naredio je da se poslije njegove smrti napiše na njegovu nadgrobnu ploču: "Ovdje počiva posve bezvrijedan svećenik" i da bude sahranjen na ulazu u crkvu, kako bi ga "gazili nogama svi koji ulaze". Osim njegova golemog štovanja Marije, pokazivala je i njegova poniznost da je pravi Filipov učenik. (U sadašnjoj Zavjetnoj crkvi, čiju je izgradnju, započeo poznati graditelj iz Ottobeurena, Johann Michael Fischer, bile su u koru sahranjene Seidenbuschove kosti.)

Obnova oratorija u Njemačkoj počela je tek 1922. godine. Tada su studenti teologije upoznavali oratorij i po glasovitoj propovijedi kardinala Newmana o "poslanju svetog Filipa". Dvojica od njih, Ernst Musial i Theo Gunkel, otišli su 1925. u novicijat u Birminghamu, a posjetili i rimsku kuću. 14. siječnja 1930.

otvorena je kuća u Leipzigu. (Povelja o utemeljenju spominje Gunkela, Musiala i Heinricha Kahlefelda; skupini osnivača pripadao je vjerojatno i Philipp Dessauer.) Učinak tog prvog oratorija kome je biskup povjerio veliku župu u dijaspori, bio je veoma plodan, a broj članova je do Drugog svjetskog rata neprestano rastao. Musial je 1934. otišao u Rock Hill u SAD-u, kako bi pomogao pri osnivanju tamošnjeg oratorija.

Plan osnivanja drugih oratorija u Weselu i Berlinu propao je zbog rata; ali mogle su nastati nove kongregacije u Zapadnoj Njemačkoj: München (1954.), Franfurkt/M. (1956.), Aachen (1956.), Heidelberg (1968). i na području tadašnje DRNJ kuće u Dresdenu (1961.) i Franfurktu na Odri (1971.).

Zahvaljujući uskoj i plodnoj vezi s oratorijem u Münchenu, mogla je 1981. godine nastati kongregacija u Zürichu. A jedna se skupina svećenika udružila 1978. u kongregaciju u Beču.

Prvi oratorij svetog Filipa u Sjedinjenim Američkim Državama nastao je 1934. u izrazitom području dijaspore u Rock Hillu, Južna Karolina. Područje dušobrižništva obuhvaćalo je tada 136. 000 stanovnika, od kojih su samo njih 175 bili katolici. Rad tog oratorija pokrenuli su fra Paul V. Hatch, fra Matthew Shaw, dva brata laika i dva studenta. Iz Leipziga je došao Ernst Musial koji je preuzeo i upravljanje novoosnovanom kongregacijom. On se 1935. vratio u Leipzig. U međuvremenu se javilo mnogo poziva. Fra Hatch je postao predstojnikom i učiteljem novaka.

Odmah na početku bila je uređena bolnica koja je bila prijeko potrebna u tom kraju. Za nju su se do 1958. brinuli franjevci iz Illionisa, a fra Wahl kaže: "Budući da je ta bolnica dobro radila, učinila je tih godina više za dobru klimu nego svi naši drugi i uistinu brojni misionarski napori" ("Oratorium", 1972.). Nastala je i škola za siromašnu djecu, a oratorij je 1945. uredio župu za crnce koji su brojni na Jugu SAD-a. Zaslugom oratorija otvorena je i prva "integrirana" škola, to znači škola

koju su mogli skupa pohađati bijeli i crni učenici. 1947. godine došao je u posjet pater Naldi, tadašnji glavni upravitelj iz Rima i kongregacija je bila službeno primljena u Institut (konfederaciju).

Neovisno o Rock Hillu nastala su dva druga oratorija: u Montereyu u Kaliforniji (prije Yarnell u Arizoni) (1953). i Pittsburghu u Pennsylvaniji (1966.). Spomena je vrijedna činjenica da oratoriju u Pittsburghu nije pri njegovu osnivanju dodijeljena područna župa, već mu je bilo povjereno dušobrižništvo na Sveučilištu. Jedna je od najsjajnijih kongregacija oratorija kuća u Torontu (Kanada). Nastala je u Montrealu, a zatim premjestila svoje sjedište u metropolu koja spada među najvažnije gradove kontinenta.

Uredbe oratorija

Uredbe (konstitucija) oratororija predstavljaju još uvijek nešto neobično, nešto osobito u Crkvi. Stoga za rimsku kuriju nije bilo lako pravilno svrstati oratorij Filipa Nerija u crkveni sustav. Oratorijanci su svećenici svjetovnjaci - ne zavjetuju se - , ali su se pri vjerskim kongregacijama vodili kao redovi. Prije objavljivanja novog zakonika (Codex juris Canonici) 1983., ubrajali su se unutar vjerskih zajednica među sekularne institute. Po sadašnjem načinu grupiranja postoje između ostaloga i "zajednice apostolskog života", među kojima se navodi oratorij kao najstarija od njih.

Slijedimo li nastanak uredaba, srest ćemo se opet s Filipovom osobitošću i njegovim ranim i kasnijim suradnicima i sljedbenicima. Pravila piše tako reći život. Važan je život zajednice, njezini običaji i tradicije. Tako se već u prvom nacrtu uredaba kaže: "Kongregaciju više oblikuje način života nego propisi". Svakako se opaža i sljedeće: uvijek kad je bio ugrožen neki važan član uredaba-nezavisnost, samouprava, oslobođenost od zavjeta -, oživio je interes za propise i branila se njihova posebnost.

Odredbe su zapravo počele oskudnim nalozima što ih je Filip dao maloj skupini u svećeničkoj kući San Giovannija dei Fiorentini. Sastavio ih je Tarugi, ali po Filipovom naputku. Kad je kasnije već bila kongregacija uređena pri Chiesa Nuova, ali je još preuzela dušobrižništvo pri San Giovanniju, dao je Filip posve sâm važne naloge. Oni još postoje napisani njegovim rukopisom. On nije pokazivao sklonost da se okuša kao zakonodavac. Osim nekoliko naputaka za refektorij, postoji još i njegovo strogo upozorenje da se članovi oratorija ne smiju boriti za naklonost najmoćnijih u Crkvi. Najvažnije je da ne zaborave "kako su došli da bi služili Bogu i Crkvi".

Formalnim osnivanjem oratorija, "kongregacije svjetovnih svećenika i klerika pod nazivom oratorij", 15. srpnja 1575. godine, bila je mlada zajednica obvezana izraditi i uredbe. Prošlo je vrijeme pokusa i improvizacija.

Izrada uredaba nije baš bila jednostavna. Ta kongregacija oratorija je bila zajednica posve nove vrste za Crkvu. Latinske uredbe iz 1583. godine govore o "apsolutno novom položaju našeg instituta koji je posve različit od drugih" (PB 320). Doduše, upravo su se u 16. stoljeću dogodile neke novotarije. Pored starih redova benediktinaca, karmelićana, dominikanaca i franjevaca, nastali su redovi regularnih klerika, teatinci somaski, isusovci i barnabiti. Oni su dobili odjeću svećenika svjetovnjaka i živjeli kao oni, ali su svojim uredbama bili obvezani na evenđeoske zavjete. Moglo bi se pomisliti da je i oratorij spadao pod tu skupinu regularnih klerika, ali Filip nije želio za to čuti (PB 319). On se nepokolebivo držao svog uvjerenja da su za oratorij dovoljni jednostavni svjetovni svećenici.

A ipak je pri osnivanju oratorija vjerojatno igrao ulogu utjecaj jedne ženske zajednice. U podnožju Kapitola postoji još i danas ženski samostan Tor de Specchi što ga je osnovala sveta Franciska iz Rima sto godina prije Filipa i s kojim je Filip održavao dobre odnose. U toj ženskoj zajednici nije bilo zavjeta ni klauzure. Te su sestre imale dosta slobode: mogle su same birati ispovjednika i imale nezavisnu upravu.

Papinska isprava o osnivanju oratorija ovlastila je zajednicu da može ispraviti i proširiti svoje uredbe, ali ih tada mora podastrijeti papi, kako bi ih on takve odobrio.

To je doduše potrajalo do 1612. godine. Najprije je bilo izabrano vijeće "deputiraca", a Filipu je bio dodijeljen naslov "prepošta", ali u stvarnosti su, kao i prije, bili odlučujući Filipovi naputci i njegov utjecaj. Oratorijanci su se toliko malo držali šablona, da se čak nije zapisivao sadržaj i rezultat sastanka. Sâm je Filip bio rijetko nazočan pri sjednicama, ali je uvijek dobio

detaljno usmeno izvješće o njihovu tijeku. Iza takvog vladanja nije se krilo pomanjkanje interesa, već svjesna nakana da se svima pruži mogućnost otvorenog iznošenja vlastitog mišljenja. (Pri vijećanjima je običaj da najprije govore najmlađi članovi, a tek kasnije stariji, kako starije godine i veće iskustvo ne bi opterećivali novajlije.) Sâm se Filip, kako se čini, slabo brinuo za detaljno sastavljanje uredaba. Njemu je po svoj prilici bilo dovoljno onih nekoliko uredaba koje su u grubim crtama uređivale zajednički život i apostolat. K tomu su još došli dekreti koji su rješavali probleme prakse, te upozorenja koja su bila nužna, ali nije bilo strogih propisa, sustavnog zakonodavstva. Tako je bilo do 1581. godine.

Tada se u zajednici javila briga za to da se ipak izrade jasne i potpune uredbe. Sve su dopune bile podastrijete Filipu, a njegova je reakcija vrijedna spomena. Ponešto je prihvatio bez prigovora, ostalo mu se doduše nije svidjelo, ali je pustio da tako ostane. A bilo je i novotarija koje je odbio i ni kasnije nije prihvatio. Može se dakle smatrati da je on sastavio te uredbe. Ta kroz njegove su ruke prošle sve dopune što ih je predložila kongregacija. Da, on je sâm u jednom dekretu tražio od kongregacije da se, "po nalogu patra misnika Filipa", o svemu što se tiče kongregacije moraju savjetovati svi članovi. Dakle, demokratski je karakter kongregacije izričita Filipova odluka.

Red na prvom nacrtu uredaba završio je 1592. godine i Bordini je dobio nalog da ih prevede na latinski. A tada je sve zapelo. Odjednom se naime počelo raspravljati ne bi li ipak bilo bolje da oratorij prilagodi svoje uredbe redovima. Iako izvori ne izvješćuju mnogo o tome, mora se pretpostaviti da je tu bio na djelu utjecaj Talpe koji je kasnije u Napulju uspio ostvariti približavanje oratorija redovničkom životu. Filipova su se shvaćanja tako nepomirljivo sukobila s Talpinim, da je rad na uredbama teško napredovao i bio dovršen tek poslije Filipove smrti.

Dokle je dospjela ta sklonost redovničkom načinu života prepoznaje se po tom da je u posljednjem poglavlju uredaba koje je sastavio Bordini bila predviđena i prisega koja je obvezivala na ustrajnost pojedinca u zajednici. Zastupnici su se na svojoj sjednici u veljači 1583. godine suglasili sa zavjetom ili prisegom stabilnosti. Razlog za to mogao je biti utjecaj uredaba za oblate svetog Ambrozija u Milanu, ali vjerojatno još više briga da sve brojniji pozivi koji su dolazili i ostanu.

Budući da je Bordini rekao još i nešto što se ticalo zavjeta siromaštva, digla se žestoka bura među nazočnima. Bordini se branio objašnjenjem kako je to mišljenje zastupnika među kojima je Talpa širio svoj utjecaj. Još je dodao kako i on sâm želi "sačuvati svoju slobodu, bez ikakve vezanosti prisegom ili zavjetom" (PB 376), te kako je u prvom poglavlju uredaba jasno rekao da se kongregacija sastoji od svjetovnih svećenika.

Filipovo mišljenje o tom važnom pitanju može se vidjeti po njegovim primjedbama na rubu talijanskog teksta uredaba i njegova latinskog prijevoda. Po njegovu je mišljenju trebao zavjet ustrajnosti stajati na kraju uredaba (PB 377). Što se tiče osobnog vlasništva i siromaštva, još postoji njegova napomena: "Habeat, retineat, sed videat ne qua sit lis" - "On (oratorijanac) može posjedovati, zadržati, ali treba nastojati da ne bude svađe."

Kako bi se okončao sukob, došlo se u listopadu do salamonskog rješenja: iz teksta što ga je izradio Bordini uzeta je sinteza najvažnijih članaka, od dvanaest je poglavlja uzeto samo četiri, a time je otpalo i pitanje zavjeta ustrajnosti i siromaštva. Taj su dokument potpisala i proglasila pravovaljanim osmorica najstarijih svećenika. Nakon što je Filip još učinio male preinake, bila je isprava podastrijeta svim članovima, pa i najmlađima, da odluče o njoj.

Bordinijeve su uredbe iz 1583. godine obrađivale i u svom skraćenom obliku samo upravu zajednice, njezine službe i

propise o primanju i odgoju poziva. Nisu obrađivale vladanje i obveze svakog pojedinog člana unutar zajednice. Postojali su doduše zasebni opisi običaja u oratoriju koji su djelomično bili i tiskani. Tek su kasnija izdanja uredaba preuzela te obavijesti o ustaljenim običajima u zajednici i učinila ih sastavnim dijelom oratorijanskog zakonodavstva.

Značenje uredaba došlo je opet u prvi plan tek 1558. godine. Vjerojatno su iskustva o novonastalom oratoriju u Napulju pokazala koliko su važne uredbe neke zajednice. Zastupnici su pošli od Bordinijevog teksta, vijećali više mjeseci, a tada dali umetnuti neke izmjene kardinala della Rovere, budući da je on trebao taj tekst podastrijeti papi na aprobociju. Skup svih članova predložio je još neke izmjene, a zatim prihvatio tekst. On je poslije jednoglasnog prihvaćanja bio poslan u Napulj, gdje je isto tako bio prihvaćen.

Ali upravo su se zbog značenja uredaba - u jednom pismu iz Rima bile su nazvane "srži instituta"- opet javile nevolje. Još se radilo na sitnim detaljima i dotjerivanju teksta, kad je opet došao Talpa sa svojom kritikom, bolje rečeno svojim omiljenim zamislima o pitanju vlasništva, odgoja novaka, i drugim običajima u Napulju. Rimska kongregacija nije isprva pridavala tome važnost, već se trudila da budu uredbe što prije posve dovršene. Tada je Talpa došao međutim s argumentom preko koga se nije moglo prijeći. Upozorio je naime na to da se postupa previše pragmatično, da su postavljene doduše uredbe o vladanju članova u kongregaciji, ali se prema vani ne razlaže što je zapravo kongregacija; nedostaje ideja cjeline, njezino Zašto i Čemu.

Tada je odmah iznio i svoj prijedlog kako se može opisati bit oratorija. Još mu i danas moramo biti zahvalni za tu jasnu formulaciju u čemu se sastoji osobitost oratorija (s. S. 141 f). I rimska se kongregacija suglasila s njegovim prijedlogom i obećala da će na početak uredaba staviti uvod u kome će se razjasniti ideja oratorija. Kasnija i još važeća formulacija te pream-

bule potječe od Baronia. Bilo je još drugih izmjena koje su učvrstile demokratsko načelo: ograničena su ovlaštenja prepošta i zastupnika, a više se naglasilo značenje čitave kongregacije kao cjelina, dakle važnost svih njezinih članova.

Pošto su svi odobrili posljednji nacrt uredaba, trebalo se sve napisati na pergamentu, da bi se po kardinalu della Roveri predalo papi, kako bi on dao svoje mišljenje. To se dogodilo početkom 1589. godine. Papa Siksto V. nije imao nikakvih prigovora, samo je dao neke prijedloge u vezi sa stilom. Koliko god je zajednica bila sretna zbog takvog uspjeha, nije joj se baš žurilo formalno predati dokument na aprobaciju. Papa Siksto V. je umro i čini se da su se u oratoriju opet otezali s predajom molbe za konačnu aprobaciju uredaba. Pisma iz 1590. pokazuju da su neke točke bile opet stavljene na raspravu. Ali nije se više spominjao prijedlog zavjeta ili prisege.

Tek se s Filipovom smrću opet pokrenuo rad na uredbama oratorija. Osjećala se briga članova da će zajednica biti poslije smrti svog osnivatelja prilagođena tada postojećim oblicima života crkvenih zajednica i tako izgubiti svoj karakter, svoju osobitost.

I sâm je Filip požurivao taj rad na uredbama. Pri njegovoj smrti je nađen dekret koji je vjerojatno bio sastavljen nekoliko dana prije smrti i kojeg je Baronije nazvao "posljednjom oporukom" i "temeljnim kamenom" instituta (PB 588). On se činio zajednici, poslije brižljiva ispitivanja, toliko važnim da je još na dan Filipove smrti bilo na glavnoj skupštini objavljeno kao "neopoziv dekret": "Kongregacija treba i dalje postojati u dosadašnjem obliku, to znači bez zavjeta; upravo onako kako je uvijek bila nakana našeg pokojnog oca" (PB 588, usp. str. 211).

Papa Klement VIII. bio je sporazuman s tim dekretom i rekao u svom pismu Baroniu kako bi Crkva trebala priznati tu novost kongregacije svjetovnih svećenika. Filipov nasljednik u službi prepošta brinuo se o svakodnevnim sastancima, kako bi

se bez zastoja preradio tekst uredaba. Ali kad je sve završeno, nije tekst odnio papi, već ga je u studenom još jednom podvrgnuo preradbi. Zanimljivo je da je pri diskusijama bila dovoljna napomena kako neka zamisao potječe od Filipa, da bi joj se pridavala važnost. Vijećanjem je bila donijeta odluka važna za budućnost: bilo je zabranjeno pripojenje drugih kuća rimskom oratoriju. (Budući da su kuće u Napulju i San Severinu u to doba pripadale Rimu, zasada je ostalo pri tome). Time je postalo vidljivim još jedno važno obilježje oratorija - samouprava svake pojedine kuće. Upravo je to želio Filip. Germanico Fedeli ga je često čuo kako kaže: dovoljno je jedno jedino utemeljenje koje može biti tada model za druge zajednice, ali im ostavlja toliko slobode da mogu same raditi na svoj način (PB 1562). U skladu s tom odlukom bila je 1601. godine oslobođena rimske uprave kuća u San Severinu, a 1602. i ona u Napulju. Time je bila ostvarena samostalnost kuća.

Papa je 24. veljače 1612. napokon odobrio uredbe. One su sadržavale posebno poglavlje pod naslovom: "O neopozivom statusu kongregacije" gdje se utvrđivalo neprihvaćanje zavjeta, kao i uprave od strane neke druge kuće.

Tek na kraju dugog razvojnog puta pokazale su i uredbe svoju jedinstvenost. To je bila demokratska zajednica. O svemu što se ticalo zajednice morali su raspravljati i odlučivati svi članovi. Svi su članovi bili jednaki, prepošt je bio "primus inter pares" i više puta su - dijelom pod izravnim Filipovim utjecajem - bile povlastice vijeća zastupnika dane svim članovima (PB 488). Demokratsko je uređenje bilo Filipova zamisao. Baronio kaže: "Naš svetac nije želio da vlast bude u rukama pojedinca, već je to trebala biti neka vrsta dobro uređene republike" (Calenzio 395). Filip je uvijek isticao demokratsku jednakost svih članova zato što je želio slogu među svima.

Oratorij je zajednica svećenika svjetovnjaka. Članovi se ne drže na okupu zavjetom ili svečanim obećanjem svakog poje-

dinca. Koliko je bio riziičan takav način udruživanja pokazuje povijest oratorija i pokušaj da se pozivi vežu barem jednim jedinim obećanjem - obećanjem ustrajnosti. Filip je bio drukčijeg nazora i trpio dolazak i odlazak mnogih poziva. On se čvrsto držao uvjerenja da bi jedina veza trebala biti veza uzajamne ljubavi.

Ako je uzajamna ljubav jedina veza koja drži na okupu sve članove, tada je zajednica brojčano ograničena. Ona se razlikuje od velikih redovničkih zajednica i ima karakter obitelji. To se vidjelo već na početku. Baronio kaže 1602. o uredbama: "Članovi kongregacije trebaju se držati na okupu vezama privrženosti koja nastaje svakodnevnim druženjem. Tako poznaju jedan drugog i više se štuju" (PB 563). Kasnije je kardinal Newman osobito naglašavao: "Nikad nisam želio velik oratorij: dvanaest svećenika koji rade, to je bio moj cilj. Ne mogu se istodobno voljeti mnogi, a ne može se imati ni mnogo pravih prijatelja. Oratorij je obitelj i dom. Kućni je krug, kao što kaže sama riječ, nešto okruglo i povezano. Pri velikoj se udruzi teško može spriječiti da se slomi pod vlastitom težinom" (Murray 387). Obiteljski karakter podrazumijeva i samostalnost odnosno samoupravu različitih kuća i obitelji. Tako je logično da je samouprava bila u uredbama zajamčena kao "neopoziv temeljni zakon".

Znakovito je da je Talpa koji je bio toliko zabrinut za opstanak oratorija i rado bi ga prilagodio redovima, priznao u jednom traktatu o oratoriju kako "Filipov oratorij zahvaljuje svoj golemi uspjeh činjenici da je okupljao svjetovne svećenike" (PB 559). Iako se Filip doživotno brinuo za povezanost i slogu svoje obitelji i njezin osobiti apostolat - oratorij -, jasno je da ta obitelj nije za njega bila sama sebi svrha. Cilj i zadatak kongregacije oratorija nije toliko bio da svoje članove učini svetima, već je cilj kongregacije bio apostolat za bližnjega. Predanost bližnjem trebala je oratorijancu pomoći da postane svetim. Uredbe su imale samo pomoćnu funkciju, bile su samo oruđe.

Uredbe oratorija pokazuju da Filip nije bio sistematičar i zakonodavac. Ali i one govore o njemu, omogućavaju susret s njegovim duhom. Citirajmo na kraju još jednom Fabera: "Ono što je Filip ostavio svojoj kongregaciji ..., nisu toliko bile uredbe, već određen duh. Stoga oratorij koji izgubi svoju svježinu, mora nestati, kao da podliježe općem prirodnom zakonu hlapljenja. Oratorij ne može biti stereotipna kopija prošlih prilika i stanja, jer se kao nešto duhovno, što je doduše različito, prilagođava danim prilikama. On je duša bez tijela; postojeće su prilike njegovo tijelo. U tome je njegova osobitost. Upravo je u tome razlog učinkovitosti njegova rada" (Faber, Spirit 74).

LITERATURA

Addington, R. ., *The Idea of the Oratory, London 1966.*
Bacci, P. G. , *Vita di S. Filippo Neri, Brescia 1706.*
- , *The Life of St. Philip Neri (prev. F. W. Faber), London 1849.*
Baccini, G., *Le Facezie del Piovano Arlotto, Firenza 1884.*
Belcari, F. , *Vita del Beato Giovanni Colombini, Brescia 1505.*
M. Brigitta zu Münster, *Der Heilige Philip Neri, Freiburg 1953.*
Bouyer. L. , *Un Socrate Romain: Saint Philippe Neri, Pariz 1979.*
Calenzio, G. , *Cesare Baronio , Rim 1907.*
Capecelatro, A. , *La Vita di S. Fillipo Neri, Rim 1889.*
Cistellini, A. , *S. Filippo Neri e la Spritualità dell ' Oratorio, "Theresianum", Rim 1984.*
- , "Massime e Ricordi di S. Filippo Neri" (Memorie Oratoriane 14)
- , Filipo Neri Giovane Laico in Roma (Aevum, Acireale 1970.)
- , Alle Origini dell ' Oratorio, Rim 1973.
- , La Congregazione dell ' Oratorio in un antico opusculo inedito, Brescia 1977.
- , San Filippo Neri. Gli Scritti e le massime, Brescia 1994.
- , San Filippo Neri, L ' Oratorio e la Congregazione oratoriana, Brescia 1989.
DAL - Gal, *Il Consolatre di Roma, Pinerolo 1974.*
Delcroix, R. , *Filippo Neri. Il santo dell ' allegria, Rim 1989.*
Dörfler, P. , *Philipp Neri, München 1952.*
Faber, F. , *The Spirit an Genius of St. Philipp Neri, London 1850.*
Finotti , G. , *San Filippo Neri. Il profeta della gioia cristiana. Appunti di spiritualità, Bologna 1994.*
Gallonio, A. , *Vita di San Filippo Neri, Rim 1843.*
Gasbarri, C. , *L' Oratorio Romano dal Cinquecento al Novocento, Rim 1963.*

- , Filippo Neri nella testimonianza dei Contemporanei, Rim 1974.
- , Lo Spirito dell ' Oratorio, Brescia 1949.
- , Filippo Neri, Rim 1974.
George, A. , *L 'Oratorie, Pariz 1928.*
Gülden, J. , *Vom Geist und Leben des Oratoriums (Greinacher: Priestergemeinschaften), Mainz 1960.*
- , Philipp Neri, Meister des geistlichen Lebens (Theolog. Jahrbuch), Leipzig 1959.
Incisa della Rocchetta, Primo Processo, ed. Nello Vian, Carlo Gasbari, Rim 1957.-63.
Jacopone da Todi, *Luden , Köln 1967.*
Jouhandeau, M. , *Philipp Neri , Köln 1960.*
Libero de G. , *Vita di S. Filippo Neri, Rim 1960.*
Matthews, V. J. , *St. Phillip Neri, London 1934.; Rockford, III. , 1984.*
Maynard, Th. , *Il Buffone di Dio (Mystic in Motley), Milano 1984.*
Merkle, S. , *Concilii Tridentini Diariorum, Freiburg 1901.*
Moreau, A. , *Der Wanderer auf der Via Appia, Heidelberg 1964.*
Murray, P. , *Newman the Oratorian, Dublin 1968.*
Newman, J. H. , *Sermons on various occasions, London 1894.*
Papàsogli, G. , *Filippo Neri. Un secolo - un uomo, Torino 1989.*
Pastor, L. von, *Geschichte dr Päpste, Freiburg 1926.*
Ponelle-Bordet, *St. Philipp Neri (prev. Kerr, R. F.), London 1932. Ricordi di San Filippo, Venecija 1851.*
Ricci, G. , *Vita di San Filippo e dei Compagni, Rim 1703.*
Strong, E. , *La Chiesa Nuova, Roma 1923.*
Trevor, M. , *Apostle of Rome, London 1966.*

Filip Neri spada među najosebujnije osobe s početka Novog doba. Bio je veseo svetac koji je, obuzet Božjom ljubavlju, očarao mnoge suvremenike. Goethe ga je tijekom svog putovanja Italijom nazvao "svojim svecem".

Paul Türks, suosnivač oratorija svetog Filipa u Aachenu, oživljuje lik tog "mističara u odjeći komedijaša", oslanjajući se pri tome na pouzdane izvore. Tako on prikazuje Filipov duhovno bogat život, njegov smisao za šalu, njegovo zauzimanje za mlade i za bolesne, te utemeljenje zajednice nove vrste pod imenom "oratorij".